

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

CHARLOTTE S. H. JENSEN

PÅ SPORET AF

Slægten

ARBEJDSBOG TIL SLÆGTSFORSKNING

PÅ SPORET AF
Slægten

STATENS ARKIVER

LANDSARKIVET FOR SJÆLLAND
LOLLAND-FALSTER & BORNHOLM

DR
MULTIMEDIA

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

PÅ SPORET AF

Slægten

ARBEJDSBOG TIL SLÆGTSFORSKNING

CHARLOTTE S. H. JENSEN

PÅ SPORET AF

Slægten

ARBEJDSBOG TIL SLÆGTSFORSKNING

På Sporet af Slægten

Forfatter: Charlotte S. H. Jensen

Fotos: Helle Green: side 11, 22, 23, 26, forside ø.tv. og n.tv., bagside ø.th

Charlotte S. H. Jensen: side 9 m.th., 28, 41, 46, 49

Peter Wodskou: side 30

Tage Ludvigsen, Statens Arkiver: side 36, 57-65

Øvrige: familiefotos i privateje

Grafisk tilrettelæggelse: Katja Bjarnov Lage

Forlagsredaktion: Knud Gram Øllgaard

Repro og tryk: Narayana Press

© 2002 DR Multimedie, Landsarkivet for Sjælland,

Lolland-Falster & Bornholm samt forfatteren

ISBN 87 7953 195 4

På Sporet af Slægten er udgivet i et samarbejde mellem DR og Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm
Besøg projektets hjemmeside på www.paasporetafslægten.dk
Besøg Landsarkivet for Sjælland, m.m. på www.sa.dk/lak
Besøg DR Multimedie på www.dr.dk/multimedie

Udgivelsen er støttet af Undervisningsministeriet Tips/Lottomidler

- 6 SLÆGTSFORSKNING – en folkebevægelse**
Forord af Hans H. Worsøe
- 10 PÅ SPORET AF SLÆGTEN**
Et tv-projekt om slægtsforskning
- 12 KOM I GANG MED SLÆGTSFORSKNING**
- 16 HVAD KILDERNE FORTÆLLER OM ET BILLEDE**
Et eksempel
- 19 PÅ ARKIVERNE**
Hvad finder man hvor?
- 25 DE FØRSTE KILDER**
- 25 KIRKEBØGER**
- 29 FOLKETÆLLINGER**
- 32 SKIFTEPROTOKOLLER**
- 36 SKRIFTLÆSNING**
For at slægtsforske er man nødt til at lære sig at læse gotisk skrift
- 39 GAMMELDAGS TID**
Ofte vil man finde datoer, der er lavet ud fra kirkeårets inddeling
- 40 SÆRLIGE KILDER**
Andre kilder, som slægtsforskeren kan bruge til at få "kød" på anerne
- 43 PROBLEMBØRN BLANDT FORFÆDRENE**
Hvad gør man, hvis forfædrene er indvandrede, adopterede eller uægte børn?
- 49 ANERNE OG PC'EN**
Hvad kan man bruge nettet til?
- 53 EN HOBBY FOR LIVET**
Man bliver aldrig rigtigt færdig, når først man er kommet i gang
- 55 MATERIALE- OG EKSEMPELSAMLING**
- 92 GENEREL ORDLISTE**
- 94 ADRESSELISTE**
- 96 UDVALGT LITTERATUR**

SLÆGTSFORSKNING

Der findes aktive slægtsforskere i alle dele af den danske befolkning og i hundredvis af familier spredt over hele landet. Slægtshistorie er ikke længere forbeholdt nogle få såkaldt "gamle" familier, men man er blevet klar over, at enhver familie har sin specielle historie, som fortjener at blive undersøgt, ligesom hvert eneste menneske har sin egen livshistorie. Og det er nok den erkendelse, der frem for så meget andet har gjort slægtsforskning så vedkommende i vor tid, hvor fokus er rettet mod det enkelte individ, dets forudsætninger og dets muligheder for at udfolde sine evner. Udviklingen i interessen for slægtshistorie og dermed genealogiens historie afspejler i høj grad væsentlige træk i samfundsudviklingen.

Som nævnt er der ikke to familier, der har samme historie, og hvis veje har fulgt de samme baner. Det er en af slægtsforskningens mest spændende opgaver at forsøge at afdække, hvorfor netop ens egen familie har udviklet sig, som den har gjort. Har nogle af dens medlemmer været så heldige at være "på rette sted i rette tid" og er blevet ført med frem af tidens strømninger? Eller har de tværtimod været så uheldige at komme i klemme i udviklingen, enten fordi de ikke forstod, hvor den bar

hen, og for længe holdt fast ved det gamle, eller måske tværtimod, fordi de var for ivrige med alt det nye og altså forud for deres tid. En del af den slags folk udvandrede, andre nøjedes med at flytte fra land til by og indrette sig der. Måske resignerede de, men måske lykkedes det også for dem at skabe nye muligheder for en bedre tilværelse for sig selv, deres familie, og i sidste instans for deres efterkommere: for os. Det er spændende at finde ud af, hvad vi skylder vore forfædre og formødre. Eller sagt med andre ord: i hvor høj grad skyldes vores aktuelle personlige situation bestemte handlinger og tildragelser i fortiden, handlinger og tildragelser, som vi gennem vores slægtsforskning er i stand til at afdække, ofte i form af skjulte eller glemte sammenhænge, som vi nu genopdager.

De ydre omstændigheder og de materielle forhold kan vi afsløre gennem studiet af de forskellige arkivaliegrupper, som der bliver redegjort for i fjernsynsudsendelserne og denne bog. Disse ting er den nødvendige baggrund for at forstå vore aners samtid og de muligheder, den tilbød dem. De er i sig selv så interessante, at man ikke kan undgå at blive optaget af dem, når man gennem arbejdet med arkivalierne har held til at tegne et billede af fx en købstadsborgers

hjem på Christian Den Fjerdes tid, bedriften på en gård i udskiftningstiden, en husmands fattigdom i 1800-tallet eller en industriarbejders levnedforhold i begyndelsen af industrialismens tidsalder. Også her vil man konstatere, at den "typiske dansker" lige så lidt eksisterede anno 1850, som han gør i dag. Ligesom vi, var de alle forskellige. Og dermed er vi ovre i det mere personlige aspekt i slægtsforskningen: hvordan var de enkelte mennesker? Er der noget, jeg kan genkende eller er der noget, der forbavser eller måske ligefrem forskrækker mig? Er der træk, der går igen gennem generationer blandt efterkommerne efter en bestemt person eller i en gren af anetavlen som fx mange slagsmål, injuriersager og retsstridigheder? Er der andre grene, som aldrig eller kun sjældent var indblandet i den slags, og hvor kvinderne måske var så vellidte, at de var meget efterspurgt som faddere? Desværre tier de ældre kilder ofte om kvinderne, men derfor er der vel en særlig forpligtelse for slægtsforskeren til at prøve at finde nogle af de vidnesbyrd frem om dem, som der jo trods alt er, bl.a. i et forhold som dette, der også belyser familiens omgangskreds. Inden for slægtsforskningen er der lang tradition for at følge den "lige mandslinie" så langt tilbage som muligt, men det

EN FOLKEBEVÆGELSE

kan også være meget inspirerende at se, hvor langt man kan følge den lige kvindelinie, og så vil det tilmed passe fint ind i tidens trend.

Det er moderne at tale om gener, og man kan høre folk nævne, at man i deres familie har et særligt gen for det ene eller det andet, men selv om man skal være forsigtig med at drage arvebiologiske slutninger, kan det være spændende at iagttage, hvorledes fællestræk går igen i en familie. Det kan være ydre lighedstræk, som kan genkendes på billeder, og som måske springer et eller to led over for så at dukke op med umiskendelig tydelighed igen hos et nyt individ i slægten. Det kan også være karaktertræk, som bliver tydeligere med alderen og først genkendes, når et barnebarn bliver voksent og når den alder, hvor man selv fra sin barndom husker familiemedlemmer fra en ældre generation. Mere alvorligt er det naturligt, når der er tale om arvelige sygdomme, men ved at erkende dem i tide kan man måske være med til at forebygge kommende tragedier. I den forbindelse kan slægtsforskeren blive stillet over for en række etiske problemer omkring offentliggørelsen af resultaterne.

Indtil det store opbrud i familiemøn-
stret i sidste århundrede betød tradi-

tioner og økonomi, at erhvervet blev nedarvet i langt større omfang, end man i dag forestiller sig. Det typiske eksempel er håndværkerslægter med generationer af smede eller snedkere og på landet slægterne på de solide gårde med arvefæste og senere selvejerskab, men her skal man være opmærksom på, at ikke alle medlemmer af en søskendeflok fulgte traditionerne. Ved at betragte en søskendeflok samlet kan man iagttage, hvorledes der sker en udskillelse, dels af personer, der arbejder sig fremad, og dels af personer, som ikke klarer sig så godt. Hvis man vil danne sig et ærligt billede af forholdene, må man ikke betragte sine aner som isolerede personer, men søge oplysninger om hele søskendeflokken. Det er jo også ganske naturligt, når man tænker på, hvor meget den brede kreds af familiemedlemmer betød, såsom forældrenes søskende, svogre og svigerinder samt bedsteforældrene og tildels deres søskende med efterkommere i to generationer, som omgav kernefamilien dengang. Søskendeflokke kan udvikle sig yderst forskelligt. Er det muligt for os i dag at afdække, hvorfor dette sker, er vi kommet et stort skridt videre i forståelsen af familiens udvikling og de glemte sammenhænge, der har været afgørende for vores egen situation.

Og måske har vi selv undervejs fået sans for betydningen af at kende og have kontakt med en bredere kreds af familien?

Man må også spørge sig, hvilken rolle de ydre omstændigheder spillede?

De var vidt forskellige fra egn til egn, og her hjælper lokalhistorien os til at forstå, hvordan de var på netop den egn og den tid, hvor der skete en bemærkelsesværdig ændring i en families liv, og hvor de måske måtte "gå fra gården". Hvis man selv er vokset op i et miljø uden tilknytning til familiens tidligere generationer, kan det være en stor oplevelse at lære de steder at kende, hvor forfædrene boede. Et besøg i kirken, hvor generation efter generation er blevet døbt og viet, og på kirkegården, hvor de er blevet begravet, kan være med til at fjerne den rodløshed, som et moderne menneske ofte kan være ramt af. Graden af tilknytning til en lokalitet kan dog være yderst forskellig fra familie til familie. For mit eget vedkommende forholder det sig sådan, at medens min moders familie har boet i de samme tre sydfynske sogne så langt tilbage, jeg kan følge dem, har min fars familie i "den rene mandslinie"

i de ni generationer, jeg kender den, aldrig boet to generationer i samme sogn, men det forhindrer mig ikke i at føle tilknytning både til de steder,

hvor min far og bedstefar er opvokset og til Sydfyn. Kendskabet til lokalhistorien er en vigtig del i forståelsen af fortiden, og det er næppe tilfældigt, at slægtshistorie og lokalhistorie samtidig har oplevet en blomstring. De giver begge perspektiv i tilværelsen.

Slægtsforskning er en af de få interesser, der i samme omfang dyrkes af mænd og kvinder, og som med lige stort udbytte kan dyrkes af unge og ældre. Indtil for få år siden var der helt klart et overtal af ældre blandt slægtsforskere, og endnu i dag er der vel en del, som venter med at kaste sig over emnet, til de bliver førtidspensionister, men antallet af yngre aktive slægtsforskere er i stærk og konstant stigen. Dette skyldes ikke mindst, at muligheden for at kombinere slægtsforskning med interessen for edb bliver stadig mere udbygget, og fordelene ved at beherske den moderne informationsteknologi mere og mere iøjnefaldende. Det er imidlertid ikke den eneste årsag til væksten i interessen for slægtsforskning. En anden og nok så væsentlig er, som det fremgår af ovenstående, den fokusering på det enkelte individ med forståelsen af dens baggrund og muligheder, som er et kendetegn for de senere års udvikling. Hertil kommer så, at det er blevet meget lettere at få adgang til

kildematerialet takket være kopispredning og de lokalhistoriske foreningers indsats samt den oplysningsvirksomhed omkring slægtsforskningens teori og metode, som er foregået i de slægtshistoriske foreninger og organisationer samt gennem trykte vejledninger og ikke mindst Statens Arkivers publikumsservice. Her har Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm været med til at vise vejen gennem de mange tema-ark, som stilles gratis til publikums rådighed på læsesalen, og som nu heldigvis er taget op af de øvrige arkiver.

Hvis interessen for slægtsforskning skal holde sig hos den enkelte slægtsforsker, er det en forudsætning, dels at man gør sig sine mål klart på forhånd, og dels at man arbejder seriøst. Man skal således vide, hvad man vil med sin slægtsforskning og ikke blot samle alle oplysninger ind på må og få. Begynd fx med anetavlen, der jo er specifik for det enkelte individ, og udvid så efterhånden med efterslægtstavler for udvalgte aner. Jeg vil advare mod straks at kaste sig ud på Nettet og indsamle alle de mange informationer, som ligger der, givetvis også nogle om ens slægtninge. Man bliver let overvældet af mængden, og i de

fleste tilfælde er der ingen kildeangivelser. Dermed støder man mod den anden betingelse, nemlig at arbejdet skal være seriøst. Det vil sige, at kildegrundlaget skal være i orden, således at enhver kan kontrollere, at oplysningerne er rigtige. Hvad er der ved at have 5000 navne og data liggende på sin computer, når man ikke ved noget om de enkelte personer, og hvis forbindelsen til nogle af dem måske oven i købet kan drages i tvivl? Så hellere færre, men vel belyste personer, som man kan føle tilknytning til, som man gør, når man selv har arbejdet sig gennem det originale kildemateriale for at finde dem.

Jeg er sikker på, at dette hæfte og den tilknyttede tv-serie vil betyde et nyt boom for slægtsforskningen. Alle nuværende og kommende slægtsforskere må hilse det arbejde, der her er gjort, med glæde. Det er et vigtigt led i den informationsvirksomhed, som er så uundværlig for alle, der vil udføre et seriøst stykke arbejde, og som ikke mindst Charlotte S.H. Jensen har været en fornyer af.

Aabenraa juli 2002

Hans H Worsøe, fhv. landsarkivar

Handels- og Udstafari

Ind- og udklarerede Skibe ved Odense Toldammer. Indgaaede: den 30te August, Jagt, Cathrine Marie", P. Krug af Sønderborg, fra Alesund med Tøgfærn; Jagt, "Johanne Marie", R. Rasmussen af Odense, fra Kjøbenhavn med Guano; Jagt, "Caroline", S. Jensen af Middelfart, fra Kolting med Iydepotter og Kaffe; Slup, "Christian", J. Møller af Odense, fra Færø med Kalksten; Jagt, "Dorthea", N. Røgenesen af og fra Kallundborg med St; Støneret, "Jens Benzon", L. R. Hansen af Odense, fra Newcastle med Sienkul. Den 31te: Ruf, "Emanuel", J. S. de Bühr af Leer i Hannover, fra onbord med Styfgods; Jagt, "Marie", J. Hansen af Kolbing, fra Kjøbenhavn med Støbegods.

Udgaaede: den 30te August, "Emanuel", L. Bang af Odense, til Breussen, ballastet; Jagt, "Jorgine Mathilde", S. Rasmussen af Odense, paa Steensfæreri, ledig; Dampskibet, "St Knud", M. C. Rasmussen af og til Kjøbenhavn med Styfgods. Den 31te: Jagt, "Drønen", C. Sanderup af Lønsberg, til Kørge med Korn og Smør; Jagt, "Caroline", S. Jensen af Middelfart, til Siege med Salt; Jagt, "Karen Christine Marie", C. Christensen af Odense, til Færø, ledig; Jagt, "Anna Salome", M. Christensen af Odense, til Færø, ledig; Jagt, "Thyra", A. S. Kræbel af Odense, til Kofol, ballastet.

Skibsefterretninger. London den 27de August: Udklareret "Eden", Schmidt, til Helsingør; den 28de: "Jenny", Larsen, til Helsingør. Newcastle den 30de: Jagt i Ladning: "Anna", Christensen, til Rio Janeiro.

Døde. (Fbl.) Kjøbenhavn. Dorthea Andersen 29). Anna Marie Bech (56) f. Johannesen. Ida Sophie Jensine Brandenborg. Jurig Christine Broch (61) f. Jøberg. Kandestøber Carl Carlsen (66). Maria Margrethe Elisabeth Dyrh (65). Carl Johan Frisch (82). Forh. Bankbestyrer i St. Croix Franz Arnt Haagenesen. Enke Marie Christiane Haagemann (73). Inger Marie Hansen (77) f. Andersen. Graveur Julius Per. Sophie Frederikke Jacobsen (79) f. Svendsen. Georg Pallesen. Dorthea Frederikke Petersen (83) f. Winther. Watermester Carl Julian Rosen. Anna Marie Schalk (70) Berømmet Ludvig Julius Schmod (33). Præmierlieutenant og Igl. Toldassistent D. R. Lyngesen. Baron Frederik Ludvig Gottlieb Wedel Wedelsborg (død i Brüssel). Skrådermester Peter Petersen Drum.

Marhuus: Dette Marie Jørgensen (69). Maria Riffelsen (41) f. Walling. Andreas Strube (21) (død paa Beien til Cuba). Alstrup v. Randers: Jens Christensen Bugge (26). Flensborg: Præsident Heinrich Brauneiser. Peter Bekend Johannsen (36). Forh. Apotheker og Raadmand i Sønderborg J. D. Schmidt (70). Frederiksberg: Entepastorinde Anna Margrethe Caroline Jensen (58). Frederiksberg; Kjøbmand Niels Nabye. Generalmajor Carl Løp. Paar v. Marhuus: Gaardmand Hans Petersen (67). Hellebæk: Bøesemager Andreas Olsen (53). Helsingør: Organist Valdemar Theodor Olsen (25). Gariner August Julius Schwandt (53). Middelfart: Juliane Wigger (47) f. Wangius. Randers: Marie Virginie Augusta Bræmer (79). Slagelse: Ermuute Charlotte Jacobsen f. Schroder. Sofiebjerg v. Nyborg: Henriette Louise Augusta Betsau f. Evaldsen. Sorø: Julius Ferdinand Renaud (53). Svendborg: Ungmand Adolph Peter Mortensen (21) (død i Rio Janeiro). Laarnmar: Mette Nielsen (66) f. Jensen. Nisted Stole v. Horsens: Johannes Nielsen (57).

med et let overfyldt Synem. — Et genioe derfor den juridiske Verdens Opmærksomhed paa dette med Omhu og Sagkundskabs udførte Værk."

Revaner

udleies i Afskriften Nr. 30. — Cataloger over Bøgerne kunne faaes à 4 p.

Bygningscommissionen bringer herved Bestemmelserne i Bygningslovens § 31 i Erindring, hvorefter ingen Bygning ud mod Gade eller anden Mandes Grund maa overstrøges med hvid Farve.

Odense den 26de August 1869.

Provevalg.

I Anledning af de foreslaaende Folkethingsvalg anmodes herved den eller de aerede Candidater, som ønske at stille sig i Odense Amts 7de Valgkreds, at møde ved et Provevalg paa Valgstedet, Børninge Kro Indsagen den 15de September, Eftermiddag Kl. 2, for at Valgerne forinden Valgdagen kunne faae Leilighed til at gjøre sig bekendte med deres Ansøvelser.

Flere Valgere.

Udstationering af Heste paa Fyen.

I de sidste Dage af September Maaned d. A. udstationerer Regimentet c. 50 Heste hos private Foderværter paa de hidtil gjældende Betingelser, hvoriblandt en Foderløn af 16 Sk. daglig og Valg efter Overeenskomst med Regimentet.

De, der maatte ønske at modtage Heste paa Foder, anmodes om inden den 15de næste Maaned til 2det Dragonregiment i Odense at indgive skriftlige Tilbud derom, forsynede med tydelig Angivelse af Navn, borgerlig Stilling og Adresse.

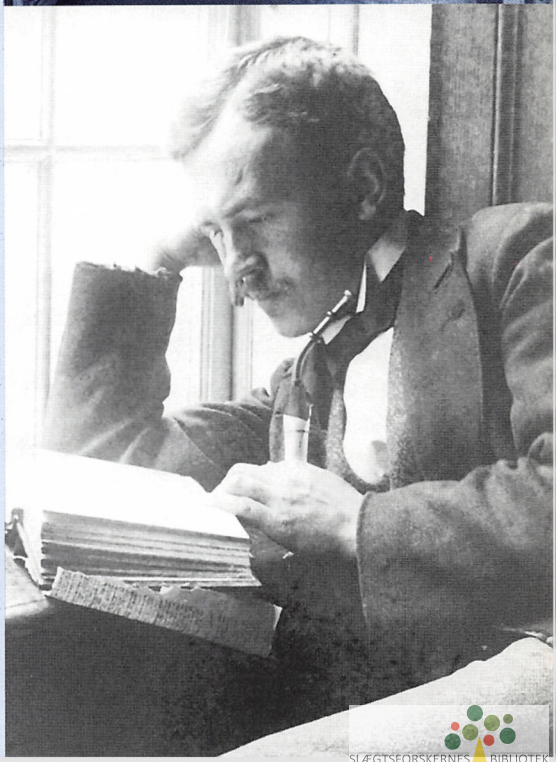
Det vil være i de Tilbydendes egen Interesse samtidigt at meddele Regimentet saadanne Oplysninger, som ville være nødvendige for det til Bedømmelse af Tilbudenes Antagelighed.

2det Dragonregiment, Odense d. 16de August 1869.

Det østlige fynske Brandassuranceselskab

optager til enhver Tid paa Aaret nye Medlemmer, naar de derom henvende sig til een af Selskabets Repræsentanter eller til undertegnede Formand, paa følgende Bilkær:

1. at der i Byerne maa være 300 og hos Udflyttere 150 Alens Afstand mellem Selskabets Interessenter,
  2. at de svare aarlig 8 p. af hvert 100 Rd. Forsikringssum og fem nye Interessenter 4 p. i Forsikringscontingent de to første Aar.
- Feritslev Mark den 1ste Septbr. 1869.
S. Madsen,

PÅ SPORET AF SLÆGTEN

Hvor meget kan man finde? Er det svært? Dét var nogle af de spørgsmål, vi ville finde svaret på i projektet "På Sporet af Slægten".

Projektet strakte sig over foråret og sommeren 2002 og var et samarbejde mellem DR og Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. Til en serie tv-udsendelser blev der valgt fem familier. Ingen af familierne havde forsket før og kendte intet eller meget lidt til gotisk håndskrift og arkiver. Et fælles udgangspunkt var ønsket om at kende sin slægts fortid. Gennem en periode på ca. et halvt år interviewede deltagerne ældre familiedemedlemmer og besøgte landsarkiver, lokalarkiver, biblioteker mv. Resultatet var en række spændende, men også forskellige familiehistorier, der naturligvis langt fra var "færdige" ved projektets slutning. Slægtsforskning bliver man nemlig sjældent rigtig færdig med.

FAMILIERNE

Ole og Louise: Da Ole begyndte på sin slægtsforskning, havde han kun sin fars dåbsattest, og han mente nok, at hans farmor var fra Sverige. Det lyder ikke af meget, men en dåbsattest er altid et godt udgangspunkt. Allerede ved det første besøg på Landsarkivet på Jagtvej i København blev Ole og hans datter Louise på 13 år meget klogere.

Ole er 43 år og slagteriarbejder. Han har haft mulighed for at indrette sit arbejde, så han bl.a. har kunnet bruge mandagen til arkivbesøgene.

Helle og Esther: I 1910 drog Anton Jensen Kjærsgaard til USA. Han var født 1. september 1884 og fætter til Helles mormor, Jenny Kirstine Kjærsgaard. Det var bl.a. historien bag hans udvandring, og gården han kom fra, der pustede til Helles og hendes mor, Esthers slægtsforskningsinteresse. Ikke mindst fordi de stadig har kontakt med Antons familie, Gladys og Carl, som de mailer jævnligt med. Helle er 38 år og uddannet som socialpædagog. Hun har nok at gøre med jobbet og som mor til to drenge, men har bl.a. brugt lidt feriedage samt lørdage på den nye hobby.

Inger og Lene: Frejlev på Lolland er Danmarks længste landsby. Byen har en spændende lokalhistorie og hundredårige traditioner, der stadig holdes i hævd. En stor del af Inger og Lenes slægt stammer fra Frejlev og har levet her gennem flere århundreder. Inger og Lene er mor og datter, og forsker sammen i Ingers fars familie. Lene er 39 og social- og sundhedsassistent.

Stella og Ragnhild: Stella mistede sin far forholdsvis tidligt og kender ikke så meget til hans slægt. Hendes faster Ragnhild har en morbror, der har forsket i hendes mors slægt, som kan føres tilbage til 1700-tallet. Så derfor er det Ragnhilds (og Stellas fars) fædrelinje, der nu skal findes frem. Ragnhild er en ivrig folkedanser og deler interessen for gamle tekstiler med Stella, der bl.a. knipler og har får, hvis uld hun selv forarbejder.

Anne og Esther: Anne har en fætter, hvis kone har forsket lidt i hendes fars familie. Nu vil hun og hendes mor, Esther, gå i gang med spindesiden. De har navne og datoer – og vigtigst af alt: steder. Esthers farfar hed Valdemar Frederik Bendtsen, og han var tømrer i Bårse på Sydsjælland. I det hele taget har der været mange "træmænd" i slægten – men har der også været andet? Det var noget af det, Anne og Esther ville undersøge. Anne er uddannet blomsterdekoratør, men har i de senere år arbejdet som serviceassistent. Sammen med sin mor, der er 67 og folkepensionist, har hun haft mulighed for at bruge en del tid på slægtsforskningen i foråret og sommeren.

Til projektet er knyttet en hjemmeside. Se www.paasporettafslagten.dk

” HVORFOR SLÆGTSFORSKNING?

“Vi véd at nogle af vores forfædre stammer fra Kjærsgaard i Himmerland og ville gerne finde ud af mere om dem, og om gården. Via nettet har vi kontakt med efterkommerne af en slægtning, som udvandrede til Colorado i 1910. Det kunne også være sjovt at finde frem til historien om udvandringen.” Helle

“Interessen er opstået, fordi jeg i mange år har gået og tænkt på, at jeg egentlig ikke kendte mine bedsteforældres baggrund. Det kunne være spændende at komme i gang og finde ud af et eller andet omkring dem. Jeg vil gerne finde ud af, hvad det egentlig er for en familie, jeg stammer fra. Hvad har de lavet? Hvor har de boet? Hvordan har de boet? Hvordan var familiemønsteret? At få nogle historier er det vigtigste. Sæt nu der var et eller andet spændende. Noget kriminellet, eller noget – hvad véd man?” Anne

“Jeg syntes det kunne være sjovt at slægtsforske, fordi min familie næsten kun består af afdøde personer. Jeg tror også, at det kunne være rart for vores børn at kende deres baggrund, da de ikke engang kender deres farfar og farmor. Min far nævnte engang, at vi stammer fra Sverige. Og jeg kunne naturligvis også godt tænke mig at finde ud af, om det er rigtigt, og hvordan det eventuelt hænger sammen.” Ole

“Vi har i flere år tænkt på at ville slægtsforske, og nu har anledningen så været der. Der er ikke noget specielt, vi går efter, andet end at lære slægtens historie at kende. Men vi har flere gamle ting, der går tilbage i tiden, og det kunne være spændende, om vi kunne finde noget, der havde med dem at gøre. Vores slægt stammer fra Frejlev på Lolland, som er et sted, der også har en interessant lokalhistorie. Den vil vi gerne forbinde slægten med.” Lene

“Der er en morbror, som har forsket min mors slægt helt tilbage til 1700-tallet. Derfor – og fordi min far døde relativt tidligt – kunne det være spændende at finde hans slægt. Det er også vigtigt for os at finde slægten for at give den videre til næste generation. Vi har desuden begge en interesse i tekstil og folkedragter, så det kunne være sjovt, hvis vi kunne finde noget om det tøj, vores formødre og -fædre gik i”. Stella

”

KOM I GANG MED SLÆGTSFORSKNING

At slægtsforske er et detektivarbejde. Man trævler slægten op fra generation til generation ved at "lede baglæns" ud fra de oplysninger, man har fundet. Hele tiden skal man finde spor og ledetråde, der kan pege bagud, og man skal tjekke dem af i de forskellige kilder.

Inden man er klar til arkiverne og deres kildemateriale, må man have et godt overblik over de oplysninger, man selv – eller ens familie – har. Derfor starter al slægtsforskning i virkeligheden hjemme i de private gemmer. De fleste ligger inde med en lang række ting, som kan løbe den slægtshistoriske undersøgelse i gang. Det er vigtig at skaffe sig et overblik over de "private" kilder, inden man begynder at søge flere oplysninger i arkiverne. Det kan spare megen tid, hvis man allerede fra start fx har talt med ældre familiemedlemmer og fået fat i de ledetråde, som de ligger inde med.

På jagt efter gamle attester

Start med at lede i dine gemmer efter gamle papirer, der kan give oplysninger om slægten. Officielle dokumenter er selvfølgelig særligt interessante, fordi de har en sammenhæng med de protokoller og dokumenter, der bliver afleveret til de statslige arkiver, hvor man også senere skal lede videre. Navnlig vielseattester, dåbsattester og døds-

attester er gode, fordi de indeholder så mange helt konkrete informationer. Der er naturligvis oplysninger som navne og datoer, men også stednavne, som er meget vigtige i det videre arbejde.

For at lede videre på arkiverne er det væsentligt, at man har nogle faste holdepunkter – frem for alt steder og lokaliteter – at gå ud fra. Det er disse typer af oplysninger, som bliver guld værd for slægtsforskeren, når arkivarbejdet begynder.

Postkort kan også indeholde spor

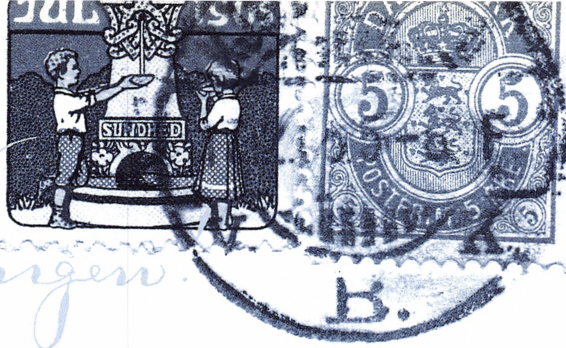
Mindre officielle papirer kan også give vigtige spor om slægten. Breve og postkort har poststempler, der fortæller, hvor og hvornår de er sendt. Det er også spor, der måske kan bruges til at lede efter afsenderen i en folketælling. Mange gemmer også minder fra store dage i slægtens historie: gratulationskort, telegrammer, festsange eller salmeark fra begravelser. Også her kan der ligge en indgang til konkrete oplysninger og spor. Måske står der på konfirmationsmenuen fra 1938, at festen holdes på

en navngiven kro eller i et forsamlingshus. Der er jo grænser for, hvor langt gæsterne har skullet køre for at komme til middagen – så mon ikke konfirmationen er sket i nærheden?

Kun få smutveje

Der er ikke nogen "nemme genveje" til at finde anerne – man kan ikke fx henvende sig på et arkiv og ved hjælp af sit personnummer få printet hele anetavlen ud. At man fx har et "specielt" efternavn, betyder heller ikke, at man ved hjælp af dette kan finde frem til hele anetavlen i løbet af et øjeblik. Hvis man har et særligt navn, kan man dog altid prøve at lede i forskellige trykte kilder og personalhistorisk litteratur.

Man kan fx tjekke navnregistrene til "Personalhistorisk Tidsskrift" – det kunne jo være, at en eller anden havde skrevet en artikel om netop dette navn og slægten, der bærer det. Når man alligevel er på biblioteket kunne man også undersøge, om der evt. skulle være udgivet en slægtsbog. Har ens forfædre haft et særligt erhverv – fx præst, dyrlæge m.m., kan et biblioteksbesøg også opklare,

om der skulle være udgivet en eller flere bøger med små biografier over personer med netop dette erhverv-/uddannelse – de såkaldte "stater". Måske er én eller flere af de biografere enten aner eller slægtninge til aner, sådan at man her får spor – fx fødsels- og vielsessteder – at arbejde videre med.

SPØRG DE ÆLDRE

Når man går i gang med slægtsforskning kan erindringer fra gamle familiemedlemmer være med til at give spor til den indledende "eftersforskning". Senere kan beretningerne være dét, der sætter "kød" på anernes liv og verden.

Det vil være en god idé at "interviewe" de ældre og få oplysninger på denne måde. Ofte vil familiens ældre jo kunne huske begivenheder og ikke mindst: de kan sætte dem i forhold til hinanden. Skal man fx finde sin oldemors begravelse, kan det være godt at vide, at ens morfar husker, at hun var død, og derfor ikke deltog i hans konfirmation i 1942. Det indsnævrer det tidsrum, man skal lede i, når man søger oldemors begravelse i kirkebøgerne på arkivet.

Optag de ældre på bånd og video

Gennem interview kan man få værdifulde oplysninger og vigtig kulturhistorie om slægten. Det er ikke altid sikkert, at de oplysninger man får ved interview, er 100% korrekte efter sædvanlig kildekritisk målestok. Der kan være unøjagtigheder, og man kan huske helt forkert, navnlig mht. præcise årstal. Som regel kan det i

stedet for betale sig at få interviewpersonen til at angive en løsere tidsramme for de begivenheder, som hun eller han ikke er helt sikre på. Man kan bede vedkommende om at sætte begivenhederne i relation til danmarkshistoriske begivenheder eller hændelser i slægten.

Der kan også være ting, man ikke så gerne taler om. Næsten alle familier har ubehagelige minder. Det er vigtigt at huske, at en ældre interviewperson som regel er tættere på de ubehagelige begivenheder end en selv og måske alene derfor har et andet forhold til dem.

Det er naturligvis vigtigt for eftertiden også at få de "ubehagelige" beretninger dokumenteret, fordi en slægts historie aldrig kun består af solskinsdage. Men når man spørger til disse ting, skal det gøres med etik og lydhørhed over for interviewpersonens følelser. Det skal naturligvis også respekteres, hvis interviewpersonen bestemt nægter at tale om bestemte hændelser eller har særlige ønsker om, hvad der skal ske med de lyd- eller videobånd, der er optaget. I langt de fleste tilfælde er interview med familiens ældre dog en hyggelig oplevelse for begge parter.

Sæt god tid af til interviewbesøg, og lav evt. flere opfølgende interview. Tit sker der dét, at det første besøg sætter gang i minderne. Ved at besøge interviewpersonerne flere gange, får man også de "nye" erindringer og fortællinger med i sin dokumentation af den mundtlige slægtshistorie.

Tag fotalbum med

Det er også en god ide at tage gamle billeder eller album med. Så kan man

dels få identificeret personer, der ellers er ukendte – og tit kan billeder sætte gang i erindringen om begivenheder, fx familiefester, som man ellers ikke lige havde tænkt på at spørge om. Når man stiller sine spørgsmål, er det bedst at få personen til at beskrive og fortælle. En god huskeregel er, at spørgeord med "hv" er fine til at sætte den frie beskrivelse i gang: "Hvordan?", "Hvad?", "Hvem?", "Hvorfor?" etc. Pas på med at stille for mange "lukkede spørgsmål", der besvares med "ja" eller "nej" – og pas naturligvis også på ikke at lægge ordene i munden på interviewpersonen!

SYSTEM I SLÆGTEN

Allerede når man har de første oplysninger om sin slægts historie, bør man sørge for at systematisere dem. Så længe man kun har oplysninger om 2 generationer, kan man sikkert udmærket overskue en række løse noter, men så snart forskningen bevæger sig blot en smule videre, har man brug for et system.

Grundstammen i slægtsforskningen er som regel en anetavle, hvor man selv står som proband (dvs. den person, som forskningen går ud fra, og hvis afstamning skal bevises.) Som næste led placeres forældrene, faderen i venstre side og moderen i højre.

Efter samme grundprincip udbygges anetavlen med bedsteførelde, oldeførelde, etc.

Anetavlen er netop en præsentation. Den skal naturligvis indeholde oplysninger om de personer, der er

skrevet på: deres fødselsdag, -år og -sted samt dødsdag, -år og -sted. Er der plads, kan man også angive vielse dag, -år og -sted for de forskellige par. Men bag selve tavlen ligger et stort apparat, med afskrifter fra kilder, noter, supplerende oplysninger vedr. anernes søskende og meget andet. Alt det råmateriale, der har ført frem til selve anetavlen, må også systematiseres. Slægtsforskning er ofte en hobby for livet, og man vil i reglen få brug for at finde frem til sine noter og optegnelser flere gange.

Det mest hensigtsmæssige er at anskaffe sig et computerprogram at taste alle oplysningerne ind i. Har man et sådant program og mulighed for at tage en bærbar pc med på arkiverne, er det selvfølgelig en god løsning – så kan man taste alle oplysninger ind med det samme (husk altid at tage en back-up på diskette).

Omhyggelig afskrivning

Har man ikke en bærbar pc med på arkiverne, må man klare sig med at lave afskrifter i hånden, og så senere evt. skrive dem ind på den stationære pc. Man kan bruge notesbøger m.m., men det er også en god idé at skrive arbejdsoplysningerne ind i "kladde-aneskemaer" og på særlige ark. Løse lapper bør man helst undgå – de forsvinder lettere end notesbøger og bliver hurtigt mere rodede og uoverskuelige end skemaer.

Det vil være en fordel, hvis man allerede fra begyndelsen vælger en systematik til sine noter, fx et familie- eller anenummer-system, der gør det let at holde rede på alle optegnelserne. Også når de, forhåbentlig, er vokset til en anseelig mængde,

hvor der til hvert anepar eller familie er knyttet adskillige ark med afskrifter, fotokopier m.m. For mange vil det være en god idé at anskaffe et par lækre ringbind eller flotte kasser til at gemme "slægtsarkivet" i.

Man bør altid sørge for at skrive de oplysninger, man finder, omhyggeligt af og forsyne dem med noter om,

præcist hvor der er skrevet af fra. Finder man fx noget i en kirkebog, må man skrive både sognets navn, de årstal, som bogen dækker og gerne sidenummeret. Har man brugt mikrofilm eller mikrokort, skriver man også filmens nummer m.m. Det sparer meget tid, hvis – når – man har brug for at kigge på indførslen igen.

IDEER TIL LIVSLØBSINTERVIEW

Fortællinger og erindringer om andre

Erindringer om forældre samt bedsteforældre: deres navne; hvor var de født? hvor blev de gift? hvor boede de? hvad arbejdede de med? etc. Fortællinger om slægten: fx om dagliglivet, festerne, skelsættende eller særlige begivenheder; specielle personer ...

Barndom – ungdom – voksenliv

Fødested, fødselsdag og dåb. Hvad har vedkommende fået fortalt om sin fødsel?

Hverdagen som barn: tøj, mad, daglige oplevelser; regler/pligter, søskende ...

Skolegang, uddannelse; ungdomstid, kærester, baller; forlovelse, ægteskab, børn, arbejdsliv.

Det specielle

Særlige begivenheder, vigtige episoder og livsafsnit.

Oplevelser: gode/dårlige, fester, skikke; ønsker og drømme.

I et livsløbsinterview fortæller interviewpersonen om sit liv, fra barndom og til nutid. For slægtsforskeren er det en god idé ikke kun at spørge til personens egne erindringer.

De beretninger som en interviewperson har hørt fx fra sin bedstemor kan jo også bidrage med værdifuldt nyt til slægtens historie.

I livsløbsinterviewet sker det tit, at interviewpersonen fortæller meget om sin barndom og ungdom, men næsten intet om fx alderdom og nutid. Husk at spørge til disse ting – det er også interessant for slægtshistorien at vide, hvad oldemor mente om at komme på plejehjem, og hvordan hendes dagligdag formede sig dér.

FOLKeregister og Kirkekontor

Når man har udtømt de hjemlige muligheder, kan man henvende sig til folkeregistrene. Her kan personalet give visse oplysninger om personer, der har været døde i mere end 10 år. For at få oplysninger skal man kende fx fuldt navn og sidste bopæl for den afdøde, og man kan ikke regne med at få informationerne gratis. Folkeregistrene har som regel adresse på de lokale rådhus.

En anden mulighed er pastoratet eller kirkegårdskontoret, der hører til kirken, hvor en person er fx født, viet, konfirmeret eller død. Her findes de nyeste kirkebøger, som indeholder oplysninger om de forhold, der er indført ved de forskellige kirkelige handlinger. Der er dog regler for, hvor gamle oplysningerne skal være, før de må udleveres, og der er ingen pligt til at udlevere oplysninger til brug for slægtsforskere.

Det er væsentligt, at man har mulighed for let at finde tilbage og gense de oprindelige kilder. Måske har man læst forkert? Og måske er man blevet skrappere til at læse den gotiske skrift, sådan at man nu let kan rette sin fejltagelse?

Mange slægtsforskere har på ét eller andet tidspunkt prøvet "at gå galt i byen" med en ane, som, man var overbevist om, var den rette. Senere, når der var opnået større fortrolighed med kilderne, har man måske måttet save en hel gren af stamtræet for at begynde forfra på denne linje. Typisk kan det ske, når flere personer i samme sogn bærer et meget almindeligt navn. Der kan være mange Niels Hansen'er i selv et lille sogn, og skal man til at starte forfra med en ane, som man måske ikke har arbejdet med i flere år, er det en stor lettelse forholdsvis hurtigt at kunne rekonstruere, hvilke kilder man brugte og hvordan.

Krydstjek kilderne

I en slægtsforskningsundersøgelse bør man tjekke de oplysninger, man finder i én kilde af mod dem, man

finder i en anden, før man begynder på skråsikre konklusioner om, hvordan slægten hænger sammen. Finder man fx en "Sofie Hansen" viet i 1925, er hun jo næppe identisk med en person af samme navn, som man finder i sognets 1916-folketælling som 5-årig. De oplysninger, man finder i kirkebogen, skal understøtte dem, man finder i fx folketællinger og skifteprotokoller. Stemmer de ikke overens, må man have meget

gode indicier for at konkludere noget andet.

På samme måde må man altid regne med, at de personer, der står opført i en kirkebog som et dåbsbarns forældre, virkelig *er* mor og far til den lille. Også selvom man altid "har hørt", at faderen i virkeligheden var sønnen på en nærliggende gård. Uden belæg i andre kilder – fx en faderskabssag mod gårdmandssønnen – må kirkebogens oplysninger stå til troende.

HENVEND DIG ALTID SKRIFTLIGT

Hvis man søger oplysninger hos folkeregister, kordegnekantor, arkiver eller andre steder, hvor man ikke selv kan/vil udføre undersøgelserne, bør man altid henvende sig skriftligt. Man kan aldrig regne med, at det er muligt at ringe og få oplysninger i telefonen med det samme. Henvender man sig personligt, vil det også være yderst sjældent, at de ønskede oplysninger kan findes, mens man venter.

Ens forespørgsel kræver måske en tidskrævende undersøgelse, der kun udføres mod betaling? Måske er de ønskede oplysninger af en karakter, som betyder, at der skal søges om adgang eller lignende? Ved at skrive, kan man få dette afklaret, og man har desuden mulighed for at sende bilag, fx kopier af attester med, hvis dette er nødvendigt.

HVAD KILDERNE FORTÆLLER

Et ganske almindeligt familie billede kan godt danne udgangspunkt for en slægtshistorisk undersøgelse.

De oplysninger, man kan "læse" ud af billedet, kan i kombination med den viden, man har fra familiens ældre sagtens give oplysninger, som kan lede ind i kilderne. Hvis man véd, hvor billedet er taget og kender nav-

nene på nogle af personerne, kan det være udgangspunkt for at lede i en folketælling. Dette billede forestiller en familie fra landsbyen Falkerslev på Falster og er taget omkring 1918.

3 Den ældste person er den ca. 80-årige Karen Marie Jørgensen. Når en kvinde i denne alder er foto-

graferet med børn og børnebørn, er der en pæn chance for, at hun har boet samme sted som den yngre generation eller i hvert fald i nærheden af dem. Det kan være en god ide at undersøge, om hun er død og begravet i det sogn, hvor fotografiet er taget. Et opslag i kirkebogen for Falkerslev sogn viser, at hun døde

OM ET BILLEDE

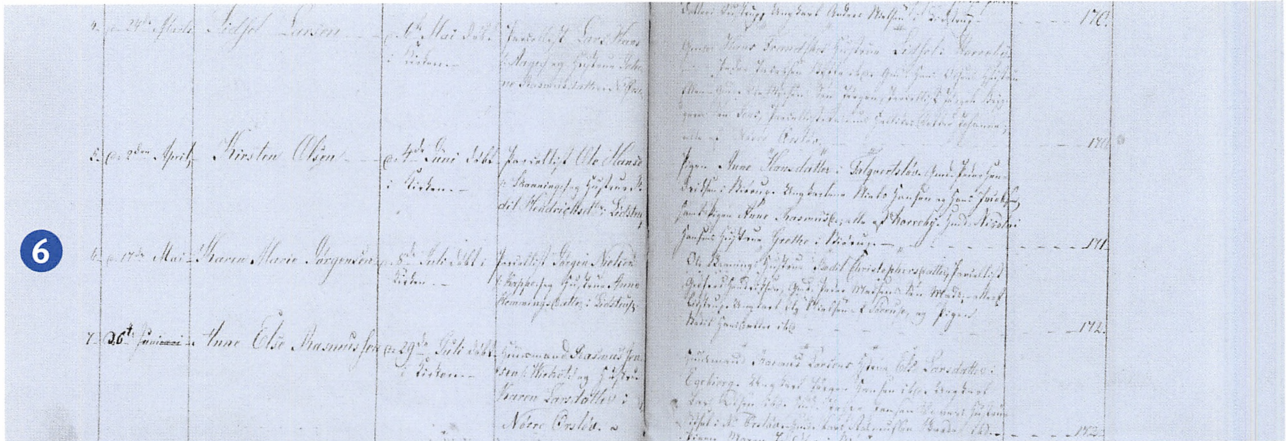
som 88-årig i 1926. Indførslen ved hendes død fortæller, at hun var født 17. maj 1838 i landsbyen Lidstrup i Nørre Ørslev sogn og var "Datter af Hmd. Jørgen Nielsen (Kappe) og hustru Ane Hemmingsdatter. Enke efter husejer Lars Jørgen Jørgensen, som døde den 4de maj 1913 på deres sidste fælles bopæl i Falkerslev".

Kirkebogen for Nørre Ørslev sogn bekræfter disse oplysninger. Nu kan man lede videre i Nørre Ørslevkirkebogen og i folketællingerne for at finde søskende, flere oplysninger om forældre m.m. Karen Maries fødselsindførsel i kirkebogen for Nørre Ørslev er vist på den følgende side **6**.

5 Den lille pige på den gamle kones skød hedder Karen Nielsine og er hendes barnebarn. Det er næppe tilfældigt, at "Lille-Karen" sidder på skødet af den gamle, der aer hendes hår. Hun er jo opkaldt efter bedstemor! Netop skikken med at opkalde børn efter ældre og/eller afdøde, kan give mange gode spor til slægtsforskeren.

4 Den voksne mand er Karens søn, Lars Kristian. Via folketællinger kan man finde ud af, at han er født i Falkerslev sogn i 1872. Et opslag i kirkebogen bekræfter det, og her står, at han er søn af "Indsiddet i Falkerslev Lars Jørgen Jørgensen og hustru Karen Marie Jørgensen, 33 år". Navnene på fadderne står der også. En af dem heder Birthe Jørgensdatter og kommer fra Lidstrup. Hvis man ikke i forvejen vidste, at hans mor var født netop her, ville det være en vigtig oplysning. Når en fader kommer fra et helt andet sogn, og oven i købet deler efternavn med forældrene, er det ikke usandsynligt, at der er tale om en slægtning. I dette tilfælde er det en moster.

Som alle andre mænd (efter den almindelige værnepligts indførelse) står Lars Kristian også i lægdsrullerne **7**. Her finder man oplysning om de potentielle soldaters fædre, fødselsdag, flytninger og værnepligtsforhold. Han bør være optaget i rullen det år, han fyldte 18. Falkerslev er lægd nr. 186 i 2. udskrivningskreds – men dér finder man ham ikke i 1888, det år, hvor han er optaget 1. gang. Hvad så? Er det sandsynligt, at en husmandssøn stadig går rundt hjemme hos far og mor i den alder? Eller er han ude at tjene? Ved at lede

6

Lægdets Nr. 182.

Dag- Vr.	Nr.	Den Betyrningstede fulde Navn.	Fæderens eller Moderens Navn og Sivilst.	Ædelst.	År af fødsel.	Sted.	Relig. Bymærk.
	1.	Lasse Peter Christoffersen	And. Hansen Christoffersen	Gund.	1870. 4. 29	4. 29	R.
Betyrningstede: 1840/44 København 1871/74 København 1/79 København							
	2.	Lasse Christen Larsen	Larsen	Falck.	1870. 4. 29	4. 29	R.
Betyrningstede: 1870/74 København							
	7.	N. Chr. 92. 2. 2. 187. R. 20					

7

1870. 4. 29	5	Lasse Christen Jørgensen	1870/74	R.	Kir.	Kirkebo
		Jule Margrethe Jørgensen	1870/74	R.	Kir.	Kirkebo
		Ejvind Valdemar Jørgensen	1870/74	R.		Kirkebo
		Ellen Mathilde Jørgensen	1870/74	R.		Kirkebo
		Karen Karoline Jørgensen	1870/74	R.		Kirkebo
		Carl Otto Jørgensen	1870/74	R.		Kirkebo
		Alma Margrethe Jørgensen	1870/74	R.		Kirkebo
1870. 4. 29	6	Karen Marie Jørgensen	1870/74	R.		Kirkebo
		Kamilla Frederikke Jørgensen	1870/74	R.	Ja	Blind på ene Øje
		Karen Mathilde Jørgensen	1870/74	R.		Kirkebo
16. Okt.	7	Hanne Mathilde	1870/74	R.		Kirkebo
		Anne Margrethe Mathilde	1870/74	R.		Kirkebo
16. Okt.	8	Kirsten Mathilde	1870/74	R.		Kirkebo
		Hanne Mathilde	1870/74	R.		Kirkebo
		Kirsten Johanne Mathilde	1870/74	R.		Kirkebo
		Marta Kristine Mathilde	1870/74	R.		Kirkebo
		Marie Mathilde Mathilde	1870/74	R.		Kirkebo
		Agnes Mathilde	1870/74	R.		Kirkebo
		Therese Mathilde	1870/74	R.		Kirkebo
		Ulrich Mathilde Mathilde	1870/74	R.		Kirkebo
		Ellen Margrethe Mathilde	1870/74	R.		Kirkebo

8

i de omkringliggende sogne finder man ham i lægd 182 – Gundstev sogn.

2 Familiens børn vil man også kunne finde i både kirkebog og folketællinger. Ikke alle vil man kunne finde fødselsindførsler for, eftersom de ældste er født andre steder. Hvad kan man så gøre? Nogle af børnene ser temmelig store ud, navnlig drengen og pigen, der står op bag ved de øvrige. En god idé ville være at lede efter deres konfirmationer – ud fra

folketællingen kan man gætte sig til, hvornår det bør være foregået. Ved konfirmationsindførslerne vil der stå, hvor de er født og hvornår. Som regel vil der også være bemærkninger, som kan afsløre, om forældrene er i live, når børnene konfirmeres.

1 Karen Maries datter, Kamilla, er også med på billedet. Hun er mor til "Lille-Karen" og folketællingen afslører med et "U" ud for hendes navn, at hun er ugift. Hun har altså fået dat-

teren uden for ægteskab. Kirkebog og evt. faderskabssag vil kunne afklare hvem "Lille-Karen" far er.

Tilgængelighedsgrænsen er 80 år på faderskabssager.

8 Folketællingen fortæller imidlertid mere om Kamilla. Der står, at hun er "blind på ene Øje" og derfor synshandicappet i en sådan grad, at hun, med folketællingens ord, har "förringet arbejdsevne" på grund af "kronisk Sygdom".

PÅ ARKIVERNE

Ingen slægtsforsker kommer uden om at bruge arkiverne. Alle kan komme på landets forskellige arkiver – og slægtsforskeren vil møde mange interessefæller på læsesalene.

Der findes en række forskellige former for arkiver i Danmark, både offentlige og private. Fælles for de offentlige og de fleste private er, at enhver – direkte fra gaden – har lov at komme og bruge de dokumenter, der er "almindeligt tilgængelige". At noget er "almindeligt tilgængeligt" vil sige, at det har passeret visse tidsgrænser som gør, at alle har ret til at se det.

Arkivalier kan ikke lånes med hjem

Det vil i reglen være håndskrevne dokumenter, enten i original eller kopi, man får at se på et arkiv. Kopier kan være almindelige fotokopier bundet ind som bøger, men kilderne kan også være filmede. Film ses enten som mikrofiche/mikrokort, der er flade "filmstykker", som lægges ind i et apparat. En anden mulighed er rullefilm, der benyttes i en anden form for læseapparat. De ældre dokumenter er skrevet med gotisk håndskrift (se s. 36), der er meget forskellig fra nutidens skriftformer.

Man kan ikke låne arkivalier med hjem fra arkiverne. De skal bruges på stedet, men som regel er det muligt at købe fotokopier eller fotografier af de arkivalier, man er interesseret i, sådan at man kan fortsætte nærlæsningen af dem derhjemme.

En anden mulighed er at låne arkivalier til en godkendt institution i lokalområdet. Har man fx brug for arkivalier fra Landsarkivet i Viborg, men bor i København, vil man i princippet kunne låne sagerne til brug på fx det sjællandske landsarkiv eller på Rigsarkivet. Man skal dog være opmærksom på, at forskellige typer af arkivalier ikke lånes ud – heller ikke til de ellers godkendte læsesale.

Nogle lokalarkiver låner også deres arkivalier ud til de læsesale, som er godkendt af Statens Arkiver. På Statens Arkivers hjemmeside, www.sa.dk kan man se, hvilke steder der er godkendt.

Hvordan "gør man" på et arkiv?

På både offentlige og private arkiver skal man selv finde frem til, hvilke protokoller m.m. man gerne vil se, og man skal selv arbejde med dem, når man har fået dem frem til sin læsesalsplads. Er arkivalierne filmede eller fotokopierede, står de som regel til selvbetjening. Derfor er det vigtigt at sætte sig lidt ind i "arkivsystemet", når man skal til at slægtsforske. Man skal også vide lidt om, hvilke arkiver, der opbevarer hvilke typer af dokumenter.

Når man har besluttet sig for et arkivbesøg, vil det være en god ide at søge lidt flere oplysninger om stedet,

inden man kommer første gang. Man kan fx undersøge, om stedet har en website, der beskriver forholdene nøjere – måske er der mulighed for at bestille plads, hvis man kommer langvejs fra. Har man langt til arkivet, vil det under alle omstændigheder være en god idé at tjekke åbningstider m.m. en ekstra gang, inden man drager hjemmefra. Også arkiver kan jo fx komme ud for ekstraordinære lukninger.

Statens Arkiver

De offentlige myndigheders arkivalier skal afleveres til Statens Arkiver. Statens Arkiver omfatter de fire landsarkiver, som ligger i hhv. København, Viborg, Odense og Aabenraa, Erhvervsarkivet (der ligger i Århus) samt Rigsarkivet. Dansk Data Arkiv i Odense er også en del af Statens Arkiver.

Landsarkiverne og Rigsarkivet er stedet, hvor lokale og centrale offentlige myndigheders arkivalier skal opbevares for eftertiden.

På landsarkiverne findes de originale kirkebøger for den region, som arkivet dækker – i reglen er de afleveret frem til ca. 1950. Man kan derfor ikke se kirkebøger fra fx 1870 ved at henvende sig til den kirke, hvor de oprindeligt er blevet skabt. (Man skal dog være opmærksom på, at mange

lokalarkiver har kopier af fx kirkebøger fra de sogne, som arkivet dækker.) De originale folketællinger findes i Rigsarkivet.

På alle de arkiver, som er en del af Statens Arkiver finder man mikrokortkopier af folketællinger og kirkebøger fra hele landet, fra de ældst bevarede og frem til 1890/1891.

Kopierne skal forhindre, at de gamle, unikke protokoller simpelthen bliver slidt op. Hovedreglen er, at hvis en kilde findes i kopi, vil originalen ikke blive taget frem til læsesalen.

Men ud over kirkebøger og folketællinger har arkiverne mange andre former for kilder, både i kopi og original, som man vil stifte bekendtskab med, når man leder efter sine forfædre. Via Statens Arkivers Filminningscenter har man i øvrigt mulighed for at købe sine egne mikrokortkopier og cd-rommer af forskellige kilder til slægtsforskning. Mikrokortkopierne kan man fx se på et lokalt folkebibliotek eller et andet sted, hvor der findes læseapparater.

LANDSARKIVERNE

Landsarkiverne har bl.a.

- Kopier af bevarede kirkebøger og folketællinger frem til 1890/91 for hele landet
- Arkivalier fra regionens lokale myndigheder (fx politi, dommer, amt, præst m.m.), dvs. fx de originale kirkebøger frem til ca. 1950'erne
- Privatarkiver
- Godsarkiver
- Visse kommunearkiver

Lokalarkiver

Rundt om i landet ligger en lang række lokalarkiver (lokalhistoriske arkiver), som dækker lokalområder af varierende størrelse. Her vil man som regel finde mikrokortkopier eller fotokopier af de ældre kirkebøger og folketællinger fra det område, som arkivet dækker. De nyere, originale kirkebøger og folketællinger findes hhv. i landsarkiverne og i Rigsarkivet. Nogle lokalarkiver kan også tilbyde kopier af andet ældre materiale, fx skøde- og panteprotokoller, realregistre eller skifteprotokoller.

Forskellige lokalarkiver har forskellige muligheder

Lokalarkiverne er meget forskellige. De kan være drevet af frivillige i en privat forening, være en del af bibliotek eller museum eller som stadsarkiv evt. være en selvstændig kommunal institution med ansat, faguddannet personale. Derfor kan der også være forskel på den service, som de forskellige lokalarkiver har mulighed for at tilbyde. I nogle tilfælde vil lokalarkiver kunne bruge betydelig tid på en slægtshistorisk forespørgsel og udføre undersøgelser gratis, i andre tilfælde vil det ikke kunne lade sig gøre, men arkivet vil kunne udføre en undersøgelse mod betaling eller evt. henvise til en privat slægtsforsker i området.

Foreningsliv og erindringer

Lokalarkiver indsamler kun ikke-statslige arkivalier – og i reglen kun dem, der er relevante for det nærmeste lokalsamfund. Det er her, at man fx vil finde gymnastikforeningens og andelsmejeriets arkiver. Så hvis

RIGSARKIVET

Rigsarkivet har bl.a.

- Kopier af bevarede kirkebøger og folketællinger frem til 1890/91 for hele landet
- De originale folketællinger for hele landet frem til den sidste, som blev lavet i 1970
- Arkivalier fra centrale myndigheder for hele landet (fx ministerier, styrelser og deres "forgængere")
- Privatarkiver, især fra embedsmænd, politikere m.m.
- Forsvarets arkiver, dvs. hærens og søværnets arkivalier

oldefar har ledet karlegymnastikken, eller været med til at stifte andelsmejeri og skytteforening, så er der gode muligheder for at finde supplerende oplysninger til slægtsforskningen her, hvis arkivalierne er afleverede.

Private foreninger eller personer har jo ikke pligt til at aflevere deres arkivalier, hverken til lokalarkiverne eller andre steder.

Mange lokalarkiver har også store og gode samlinger af billeder (portrætter, lokaliteter, m.m.), lokale aviser samt samlinger af erindringer, som lokale personer har skrevet. På stadsarkiverne vil man desuden finde kommunens arkiver.

På mange lokalarkiver finder man samlinger af lokal litteratur om egnens historie og personer. Det gælder

naturligvis ikke mindst de lokalarkiver, der er tilknyttet et folkebibliotek. Her finder man ofte lokalhistoriske publikationer, der fx kun er udgivet i meget begrænsede oplag, måske på privat forlag, og som ville være svære at få fat i andre steder. Nogle lokalarkiver har desuden udarbejdet hjælpemidler, fx registre eller hele transskriberinger af lokale kilder som fx kirkebøger.

De fleste lokalarkiver er organiserede i Sammenslutningen af Lokalarkiver, der bl.a. udgiver en vejviser over alle arkiverne. Vejviseren kommer én gang om året i bogform, men kan også findes på Sammenslutningens website.

Et arkiv – mange arkiver

Før man kan komme til at lede efter forfædrene, må man altså finde ud af, hvilke kilder man skal lede i, og på hvilke arkiver. I virkeligheden består et arkiv af mange forskellige "enkeltarkiver", der opbevares i den samme institution.

For at finde frem til de dokumenter man vil se på fx et landsarkiv, må man vide, hvilken myndighed eller institution, de stammer fra. Det er i registraturen over denne myndigheds arkivalier, at man skal finde frem til de konkrete protokoller man gerne vil se. En registratur er en form for indholdsfortegnelse over, hvilke arkivalier, dvs. protokoller, dokumenter, der er afleveret fra en bestemt myndighed, institution eller lignende.

Så derfor foregår meget af slægtsforskerens søgearbejde i de registraturer og kartoteker, som skal bruges for at finde frem til de arkivalier, der skal ledes efter forfædrene i. Når

man har fundet ud af, hvilke protokoller man gerne vil se, skal der skrives en bestillingsseddel, hvis der er tale om ting, der skal bestilles i original. Derefter bliver de hentet frem af en arkivmedarbejder.

Arkivpersonalet hjælper gerne

Vil man fx finde en persons begravelse, skal man lede i kirkebøgerne, som er en del af arkiverne fra de forskellige pastorater. Der findes mange hundrede pastorater, og derfor må man vide hvilket (eller hvilke) af dem, man vil lede i, også selvom alle de kirkebøger, man vil bruge, er afleverede til det samme landsarkiv.

Vil man finde det tilsvarende dødsbo, må man vide, hvilken skifteret, der har behandlet boet.

Det behøver ikke at være helt så vanskeligt, som det måske lyder. Som regel vil man jo kende den by eller det sogn, hvor dødsfaldet er sket, og på arkivet vil der være forskellige opslagsværker, der kan fortælle, hvilken skifteret sognet hørte til, da dødsfaldet skete.

Princippet på et arkiv er "hjælp til selvhjælp", uanset om man besøger et statsligt arkiv, et stadsarkiv eller et lokalarkiv. Men arkivernes personale vil naturligvis altid kunne give råd og vejledning. På mange arkiver findes også forskellige foldere og hæfter, der kan give hjælp og tips til arbejdet.

"Special"-arkiver

Udover lokalarkiver og statslige arkiver findes der også en række arkiver, som man kunne kalde "special"-arkiver. Det er arkiver, som er oprettet for at tage sig af helt særlige former for arkivalier.

På Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv finder man fx fagforeningernes og Socialdemokratiets arkiv. Så hvis man har haft personer i slægten, der har været aktive i arbejderbevægelsen, kan man være heldig at finde noget om dem her. En murer eller anden håndværker, der har stået i fagforening, vil man således kunne finde i medlemsprotokollerne, hvis disse er afleverede.

Dansk Folkemindesamling opbevarer masser af meddelelser om

LOKALARKIV

Lokalarkiv (Lokalhistorisk arkiv) har bl.a.

- Kopier af kirkebøger og folketællinger fra lokalområdet (indtil 1891)
- Evt. kopier af skiftefæste- samt skøde- og panteprotokoller
- Billeder af personer og steder
- Erindringer på bånd eller skrift
- Lokale aviser (måske udklipssamling)
- Lokale vejvisere, telefonbøger m.m.
- Privat-, forenings- og erhvervsarkiver fra lokalområdet

Nogle lokalarkiver er stads- eller kommunearkiver og opbevarer kommunale arkivalier. Dvs. sager vedr. skole- og fattigvæsen, skattelister, alderdomsunderstøttelse, sognerådsreferater m.m.

fortidens folkekultur, tro, skik og brug, festtraditioner, musik etc. "Meddelelser" er en slags frivillige, private indberetninger, som personer med interesse for folkekultur har sendt ind til samlingen gennem tiden.

Gamle landkort finder man på Kort & Matrikelstyrelsens Arkiv. Her er fx de ældste matrikelkort fra begyndelsen af 1800-tallet. På matrikelkortene kan man se navnene på de personer, der brugte de indtegnede ejendomme. Her kan man finde oplysninger om de ejendomme, som ens forfædre har ejet eller beboet og fx se, om deres jord var god eller dårlig. Mange af kortene er i øvrigt lavet ud fra de endnu ældre udskiftningskort, der kan gå helt tilbage til 1780'erne.

Der er desuden en række andre institutioner, der også kan være gode at kende. Fx Nationalmuseets samling af håndværkerindringer og samlinger af personalhistorisk

interesse på fx Orlogsmuseet samt i Ordenskapitlet.

Gode startråd

Man er nødt til at starte sin søgen i arkivjunglen et sted. Et godt sted at starte er dér, hvor de personer man vil lede efter, er døbt eller begravet, eller hvor de har boet og har fået børn. Er det i samme lokalområde, hvor man selv bor, og leder man efter en hændelse, der ligger før 1890, bør man starte med at gå til et lokalarkiv (lokalhistorisk arkiv). Her vil man i reglen finde kopier af kirkebøger og folketællinger for lokalområdet, og så er man i gang med slægtsforskningen!

Hører ens slægt hjemme i en helt anden egn af landet, kan man rejse til det nærmeste landsarkiv, hvor man finder kopier af bevarede kirkebøger og folketællinger for hele landet fra de allerældste og frem til 1891.

Anne tager et kig på en indførsel, som Esther har fundet i fæsteprotokollen for Lindersvold. Her er detaljerede oplysninger om, hvordan deres forfader skulle passe det husmandssted, han havde fæstet.

” HVORDAN ER DET AT KOMME PÅ ET ARKIV?

"Vores forventning var nok, at det var et mørkt og støvet sted med gamle støvede bøger, og at man dér kunne hente en masse oplysninger.

Der er bestemt ikke mørkt – måske lidt støvet – men der er masser af oplysninger, og det er svært at løsrive sig, når man først er kommet i gang. Og der er ansat venlige og hjælpsomme mennesker." Anne

"Vi forventede nok, at det i virkeligheden var langt sværere, end det viste sig at være. Godt nok tager det lidt tid, inden man finder ud af, hvordan man bestiller hvad, men kirkebøger, folketællinger m.m. er dejligt enkle. På landsarkivet i Viborg prøvede vi også at bestille mange andre arkivalier, og det var faktisk lige så let. Vi har fortalt vidt og bredt om, hvordan verden åbnede sig første gang vi besøgte arkivet. En helt igennem fantastisk oplevelse. Lidt som at bruge Internettet første gang." Helle

"Lige i starten virkede landsarkivet stort og skræmmende, men også enormt fascinerende og spændende. Lokalarkiverne er måske lidt mere overskuelige, når man er ny. Men det er som en fortryllelse at bevæge sig i fortiden. Det er utroligt hvad slægtsforskning kan sætte i gang af både gamle og måske glemte minder." Lene ”

Ved hjælp af kortene på Kort- og Matrikelstyrelsens arkiv kan Esther og Anne se, at der stadig er bebyggelse på grunden, hvor deres forfader Jens Andreasen boede. Ifølge fæstekontrakten skulle han bl.a. sørge for at holde køkkenhaven i orden med urter og "jordvækster".

HVAD MÅ MAN SE?

Mange mennesker har en opfattelse af, at det er frygteligt svært at komme på et arkiv og få mulighed for at arbejde med arkivets materiale. Faktisk er det sådan, at langt de største dele af de statslige arkivers samlinger er "umiddelbart tilgængelige".

At noget er "umiddelbart tilgængeligt" betyder, at enhver kan komme ind fra gaden og bestille sagerne frem til læsesalen. Hovedreglen er, at arkivalier, der er afleveret til Statens Arkiver, er tilgængelige efter 30 år. De kan udleveres frit. Men der er visse undtagelser, bl.a. på grund af hensyn til privatlivets fred for personer, der er omtalt i arkivalierne.

Det er Folketinget, som i arkivloven sætter grænser for, hvad arkiverne må vise frem på læsesalene og dermed også, hvilke undtagelser der er fra 30-års reglen. Forhold, der er særligt følsomme eller private, har

andre grænser. Fx skal sager om enkeltpersoners private forhold – adoption, selvmord, kriminalitet, etc. – være 80 år gamle, før enhver kan bestille dem frem på læsesalene.

For oplysninger i kontraministerialbøger er der også særlige frister. Indførsler vedr. fødsel, vielse og konfirmationer skal være 50 år gamle. For indførsler ved begravelse er der en frist på 10 år. Skifteprotokoller skal også være 50 år, og for folketællinger er der en 80-års frist, dog med mulighed for dispensation, når tællingerne er 50 år gamle.

Kan man få dispensation?

Man kan altid søge om dispensation fra fristerne for adgang til arkiverne. Det gør man ved at skrive til det pågældende arkiv og bl.a. forklare, hvad man gerne vil se og hvorfor. Der findes særlige ansøgningsskemaer, som man bl.a. kan hente på Statens Arkivers hjemmeside. Her kan man i øvrigt også læse mere om de præcise regler for tilgængelighed.

Får man tilladelsen, skal man skrive under på, at man vil overholde visse regler. Fx må man ikke opsøge personer, der er omtalt i de arkivalier, man har fået speciel tilladelse til at bruge. Man har krav på, at ens ansøgning bliver behandlet, men man har naturligvis aldrig krav på også at få et positivt svar.

Lokalarkiver og offentlige arkiver, der er medlemmer af Sammenslutningen af Lokalarkiver, følger de regler, der gælder for de statslige. Også her kan der være sager, der er både følsomme og private. Derfor vil man også her skulle søge om at få lov til at se sager, der ellers er utilgængelige og underskrive en formular, der opstiller betingelser for, hvordan man må bruge de oplysninger, man finder.

Fristerne i denne bog var gældende pr. 01.06.02. Man kan altid orientere sig om de gældende frister på Statens Arkivers hjemmeside www.sa.dk

Fra Esther og Helles fotoalbum: Øverst familien på Kjærsgaard, hvor slægten har boet i flere generationer. Nederst tv. Esther med sin mor og mormor og eget barn på skødet. Th. udvandrerens Anton Kjærsgaard og Halvdine i Colorado fotograferet 1931. Det er Anton og Halvdine yderst tv. i forreste række.

DE FØRSTE KILDER

KIRKEBØGER

Kirkebøgerne er blandt slægtsforskernes absolutte grundkilder. Kirkebogen er den protokol, som et sogns kirkelige handlinger er skrevet ind i. Der vil man kunne finde oplysninger om dåb, konfirmation, bryllup og begravelse. I de fleste sogne er kirkebøgerne bevaret fra midten af 1700-tallet og frem.

Det var Christian den Fjerde, der gav præsterne pligt til at føre kirkebøger. I 1645 udsendte han et brev til Sjællands biskop, hvori præsterne fik besked på at føre en kirkebog over døbte, trolovede, viede og begravede. Bestemmelserne blev gjort gældende for hele landet året efter og gentaget i Danske Lov fra 1683 og Kirkeritualet af 1685, hvor det blev krævet, at indførslerne også skulle indeholde oplysninger om dåbsbørnenes faddere, om forlovere ved trolovelse og vielse samt alder på sognets afdøde.

De ældste kirkebøger

I princippet burde der være kirkebøger for alle sogne, tilbage til 1645/46. Helt så enkelt er det dog ikke. I enkelte sogne, Hjordkær i Sønderjylland og Nakskov på Lolland, var der præster, som var forud for deres tid, og som allerede i 1570'erne indrettede protokoller over, hvad der skete i deres menigheder. Det er Danmarks ældste kirkebøger, og de hører derfor absolut til sjældenhederne.

Oftere sker det, at man ikke kan komme særligt langt bag om år 1800,

fordi kirkebøgerne ikke er bevaret. Der kan være mange grunde til, at kirkebøger ikke længere findes. De kan fx være gået tabt i forbindelse med præstegårdsbrand, angreb fra skadedyr og lignende. Er det tilfældet, må slægtsforskeren ty til andre kilder.

Gennem tiderne har kirkebøgerne fungeret som dokumentation for danskernes identitet og slægtskabsforhold. Også i fortiden var det derfor uheldigt, hvis kirkebøger af en eller anden grund manglede.

Derfor påbød loven af 11.12.1812 at der skulle føres to sæt kirkebøger: en *hovedministerialbog*, som præsten skrev i og en *kontraministerialbog*, som blev ført af skolelæreren eller af degnen. Denne ændring fik effekt i de fleste sogne fra 1814. Ved samme lejlighed blev der også indført forskellige regler for, hvordan bøgerne var indrettet. De to sæt bøger skulle opbevares hver for sig, og oplysningerne i dem skulle være ens. Man kan dog godt komme ud for, at der er små forskelle, fx lidt anderledes stavemåder, eller kortere supplerende oplysninger.

Ved at have to sæt kirkebøger var man sikret, hvis det ene sæt bøger gik til.

Hvad står der i kirkebøgerne?

I kirkebogen finder man de oplysninger, der har haft betydning i forbindelse med de forskellige kirkelige handlinger og ceremonier, der er blevet udført i kirken. Ritualernes antal og karakter har ændret sig gennem tiden, og derfor finder man i de ældre kirkebøger handlinger og oplysninger, der ikke findes i de nyere.

Men fælles for både ældre og nyere bøger er, at man kun finder de oplysninger, der har betydning for de helt konkrete kirkelige handlinger, som en præst har udført. Ved en dåb vil der fx stå, hvad dåbsbarnet skal hedde, hvem forældrene er, og hvor de bor, samt hvem der er gudmor og faddere. Men der vil ikke stå noget om, hvem barnet senere bliver gift med, eller hvilke børn hun eller han selv får som voksen.

For at finde noget om en person i en kirkebog, skal man derfor kunne identificere personen, men man skal

også vide, hvilken kirkelig handling i hvilket sogn man er interesseret i.

Hvor findes kirkebøgerne?

Kirkebøger føres stadig i to eksemplarer i overensstemmelse med loven fra 1812 – en hovedbog og en kontrabog (en slags kopibog). Begge dele skal afleveres til Landsarkiverne efter bestemte frister. Hovedbøgerne skal afleveres 100 år efter, at de er udskrevet og kontrabøger 30 år efter.

De kirkebøger, der endnu ikke er afleverede ligger stadig ude i pastora-terne.

På Landsarkiverne kan man se de nyere kirkebøger i original. De skal bestilles frem fra magasinerne, hvorimod alle kirkebøger før 1891 er filmet på mikrokort og står til selvbetjening i ringbind på læsesalene. I visse tilfælde kan kirkebøger før 1891 være fotokopierede, og efter 1891 kan nogle være filmet på rullefilm. Hovedreglen er, at kirkebøger, som findes i kopi, ikke bliver hentet frem i original, fordi hele tanken bag kopieringen er at beskytte

de gamle og unikke bøger mod slid. På lokalarkiverne findes tit kirkebøger i kopi for det område, som arkivet dækker.

Kirkebøger efter 1812

Efter 1812/14 er kirkebøgerne altid ført på særlige skemaer, selvom formaterne kan være let forskellige. Skemaerne gør det lettere at lede i dem, ikke mindst fordi de forskellige kirkelige handlinger altid står i samme rækkefølge:

- *Fødte drenge*
- *Fødte piger*
- *Konfirmerede drenge*
- *Konfirmerede piger*
- *Copulerede – dvs. vielser*
- *Døde mænd*
- *Døde kvinder*

I en vis periode indeholder kirkebøgerne også lister over de personer, der er flyttet til eller fra sognet. De kan være bundet ind sammen med andre dele af kirkebogen, men kan

Esther bruger både originale arkivalier og arkivalier i kopi på Landsarkivet for Nørrejylland, som ligger i Viborg.

også findes i et bind for sig selv.

Disse til- og afgangslister blev ført frem til 1854 i byerne og til 1875 i landsognene. Det er dog vigtigt at lægge mærke til, at ikke alle præster har gjort lige meget ud af listerne. Tit er det kun tyende og fattigfolk, der er opført, hvorimod andre ikke er blevet skrevet ned. Derfor kan man som regel ikke være helt sikker på, om en person er flyttet ud og ind af et sogn, hvis man kun anvender til- og afgangslisterne som kilde.

Kirkebøger før 1812

Før 1812 kan kirkebøgerne godt være lidt sværere at arbejde med. Kirkebøgerne fra den tid kaldes også "enestebøger", fordi der jo kun er ét eksemplar.

Den enkelte præst tilrettelagde selv bøgernes indhold og besluttede, i hvilken orden han ville skrive dåb, introduktioner, vielse, begravelse,

TRAP VED NÆSTEN ALT OM DANMARK

I midten af 1800-tallet udgav Jens Peter Trap et storværk med titlen: "Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark". Han ønskede at tage tråden op fra Resens og Pontopidans værker i hhv. 1600- og 1700-tallet.

Siden er værket genudgivet i ajourført form, og på de fleste arkiver og biblioteker vil man kunne anvende den udgave, der kom i perioden 1958-1970. Her kan man fx slå op i det tilhørende registerbind og finde indgang til beskrivelser af landsbyer, sogne og lokaliteter i de mange bind. Trap: Danmark kan bl.a. også bruges, hvis man i en kilde finder navnet på en landsby eller lignende og gerne vil vide, hvilket sogn den hører til.

etc. Det var også præsten selv, der indkøbte bøgerne, og sparsommelige præster kunne udnytte pladsen til sidste millimeter. Det gør det ikke lettere for nutidens slægtsforskere at stave sig igennem siderne, når noget er skrevet med lille og gnidret skrift.

Visse præster er kommet skemaerne i forkøbet og har lavet særlige afsnit til de forskellige kirkelige handlinger. Andre har ikke emneinddelt deres kirkebog, men brugt et kronologisk system, hvor de forskellige handlinger blev indført efterhånden, som de fandt sted.

Enkelte præster har ikke kun skrevet det, de skulle, men suppleret med små bemærkninger. Det kan fx være bemærkninger om hændelser i sognet, om danmarkshistoriske begivenheder eller bemærkninger med relation til de personer, der optræder i kirkebogen. Fx indførte præsten i Sørbymagle hele små "nekrologer" over sine afdøde sognebørn i begyndelsen af 1700-tallet. Også Vonsild sogn udmærker sig på dette område, idet præsten Joh. Råde i perioden 1685-1707 indførte lange levnedsskildringer ved de personer, han begravede. Er der tale om særligt prominente folk, er der endog udredninger af deres slægtskabsforhold. Selvom man ikke lige har slægt i Sørbymagle og Vonsild, kan det alligevel være interessant for slægtsforskeren at læse disse små og store levnedsskildringer af kulturhistoriske årsager. De giver jo et indblik i liv og tanker fra en tid og et samfundslag, der kan have haft noget til fælles med ens egne forfædre. I begge tilfælde er de pågældende kirkebogs-

SMÅ TIPS

Leder du efter en vielse?

- Kig i det sogn, hvor bruden kommer fra.
- Kig i det sogn, hvor parrets ældste barn er født.
- Kig i det sogn, hvor brudgommen kommer fra.
- Kig i nabosognene.
- Kig i de nærmeste større købstæder.

Leder du forgæves efter en dåb?

- Er du sikker på, at sognenavnet er rigtigt?
- By- og sognenavne kan blive blandet sammen, fx i folketællingerne.
- Fødesogn og konfirmationssogn kan også blive blandet sammen.
- Tjek om den du leder efter, er konfirmeret i det sogn, der er opgivet som fødesogn. Læg mærke til, om familien har forbindelse til andre sogne. Undersøg om der dukker mulige familiemedlemmer op til barnedåb. Familiemedlemmerne kan jo bo i fødesognet, eller de kan give spor, som kan hjælpe dig på vej.

Tjek omegnen

- Leder du på grundlag af familiemedlemmers beretninger?
- Tit husker man måske ikke geografien helt nøjagtigt, men hæfter sine erindringer op på forkerte – men mere prominente lokaliteter.
- En tante, som boede i landsbyen Bringstrup kan godt blive husket som "Tante Anna fra Ringsted". Fordi man kørte med toget til Ringsted, når "Tante Anna" skulle have besøg.

Findes sognet slet ikke?

- Er du sikker på, hvilken landsdel sognet ligger i?
- Tjek i opslagsværket Traps topografiske opslagsværk over Danmark, for at finde ud af, om sognet kan ligge i andre landsdele.

Er du sikker på, at sognenavnet er stavet rigtigt i kilderne?

- I folketællinger kan man godt komme ud for, at en listefører har skrevet forkert, især hvis sognenavnet har været ukendt for ham. Hvordan udtales sognenavnet? – Får du mistanke om, at der er skrevet forkert?
- Kan dét, der står som navnet på et sogn, i virkeligheden være navnet på en landsby?

DET FINDER DU I KIRKEBØGERNE EFTER 1812

FØDSEL OG DÅB

Barnets navn
Fødselsdag
Dåbsdag
Bopæl
Forældrene
Gudmor
Faddere

KONFIRMATION

Konfirmandens navn
Fødselsdag
Dåbsdag
og dåbssted
Bopæl
Forældre
Konfirmationsdag
Evt. karakterer

VIELSE

Parrets navne
Bopæl
Alder
Fødested
Forældre
Vielsesdag
Forlovere

DØD OG BEGRAVELSE

Afdødes navn
Bopæl
Alder
Fødested
Forældre
Dødssted
Dødsdag
Begravelsesdag
Evt. ægtefælle og sidste bopæl

dele udgivet i transskriberet form. I de helt gamle kirkebøger kan man også finde oplysninger om ceremonier, der gik af brug i løbet af 1700-tallet. Det gælder fx introduktion, trolovelse og offentligt skriftemål.

- **Introduktionen**

var en særlig ceremoni for gifte kvinder, ved deres første kirkegang efter en fødsel. (Mange steder valgte kvinder frivilligt at blive introducerede højt op i 1800-årene).

- **Trolovelse**

var lovbefalet indtil 1799 og var næsten lige så bindende som vielsen.

- **Offentligt skriftemål**

var en slags offentlig bod, som fx ugifte mødre (og fædre) skulle gennemgå. Det foregik ved, at den, der skulle skrifte, bekendte sin synd foran hele menigheden og fik tilgivelse af præsten.

Tænk kreativt

I en slægtshistorisk undersøgelse kan man tit komme ud for, at personer ikke er i den kirkebog, hvor man mener, at de "burde" være. Så må man tænke kreativt, og bruge de oplysninger, man har skaffet sig fra andre kilder – fx fra folketællingerne.

Er et ægtepar fx ikke blevet gift i det sogn, hvor de bor, må man prøve at opstille nogle teorier om, hvor det så kan være foregået. Måske i brudens eller brudgommens fødesogn? Måske i det sogn, hvor det ældste barn er født – evt. fordi det "hastede"? Måske har begge parter tjent i en nærliggende købstad og truffet hinanden der?

På Landsarkivet for Sjælland bruger Stella og Ragnhild de fotokopierede bøger med folketællinger. Opgaven er svær, for der er to personer med samme navn og næsten samme alder, der begge kunne være deres ane. Måske kan skifteprotokollerne give svaret?

FOLKETÆLLINGER

En folketælling er en sammentælling af alle de mennesker, der boede i Danmark en bestemt dag i et bestemt år. Folketællinger er en af de absolutte hovedkilder til slægtsforskning og lokalhistorie og er blevet foretaget med forskellige intervaller siden 1700-tallet.

Folketællingslisterne er ført købstads- og sognevis, og den ældste folketælling, der er brugbar for slægtsforskerne, er fra 1787. For at finde en person i en folketælling må man vide, hvor vedkommende boede (eller kunne have boet) i et år, hvor der var tælling.

Hvad står der i folketællingerne?

I tællingen for et bestemt sogn, kan man finde de samme mennesker, som man finder gift, født etc. i kirkebøgerne. Men folketællingen fungerer som et snapshot af hele husstande, sådan som de så ud på tællingstidspunktet. Her finder man ikke kun enkelte personer, men hele familier: fx et ægtepar, deres børn og evt. tjenestefolk, læredrenge m.m. Er man heldig, bor mandens eller konens gamle forældre måske på aftægt hos parret – og så har man fået en ny generation at føje på anetavlen.

De oplysninger, man finder, varierer lidt fra tælling til tælling. Men man vil altid finde navnene på de talte, deres bopæl, køn, alder og erhverv. "Erhverv" skal forstås temmelig bredt, fx er det også et "erhverv" at få fattighjælp eller at modtage aftægt fra sine børn. Oplysningen "ægteskabelig stilling" er med i alle tællinger, undtagen 1916. Der er flere andre oplysninger, men

de er lidt forskellige fra tælling til tælling. Det kan være oplysninger om handicap, matrikelnummeret som familien bor på, arbejdsplads etc. Selvom de ældste tællinger ikke kræver, at der gives oplysning om handicap, vil man ofte se, at listeføreren alligevel har skrevet, at en talt person fx er "blind", "vanskabt på det ene ben", "fjolle", eller lignende. Sådanne oplysninger er med til at give et bredere indtryk af forfædrene og måske ikke mindst af deres muligheder og livssituation.

Fødesogn oplyses fra 1845

Tællingen 1845 er særligt vigtig, fordi det er den ældste folketælling, der oplyser, hvor de talte er født. Oplysningen om fødesogn er jo guld værd for slægtsforskeren, der skal lede videre i andre folketællinger – men også finde personerne i kirkebøgerne.

Som regel kan man regne med, at de oplysninger, man finder i folketællingerne, er korrekte. Dog skal man være opmærksom på, at aldersangivelser godt kan svinge lidt, især i de ældste tællinger. Normalt vil den alder, som en person er angivet med, være det antal år, som vedkommende fylder næste gang. Er en person fyldt 30 år, kan man jo også i dag sige, at

vedkommende "går i sit 31. år".

Der kan være en tendens til, at personer, der er noget til års, får lagt lidt på alderen. Om en ældre kone var 70 eller 75 har ikke altid spillet den store rolle, heller ikke for vedkommende selv.

Fortidige og nutidige stavemåder

Man kan ikke altid gå ud fra, at det sogn, der opgives som en persons fødesogn, er stavet rigtigt i folketællingen. Især hvis en person var født i et sogn eller en landsdel som listeføreren måske ikke kendte, kan navnet på fødesognet være stavet temmelig eksotisk.

Man kan også komme ud for, at en fødeby er blevet opført som fødesogn. Det, man tror er et sognenavn, er altså i virkeligheden navnet på en landsby. Og landsbyen kan jo udmærket ligge i et sogn, der hedder noget helt andet. Man kan også risikere, at navnet på et sogn måske nok er stavet rigtigt, men placeret i et helt forkert amt. Der er faktisk en del danske sogne, der har ens eller enslydende navne.

Et sognenavn i en folketælling kan være stavet rigtigt efter den datidige stavemåde, men staves helt anderledes i nutidig retskrivning.

310

Forhus, Sidehus osv. Etage.	Fami- liernes Løbe- numer. (Logerende osv. +, mid- lertidigt Nær- varende N.)	Perso- nernes Løbe- numer.	Samtlige Personers fulde Navn. (Børn, der endnu ikke have faaet Navn, an- føres som „Drengbarn, endnu uden Navn“ eller „Pigebarn, endnu uden Navn“.)	Kønnet. Mandkøn (M.) eller Kvindekøn (K.)	Alder. Alderen anføres med det fyldte Aar, men for Børn, der endnu ikke have fyldt 1 Aar, anføres „Under 1 Aar“.	Ægte- skabe- lig Stil- ling. Ugift (U), Gift (G), Enkemand eller Enke (E), Fra- skilt eller Separeret (F.)	Troessamfund (Der spørges ikke om Troesbeken- delse, men om Troessamfund. Man anfører derfor enten „Folke- kirken“ eller Navnet paa den saerskille Menighed eller paa det fremmede Troessamfund, man til- hører. Kun naar man staar udenfor alle disse, skrives „Intet“.)
X Forhus Sjælland	N.	1.	Hans Peter William Sachel	M.	X 35.	M.	Folketælling
X do	N.	2.	Magnus Larsen	M.	X 62.	G.	do
X do	N.	3.	Anders Peter Jensen	M.	X 36.	M.	do
X do	L.	4.	Kristen Poulsen	M.	X 44.	M.	do
Forhus Sjælland		5.	Hans Majestæt Kong Christian IX.	M.	X 66.	G.	do
do		6.	Hans Majestæt Dronning Louise.	K.	X 67.	G.	do
do		7.	Hans Majestæt Prins Christian IX.	M.	X 15.	M.	do

Også de kongelige kan man finde i folketællingerne. Her er Christian den Niende og Dronning Louise talt i "Forhuset, stuen" på Amalienborg. Rubrikken "Erhverv" på den følgende side oplyser, at han er "Konge af Danmark."

Det er selvfølgelig den nutidige stavemåde, man skal bruge, når man slår sognet op i nyere opslagsbøger eller hæfter på arkivet.

Andre slags mandtaller

Folketællinger er ikke de eneste kilder, der opremsrer fortidens husstande og familier. Der blev foretaget en slags folketælling allerede i 1769, men den er ikke bevaret samlet. Har man forfædre, der boede i nogle af de større købstæder, kan man dog være heldig, fordi der kan ligge dele af denne tælling fx i rådstuearkiverne, som findes på landsarkiverne. En særlig "folketælling" er Oeders Efterretninger fra 1771 som dækker København, Sjælland, Møn og Bornholm. Denne kilde kan man bl.a. finde i kopi på Landsarkivet for Sjælland, m.m. Oplysningerne i Oeders Efter-

retninger svarer ikke helt til folketællingerne. Her er det kun mændene der er talt. Man finder deres navn, stand, erhverv og ægtestand – og deres kones alder.

Gode kilder er også de forskellige skattemandtaller, man kan finde i Rigsarkivet, og som går fra midten af 1600-tallet frem til begyndelsen af 1800-årene. Her er alle de personer, der skulle betale forskellige skatter og afgifter listet.

København er et helt særligt område. Har man fx aner, der deltog i 1800-tallets store indvandring til hovedstaden fra landområderne, kan man være heldig at finde dem i politiets mandtalslister. De findes på Københavns Stadsarkiv og er en række "folketællinger" som Københavns politi lavede i slutningen af 1800-årene. For at bruge dem må

man dog helst have en idé om, hvor ens forfædre bosatte sig, ellers kan søgearbejdet hurtigt blive meget stort og meget uoverskueligt.

Hvor findes folketællingerne?

Folketællinger for hele landet 1787-1890 kan ses i kopi på alle de statslige arkivers læsesale. De er kopieret på mikrokort, og står fremme til selvbetjening. Mange lokalhistoriske arkiver har kopier af folketællinger for det område, som arkivet dækker. De originale folketællinger findes på Rigsarkivet. Her kan man også se de nyere efter 1890, hvoraf nogle bruges i kopi andre i original. Folketællinger er tilgængelige efter 80 år, men det vil normalt være muligt at få dispensation til at bruge dem, når de er 50 år gamle. Der skal dog søges særligt, og det gør man på Rigsarkivet.

HVAD STÅR DER I HVILKE FOLKETÆLLINGER?

	1787	1801	1834	1840	1845	1850	1855	1860	1870	1880	1885	1890	1895	1901	1906	1911	1916	1921	1925	1930	1940	
Adresse																						
Matrikelnummer																						
Navn																						
Køn																						
Foreløb. opholdssted																						
Alder																						
Ægteskabelig stilling																						
Religion																						
Fødested																						
Sidste opholdssted																						
Statsborgerskab																						
Stilling i husstanden																						
Erhverv																						
Arbejdsplads																						
Handicaps																						
Boligtælling																						
Formue/indkomst																						

De mørkeblå felter markerer: 1885 & 1895 = kun København og Frederiksberg.

Sidste opholdssted i 1906-tællingen = kun København og Frederiksberg. Fødested i 1916-tællingen = kun København og Frederiksberg.

SKIFTEPROTOKOLLER

Skifteprotokoller og registreringsprotokoller indeholder registreringer af en afdøds ejendele og formue. Det er også via skifterettens arkivalier, at man kan finde ud af, hvem der skal arve og er i slægt med de afdøde.

De ældste spor af et systematisk skiftevesen skal findes i slutningen af 1500-tallet og i købstæderne. Fra denne tid og dette miljø stammer nogle af de ældste skifteprotokoller. Først med Danske Lov fra 1683 lægges skiftevesenet i samlede, faste rammer, og skifteforvalterne får et påbud om at føre egentlige skifteprotokoller. Dette påbud gælder dog først fra 1719 også for de skifteretter, som blev forestået af godsejerne.

Når en person dør, undersøger skifteretten, hvad vedkommende ejer, og hvem der er vedkommendes arvinger. Sådan var det også i ældre tid. Hvis man vil bevise, at nogen er i familie med hinanden, er skifteprotokollerne en af de mest sikre veje. Det er utroligt sjældent, at nogen er glemt som arvinger i et skifte. De originale skifteprotokoller findes på landsarkiverne og dækker tiden fra de allerældste bevarede – de går tilbage til 1500-tallet – og frem til nutiden. De yngste afleverede protokoller fra en jurisdiktion (et "skifteretsområde") er som regel ca. 30 år gamle. Skifter er tilgængelige efter 50 år.

For at finde oplysninger om et dødsbo i en skifteprotokol, skal man vide, hvilken skiftejurisdiktion den afdøde hørte til. Det er forholdsvis sim-

pelt i nyere tid – kommer man tilbage til tiden før 1851 er det straks lidt sværere.

Den første registrering

Der er forskellige typer af arkivalier, der handler om skifter. Dødsanmeldelsesprotokollerne er det første sted, hvor et dødsfald bliver registreret. I dødsanmeldelsesprotokollen står der, hvad den afdøde hed, hvilken stilling vedkommende havde, samt hvor og hvornår dødsfaldet skete. Navnet på den, der anmeldte dødsfaldet, vil også stå i protokollen. Det vil som regel være en fra den afdødes familie, eller nogen, som den døde fx boede til leje hos.

I nogle dødsanmeldelsesprotokoller er der henvisning til skifteprotokollen. Hvis der ikke skete noget skifte, kan der i dødsanmeldelsen stå, at der er en enke, som sidder i uskiftet bo, eller at den afdøde ikke efterlod sig noget. Så er der ikke sket egentligt skifte, og der står intet yderligere om sagen i selve skifteprotokollen.

Hvem arver?

Når dødsfaldet var anmeldt, gik der som regel kun kort tid, inden boet blev forseglet og registreret. Registreringen skulle ske senest

30 dage efter dødsfaldet.

Forseglingsprotokollen indeholder oplysninger om den døde og om arvingerne. Der står fx, hvad enken eller enkemanden hedder, hvor mange børn den afdøde havde, hvad de hed, og hvor gamle de var.

I ældre tid er der også oplysninger om, hvem der er lavværge for enken og formynder for børnene. Det er som regel mænd af den nærmeste familie, så de er værd at lægge mærke til. Nogle gange vil man også se, at en enke møder med en lavværge, der er hendes trolovede – og altså kommende nye ægtemand. Før 1857 var ugifte kvinder ikke personligt myndige.

En guide til de dødes hjem

I registreringsprotokollerne bliver hele dødsboet gennemgået. I ældre tid kan man følge vurderingsmændene rundt i hele den dødes hjem. Så får man fx at vide, hvilke møbler der var, hvor mange pletter, pander, dyner, lysestager og lagner, som huset rådede over. Den dødes tøj bliver også skrevet op, og der vil være opgørelse over redskaber, værktøj og dyr.

I skifteprotokollerne gennemgår skifteforvalteren boets aktiver. Han konstaterer, hvem arvingerne er, og om der er gæld i boet. Så bliver boet

Handwritten text in Danish script, likely a church record or family document.

Her afsonne
 Anders Lønner
 og hans kone
 Karen Jensdatter

Anno 1767. den 18. Decemb. efter
 kongemands skriv til kongen om
 statholder Christen Christensens
 med den kongelige hofbrænds
 med den kongelige hofbrænds
 med den kongelige hofbrænds

gætt med den kongelige hofbrænds
 gætt med den kongelige hofbrænds
 gætt med den kongelige hofbrænds

Fra Lene & Ingers fotoalbum: Øverst tv. Ingers oldeførelde Hans og Maren. Tv. Inger i konfirmationsstadsen. Derunder hendes bedstefar Julius som soldat. Nederst Julius og hans kone Karen som ældre. Skiftet til venstre fortæller om de ting, som Karen Jensdatter, som var gift med en af Lenes og Ingers 1700-tals aner, efterlod sig.

gjort op, og det bliver regnet ud, hvad der evt. er tilbage at dele mellem arvingerne. I protokollen står der så, hvor meget arvingerne hver især har fået.

I øvrigt kan man tit komme ud for, at alle de forskellige ting i forbindelse med et skifte er ført i en protokol. Den hedder så, som regel, blot "Skifteprotokol", selvom der både kan være registreringer, skiftesamlinger og dødsanmeldelser blandet sammen.

Skifter kan bevise slægtskab

Skiftet kan hjælpe med at bevise slægtskab og hjælpe med oplysninger, der hvor kirkebøgerne ikke findes. Skifter kan vise, hvordan hele familier hænger sammen – og et godt trick kan være at lede efter afdøde ugifte søskende til en person, hvis

familie man ikke kan "få hul på".

Er en person ugift, er det hans eller hendes søskende – og evt. forældre, hvis disse er i live – der er arvinger. Et skifte efter en ugift person kan ofte kaste lys over familier i flere slægtled – og måske giver det resultat at kigge på vielser m.m. i nogle af de søskendeled, som man finder på denne måde?

Hvor findes skifteprotokollerne?

Skifteprotokoller skal afleveres til landsarkiverne, og her kan de nyereses i original. De ældre skifteprotokoller – fx godsernes – er også afleveret her, men vil normalt skulle bruges i kopi. På lokalarkiverne vil man tit finde især ældre skifteprotokoller fra det område, som arkivet dækker.

” HVORDAN HAR DET VÆRET AT BRUGE DE HISTORISKE KILDER?

"Det har været en svær begyndelse. Et er at læse sig til fremgangsmåden i bøgerne, et andet er at sidde med det selv. Du skal hele tiden være et skridt foran. Hvis nu personen ikke findes der, hvor jeg leder, hvor kan han så være? Du skal vænne dig til, at alle de oplysninger, du får, kan få betydning siden hen, også selvom de ikke har det lige her og nu. Det går rimeligt at finde rundt i protokoller og mikrofiche, mens rullefilmene er lidt vanskeligere." Lene

"Det er helt fint med kirkebøgerne, selvom jeg også har brugt dem som mikrokort på lokalarkiverne. De er noget svære at læse." Ole

"Det er sjovt at bruge kirkebøgerne, og når man tænker over det, så er det lidt skægt, at der er mennesker i 1700-tallet, der har haft fat i kirkebogen, og nu flere hundrede år senere sidder vi med den mellem hænderne. Når man først har fundet systemet i kilderne, er det utroligt nemt at finde rundt." Stella

SMÅ TIPS

Det bør du lægge mærke til i skifteprotokollerne:

Den dødes navn og bopæl

Passer navn mv. med det du leder efter?

Hvem er arvingerne?

Det er meget sjældent, at nogen er glemt i et skifte. Husk, at uægte børn ikke tidligere havde arveret efter deres far. Derfor kan man ikke tjekke faderskaber ved at se, om en person arver den, som man mener er faderen. Kig altid grundigt på den afdødes børn – er der flere kuld?

Hvem er formynder for umyndige arvinger?

For gifte kvinder er det ægtemanden, der er formynder. For ugifte kvinder og børn er det tit en mand i nærmeste familie. Det vil typisk være en far eller bror, hvis disse er i live, men voksne hel- og halvbrødre, morbrødre, svogre mv. er også en mulighed.

Hvem er enkens lavværge?

Den, der er værge for en enke, er tit en nær, mandlig slægtning: fx hendes far, bror, svoger, farbror etc. I ældre tid kan det også være hendes trolovede.

HVEM SKIFTER HVOR

DØD EFTER 1919?

Skiftet er i dommerarkivet for den retskreds, hvor personen er død. Er arkivet afleveret, findes det på landsarkivet.

DØD MELLEML 1851 – 1919?

Skiftet er hos retsbetjenten: dvs. herreds- eller byfoged eller birkedommer på det landsarkiv, som dækker området.

DØD FØR 1851?

Er vedkommende fæstebonde, fæstehusmand eller ansat på et gods?

Skiftet er i godsarkivet (især før 1817) eller i amtsstuen, hvis det er krongods. Begge dele findes på landsarkiverne.

Er vedkommende selvejer, godsejer, almisselem, indsidder m.m.

Skiftet er i amtsarkivet indtil 1793, derefter hos retsbetjenten. Begge dele findes på landsarkiverne. (Men vær opmærksom på, at der næppe har været meget at arve efter fx et fattiglem).

Er vedkommende borger i en købstad?

Skiftet er hos byfogeden og findes på landsarkiverne.

Er vedkommende præst, degn, skolelærer eller klokker?

Skiftet findes ved gejstlig skifteret indtil 1807 derefter hos retsbetjenten. Begge dele findes på landsarkiverne.

Er vedkommende inden for militæret eller søværnet?

Skiftet findes ved militær skifteret indtil hhv. 1805 og 1804. Skifterne findes i Rigsarkivet. Efter 1804/1805: Skifterne er hos retsbetjenten, som findes på landsarkiverne.

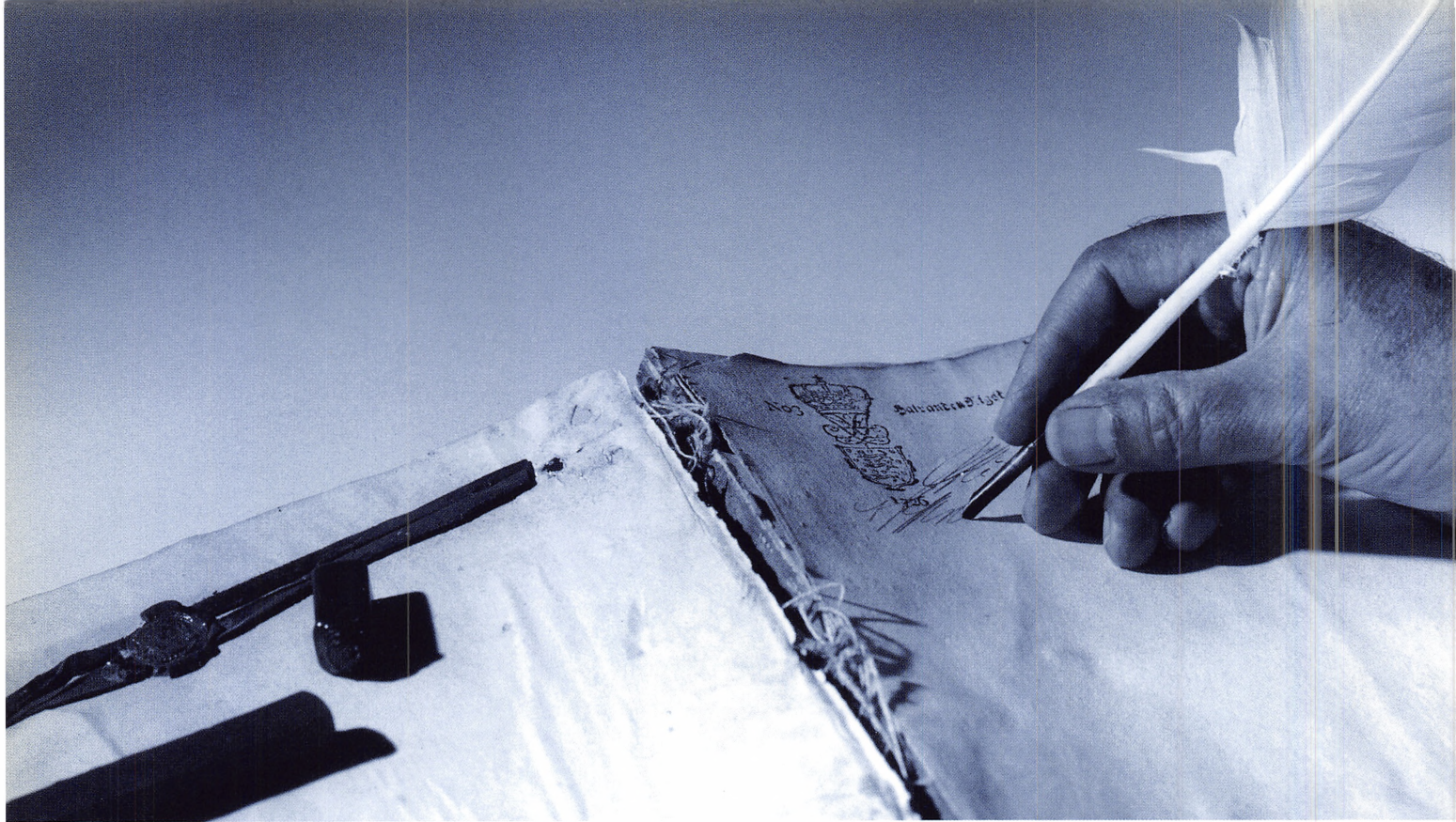
Udover disse skifteformer har der også eksisteret en række andre muligheder. København havde sine helt egne regler, og der eksisterede desuden forskellige specielle skifteformer, samfrændeskifte (ophørt 1845) og kommissarieskifte (ophørt 1874). Eksekutorskifter, hvor en person indsættes som "skifteforvalter" under ansvar overfor den offentlige myndighed, fandtes også.

Internettet

Med kirkebøger og folketællinger er man i gang med "skelettet" til sin slægts historie. Men er man nu også nødt til at besøge arkiverne? På nettet kan man finde en lang række websteder, der kan bruges i slægtsforskningen (se også s. 49). Men der er ikke noget sted, hvor man kan lave al sin slægtsforskning.

Et oplagt sted at starte er Dansk Demografisk Database, der rummer en lang række oplysninger, som frivillige har tastet ind fra folketællinger i en database. Basen indeholder også andre typer af indtastninger, fx udvandrede og indvandrede, som har fået statsborgerskab. Mormonernes store database FamilySearch er også et godt bud. Men det er vigtigt at

huske, at det, man finder på nettet, er bearbejdede informationer, som andre har tolket. Ingen er ufejlbarlige, en indtaster kan have læst forkert eller glemt en person i en folketælling. Derfor bør man i princippet altid tjekke de oplysninger, som man finder på nettet ved også at se efter i de originale kilder.

SKRIFTLÆSNING

For at kunne læse fx de gamle kirkebøger, folketællinger og skifter, bliver slægtsforskeren nødt til at lære sig at læse gotisk håndskrift. Det kan være svært i begyndelsen, men man vænner sig hurtigt til de mest almindelige ord og vendinger.

Gotisk skrift er den skrift, som man brugte i Danmark i ældre tid. Indtil 1875 var det denne skrift, som børnene lærte i skolen, og den er helt forskellig fra den latinske, som vi bruger i dag. Den minder heller ikke meget om de trykte gotiske bogstaver. Men der er ingen vej udenom – det er nødvendigt at lære sig at læse denne skrift, hvis man vil slægtsforske.

Brug din viden om teksten

Når man skal læse kilder, der er skrevet med håndskrift – gotisk eller ej, så er det en god idé at bruge sin viden om den tekst, man skal i gang med. Hvilke ord vil normalt optræde, og hvor i teksten vil de normalt stå?

Der er forskel på de ord, man møder i forskellige former for kilder. Derfor er det vigtigt, at man hele tiden husker på, hvad det er for en kilde, man sidder med – og hvad man kan vente at møde i teksten.

I ældre kirkebøgers afsnit om viede – eller copulerede – kan man fx støde på ord som *Fæstequinde*, *Fæstemand*, *Kiereste* og lignende. Er det dåb, vil man se ord som gudmoder og huemoder eller begreber som *at stå hos* – brugt om den, der holder "kristenhuen", mens barnet bliver døbt. Ord, der anvendes ofte bliver tit forkortet. Fx *Gmd* i stedet for "gårdmand", *Hmd* i stedet for "Husmand", *Parc.* for "parcellist" eller *b.B.* dvs.

"bar Barnet" i forbindelse med gudmoderens navn.

På samme måde må man også bruge sin "tekstviden" når det gælder folketællinger, fx at navnet på de registrerede står i den første kolonne. Her kan man udnytte sit kendskab til fortidens navneskik. Erhvervsrubrikken vil i ældre folketællinger rumme betegnelser som *Indsider*, *Aftægtsenke*, *Bonde* og *Gaardbeboer* m.m., hvorimod man selvfølgelig ikke vil finde en mekaniker eller en ekspeditrice.

Skriv altid ordret af

I sine noter bør man skrive alting ordret ned i stedet for at "oversætte"

teksten og skrive dét, man mener, at man har læst. Det er der flere fordele ved. Dels giver det træning i at læse, fordi man indirekte vænner sig til, hvordan de gamle og uvante ord kan være stavet. Og dels giver det bedre mulighed for, at man – når man sidder med afskrifterne derhjemme – kan genoverveje enkelte ord og vendinger. Tidligere var retskrivningen mere flydende, og mange kilder vil derfor rumme "alternative" stavemåder af selv ganske enkle ord. Ofte kan det samme ord endda være stavet forskelligt i den samme tekst. Har skriveren talt dialekt, vil det som regel

smitte af på stavningen, og derfor kan det tit være en hjælp at overveje, hvordan et vanskeligt ord kunne være blevet udtalt. Så kan man pludselig "høre", hvad der skal stå.

Arbejdsgangen i transskriberingen

Hvis man skal transskribere en længere tekst, er det tit en fordel at skrive hele teksten af, så godt som man nu kan og lade tomme pladser stå til ord, man umiddelbart har svært ved. Efter at have læst sig igennem teksten én gang er man ofte blevet så vant til netop denne skrifters håndskrift, at mange af hullerne kan fyldes ud ved

2. gennemgang.

Er man i gang med en tekst der rummer standardvendinger, fx en skifte-, fæste- eller fogedprotokol, kan det være en god idé at orientere sig lidt i protokollen. Der er en god sandsynlighed for, at mange af de ord, man måske har problemer med, står andre steder i samme protokol, og måske dér er i mere læsevenlig stand. Ofte kan man være heldig i begyndelsen af en protokol, hvor skriveren tit har gjort lidt mere ud af det. Nu var man jo lige begyndt på den nye protokol, og så måtte det gerne se lidt flot ud!

SMÅ TIPS

I de fleste kilder vil man støde på uvante ord. Mange af dem vil man kunne finde ved opslag i Ordbog over Det Danske Sprog. Værket findes på læsesalene på de fleste større arkiver og biblioteker. For at kunne lave ordbogsopslag er det væsentligt at have en nogenlunde klar forestilling om stavemåde på de ord, der skal slås op. Derfor er det også hensigtsmæssigt at være klar over, hvor faldgruberne er og hvilke bogstaver, der kan ligne hinanden. Fx kan gotisk *f*, *h* og det lange *s* let forveksles. Det er også nemt at tage fejl af det korte *s* og et almindeligt *r*. Og *v* kan meget nemt læses som *r*, hvis man ikke husker, at den sidste streg på et gotisk *v* går ind imod bogstavet selv. På *r'* et går den væk. Der er desuden en række overvejelser, der måske kan hjælpe med at få skovlen under et særligt vanskeligt ord:

- Hvilket ord – hvilken slags ord – ville give mening i teksten? Kan der stå det?
- Kan ordet være en forkortelse? Fx en forkortelse for et ord, der ville give mening i sammenhængen?
- Står ordet – eller nogle lignende bogstaver – andre steder i teksten? Er de tydeligere der?
- Står ordet sidst på en linie? Kan ordet være fortsat fra linien oven over? Kan resten af ordet stå på linien nedenunder? Delestregen kan jo være glemt!
- Hvor går ordets grænser? Streger og prikker fra ord på linien ovenover kan tit forvirre!
- Hvor mange bogstaver har det vanskelige ord?
- Er det første bogstav et stort bogstav? Så er ordet et navn eller et substantiv.
- Hvor mange bogstaver går under tekstens grundlinie?
- Hvor mange bogstaver er "lange" og kunne være fx et *s*, *f* eller *h*?
- Passer antallet og placeringen af bogstaver, der går over eller under grundlinie med et ord, der kunne give mening?
- Kan ordet være fagsprog, dialekt eller lignende? Prøv at udtale ordet inden i dig selv. Nogle gange giver udtalen et vink om, hvad ordet betyder.
- Lyder det som det rene volapyk? Prøv at slå det op i Ordbog over Det Danske Sprog.
- Brug listen med ordeksampler side 66.

Eodem die
 Magrete Henrichs Daatter et lidet barn ægtefødt i Sørbyemagle
 af Henrich Pedersen Gaardmand og Bodild Hansdaatter A:1720.
 hafde længe været syg, baade af indvortis og udvortis Svaghed
 thi det blef omsider ganske forlort i ansigtet, og døen fra ind af
 2 Aar og 6 maanedes gammel.

Indførsel i kirkebog, begyndelsen af 1700-tallet: Eodem die Magrete Henrichs Daatter et lidet barn, ægtefødt i Sørbyemagle af Henrich Pedersen Gaardmand og Bodild Hansdaatter A:1720. hafde længe været syg, baade af indvortis og udvortis Svaghed thi det blef omsider ganske hofnet i ansigtet, og døde saa deraf. Var 2 Aar og 6 maanedes gammel.

Ejgsten Jensen	42.	gift.	Huusmand.
Karen Mogensdatter	44.	gift.	hans Kone.
Karen Andersdatter	10.	ugift.	deres Pleiedatter, antaget i Datters Sted.
Jørgen Jørgensen	56.	gift.	Huusmand.
Ane Christensdatter	56.	gift.	hans Kone.
Jørgen Jørgensen	26.	ugift.	deres Søn, Væver, døvstum.

Folketælling, begyndelsen af 1800-tallet: Christen Jensen, 42, gift, Huusmand Karen Mogensdatter, 44, gift, hans Kone, Karen Andersdatter, 10, ugift, deres Pleiedatter, antaget i Datters Sted

Jørgen Jørgensen, 56, gift, Huusmand, Ane Christensdatter, 56, gift hans Kone, Jørgen Jørgensen, 26, ugift, deres Søn, Væver, døvstum

” GOTISK HÅNDSKRIFT – ER DET TIL AT LÆRE?

”Det bliver lettere med tiden, men det tager tid. Værst er det dog, når du ikke kan læse, hvad du har brug for, fordi præsten skrev med en telefonpæl... Men det kan også være en stor æstetisk nydelse at læse de smukke skrifter.” Helle

”Det er svært, og jeg kan ikke altid skelne mellem, hvad der er gotisk, og hvad der er ”gammeldags skråskrift.” Ole

”Min mor blev meget overrasket over, hvor lidt hun kunne læse i fx kirkebøgerne, da hun uden problemer kan læse trykt gotisk skrift. For mig var det i starten streger og kruseduller. Jeg fattede ikke en disse af det, der stod, og jeg har været ved at opgive flere gange. Men at prøve at skrive ordene selv, er slet ikke så tosset en ide. Du får en større føling med det og kan så bedre gendanne ordet.” Lene

Alle og Enhver, som formene at have noget at fordr
i Boet efter afgangne Christiane Poulsdatter her af Byen, og hendes forhen afgangne Mand forhen
værende Fæstegaardmand Hans Hansen af Jernberg i St. Michels Sogn ved Slagelse, indkaldes herved,
med 12 Ugers Varsel til at anmelde og bevise saadanne deres Fordringer for Undertegnede Skifteret.
Hilffhaardt.

Proklama i skiftesag, slutningen af 1800-tallet: Alle og Enhver, som formene at have noget at fordr
i Boet efter afgangne Christiane Poulsdatter her af Byen, og hendes forhen afgangne Mand forhen
værende Fæstegaardmand Hans Hansen af Jernberg i St. Michels Sogn ved Slagelse, indkaldes herved,
med 12 Ugers Varsel til at anmelde og bevise saadanne deres Fordringer for Undertegnede Skifteret.

GAMMELDAGS TID

I kirkebøger fra før 1812-1814 vil man som regel finde datoer,
der er lavet ud fra kirkeårets inddeling.

I ældre tid har præsterne ikke skrevet selve datoen for, hvornår dåb, begravelse m.m. blev foretaget. Han har skrevet (søn)dagens latinske navn eller betegnelse. Havde dagen ikke sit eget navn, har han i stedet skrevet, hvornår (søn)dagen lå i forhold til den nærmeste helligdag eller navngivne søndag. I kirkebogen kan der så fx stå, at Jens Hansens datter Maren blev døbt "Dom. 7. p. Trin. 1770". Altså den 7. søndag efter trinitatis – i stedet for "søndag den 29. juli". På anetavlen kan man ikke skrive, at fx en formoder blev døbt "Dom. 7. p. Trin. 1770". Ved hjælp af opslagsværket "Bauers Kalender" kan man finde

frem til, hvilken dato, de kirkelige betegnelser svarer til. Bauers Kalender findes på arkivernes læsesale samt naturligvis på biblioteket.

Kalenderreform år 1700

Kirkeårets inddeling er baseret på årets søn- og helligdage. I 1700 blev indført en ny kalender, nemlig den gregorianske, som er den vi bruger i dag. Tidligere regnede man efter den julianske, som efterhånden var blevet for unøjagtig. I år 1700 slettede man simpelthen 11 dage, og gik fra søndag d. 18 februar til mandag d. 1. marts. Der er forskellige tidspunkter for, hvornår de forskellige europæ-

iske lande tog den nye kalender til sig. Kirkeåret starter 1. søndag i advent, altså ikke nytårsdag som kalenderåret begynder med. Og i mange kirkebøger før 1814 har man regnet med kirkeåret i stedet for kalenderåret. Kirkeåret "tyvstarter" altså på det nye år: I 1783 faldt første søndag i advent den 30. november. Man kan så i en kirkebog risikere at se en indførsel fra søndagen d. 23. november 1783 blive fulgt af en indførsel for næste søndag, der så kaldes "1. søndag i advent 1784" – selvom kalenderåret ikke var skiftet endnu.

Se også listen over mærkedage s. 83

SÆRLIGE KILDER

De basale kilder kan give navne og årstal på forfædrene. Men vil man tættere på dem og lære dem at kende, er der et utal af andre kilder, som slægtsforskeren også får brug for.

Ingen slægtsforsker kan klare sig med kirkebøger og folketællinger alene. Foruden skifteprotokoller er der et stort antal andre kilder, som dels kan være med til at bevise, hvordan slægten hænger sammen, men også at sætte kød og blod på anetavlens mennesker.

Fæsteprotokoller og håndværkerlav
I godsernes fæsteprotokoller, der er påbudt fra 1719, kan man finde oplysninger om forfædre, der var fæstebønder. Var den gård eller det hus, de

fik i fæste "ved magt", eller var det et elendigt og faldefærdigt sted. Klarede de at drive det? Blev de "sat fra" eller kunne de aflevere det i en bedre stand, end de selv havde modtaget det? Er der hoveriprotokoller, der viser, hvor meget de skulle arbejde for herremanden?

I nogle tilfælde vil fæsteprotokollerne også oplyse, hvor en ny fæster kommer fra, og hvad der er årsag til, at han fæster hus eller gård. Måske er han søn af den tidligere fæster? Måske gifter han sig med en afdød fæsters enke eller datter? På denne

måde kan fæsteprotokollerne også give oplysninger vedr. slægtskabsforhold, der kan være meget vigtige i slægtsforskerens videre arbejde.

Var nogle af anerne håndværkere i en købstad, kan lavsarkivalierne og rådstuearkiverne måske give spændende oplysninger. Det kan dreje sig om tidspunkt for optagelse i lavet, tilladelse til handel og meget mere.

Pastoratsarkiver er også fattigvæsen og skole

Kirkebøgerne er en del af pastora-ternes arkiver, men disse arkiver indeholder meget mere end dem. Fra begyndelsen af 1800-tallet kan der fx være skoleprotokoller, der viser, om forfædrene passede deres skolegang – eller om de forsømte, så der måtte betales en form for bøde, "skolemulkt"?

Der er også protokoller og regnskaber vedr. fattigvæsenet, som kan fortælle, hvad en forfader eller formoder, der var fattiglem på dette tidspunkt, modtog af understøttelse.

Er man kommet tilbage til 1600-årene i sin slægtsforskning, kan pastoratsarkivet fra sognet, hvor forfædrene boede, måske også indeholde stolestadebøger. Havde man midler, kunne man betale for at have en fast plads i kirken. Jo tættere man kom på alteret, jo finere (og

HUSK OGSÅ LÆGDSRULLERNE

I lægdsrullerne finder man oplysninger om værnepligtige mænd. Et lægd svarer normalt til et sogn, og på arkiverne findes opslagshæfter, m.m. hvor man kan finde ud af, hvilke lægdsnumre de enkelte sogne har. Rullerne kan være gode kilder, ikke kun hvis man ønsker at følge en ung mand. Leder man fx efter en pige, og véd at hun havde en bror, ja så kan det måske betale sig at søge broderen gennem lægdsrullerne for at finde ud af hvor familien er flyttet hen? Udskrivningskredsens arkivalier er afleverede til de respektive landsarkiver, og på Rigsarkivet findes lægdsruller for hele landet

ÅRSTAL	ALDER	
1788-1808	0 - 35	fra 1788 og frem. Gennem tiden har der været forskellige regler for, hvem der var værnepligtige, og hvornår man blev optaget i rullen.
1808-1849	0 - 45	Efter 1849 var alle mænd værnepligtige, dog med undtagelse af præster og skolelærere. Efter 1861 bortfaldt lærernes fritagelse.
1849-1861	14 - 37	
1862	15 - 37	
1863-1871	16 - 37	

dyrere!) var pladsen. Pastoratsarkiverne afleveres til landsarkiverne.

Vaccinationer

Medicinske kilder kan også bruges af slægtsforskeren. I embedslægearkiverne findes fx vaccinationsprotokoller. Her kan man sædvanligvis finde navnene på de vaccinerede børn, deres fars navn samt deres fødested og fødselsdag/alder.

Vaccination blev lovpligtig gennem en forordning i 1810, men det er ikke altid i embedslægearkivet, man skal finde vaccinationslisterne. Der kan også være sådanne lister i kirkebøgerne, fordi bl.a. præster og skolelærere også kunne stå for vaccinationen. Embedslægearkiverne findes på landsarkiverne.

Vaccinationer er navnlig interessante i første halvdel af 1800-tallet, fordi noter vedr. vaccination er indført ved folks vielse og konfirmation. Stemmer de overens, kan vaccinationsoplysningerne være med til at be- eller afkræfte en persons identitet.

Tapre krigere

De arkivalier, der er skabt i forbindelse med udskrivning af soldater, er naturligvis også af interesse for slægtsforskeren. Fra 12.02.1849 blev der indført almindelig værnepligt i Danmark, og efter den tid bør alle mænd kunne findes i lægdsrullerne. For at finde en person her skal man vide, hvor han opholdt sig på et tidspunkt, hvor han bør stå i lægdsrullen. Tidspunkterne for hvornår man blev hhv. optaget og udskrevet, varierer gennem tiden. Før den almindelige værnepligt var det kun bondekarle, der skulle "springe soldat", og efter

stavnsbåndets ophævelse i 1788 blev alle bondedrenge værnepligtige.

De helt gamle ruller fra den tid findes i Rigsarkivet. I visse godsarkiver – som findes på landsarkiverne – kan der ligge "lægdsrullemateriale" fra den nationale milits' tid, dvs. tilbage til omkring 1701.

I Rigsarkivet findes også Forsvarets Arkiver, som bl.a. rummer ansøgninger om de hædersgaver, som deltagere i de slesvigske krige kunne modtage.

Anne og hendes søn Daniel besøger Kongsted Kirke. Her er deres formoder Ane Kirstine og flere andre af hendes søskende enten døbt eller fremstillet efter hjemmedåb. Det sidste var ret almindeligt i ældre tid.

Slægt med hus og have

I mange tilfælde vil det være muligt at finde rigtigt interessante oplysninger om de ejendomme, som ens forfædre har beboet. Var de fæstebønder, er det godsernes fæsteprotokoller, man skal ty til. Men var de selvejere, skal oplysningerne om deres huse og gårde findes via realregistre samt skøde- og panteprotokoller.

Ejendomme er organiseret efter

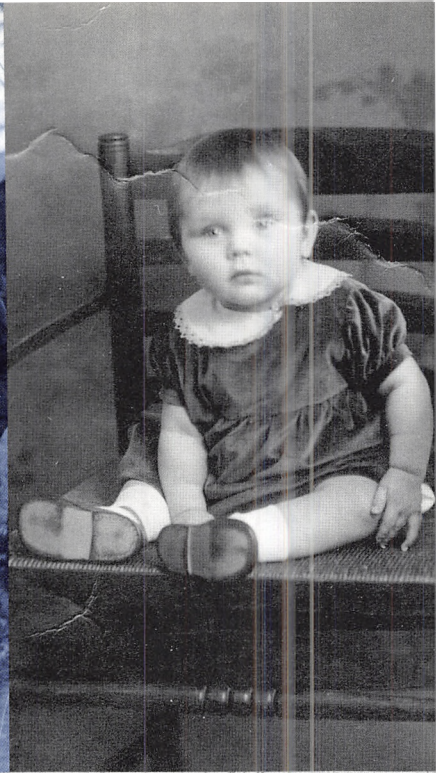
” TÆT PÅ ANERNE?

”At finde oplysningerne om Jens Andreassen har nok givet vores forudindtagede mening en helt ny dimension. Vi havde ikke forventet, at vi kunne gå så dybt ned i en enkelt person, så langt tilbage i tiden.” Anne

matrikelnummer. Derfor er det afgørende vigtigt, at man kender en ejendoms matrikelnummer, hvis man søger oplysninger om den. Arkiverne kan ikke hjælpe med at finde frem til et matrikelnummer ud fra en adresse.

Før 1927 skal man lede i arkivet fra den retsbetjent, der dækkede sognet, hvor ejendommen lå, og det mest hensigtsmæssige er at begynde med realregisteret.

Realregistre er en form for "indholdsfortegnelser", som fortæller, hvor der er indført oplysninger om de forskellige matrikelnumre i de skødepanteprotokoller, der dækker området. Skøde- og panteprotokollerne er ført kronologisk. Derfor vil det være næsten umuligt at finde oplysninger her uden først at bruge realregisteret. I perioden mellem 1927 og 1976 skal man kende matrikelnummer, ejerlav, sogn og retskreds for at kunne finde ejendomsoplysninger. Hvis man ved, hvor ejendommen har ligget, kan arkiverne som regel hjælpe med opslagsværker, hvor man kan finde frem til retskreds og ejerlav. Men matrikelnummeret er fortsat nødvendigt. Søger man ejendomsoplysninger efter 1976, skal man kende det tidspunkt, hvor et skøde er blevet aflyst, fordi myndighederne har afleveret arkivalierne organiseret efter aflysningsdato.

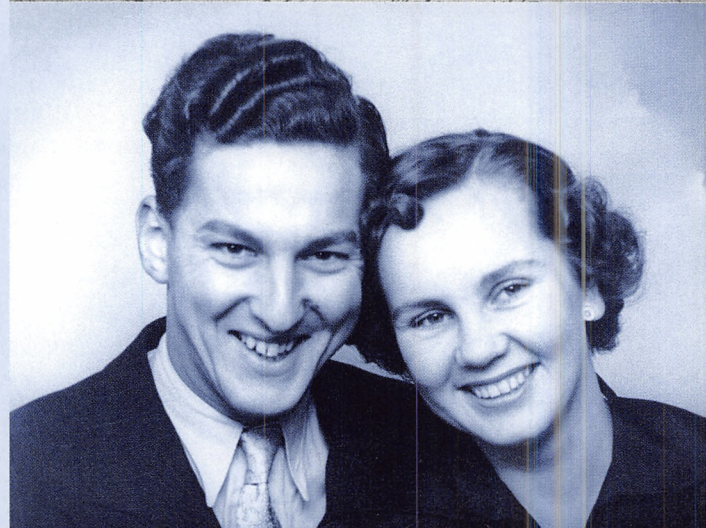
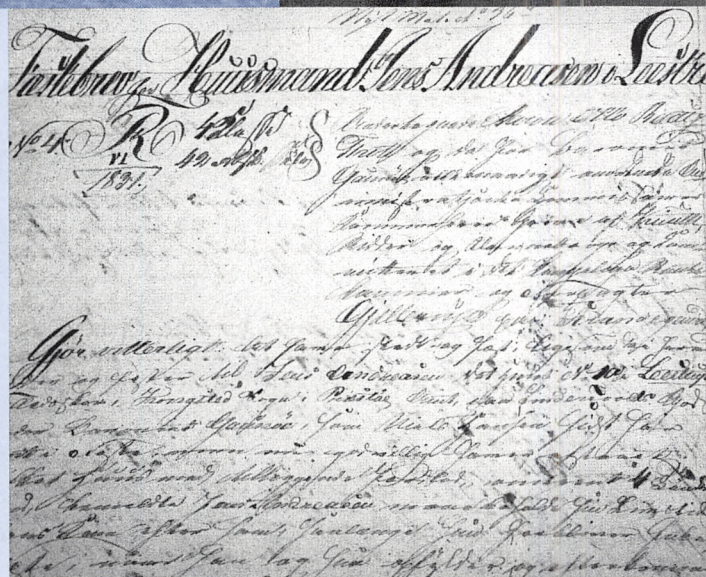

DA JENS ANDREASEN HÆNGTE SIG

Ved at kigge kirkebogen for Kongsted sogn igennem efter anen Jens Andreasens begravelse, opdagede Anne og Esther en oplysning i bemærkningsfeltet ved siden af indførelsen om begravelsen. Der stod, at Jens havde aflivet sig selv ved hængning, og at han var blevet begravet med amtets tilladelse.

For at finde beretningen om Jens' død måtte de finde ud af, hvilken retsbetjent, som Kongsted sogn hørte under i 1865, hvor begivenheden fandt sted. På Landsarkivet for Sjælland, m.m. slog de op i forskellige oversigter og hjælpemidler på læsesalen og fandt på denne måde ud af, at det var arkivet fra Bregentved-Gisselfeld birk, der skulle ledes i.

Næste skridt var at tage registraturen for netop denne myndighed. Her fandt de frem til den relevante gruppe, fogedprotokollerne, og bestilte protokollen som dækker 1865. I denne protokol gjaldt det så om at lede sig frem til det tidspunkt, hvor dødsfaldet fandt sted – datoen, den 29. juni, havde de fra kirkebogen. Hele fogedforretningen fandt sted den 30. og indeholdt en nøje beskrivelse af Jens Andreasens sindsstemning dagen forinden og en redegørelse for, hvordan han blev fundet hængt i sengebåndet. Da der stod, at han var blevet begravet med tilladelse fra amtet, var næste skridt at bestille journal, journalregister og køpbog fra Præstø amt 1865, for at finde ud af, hvad der var baggrunden for, at Jens fik lov at blive begravet på kirkegården. Det viste sig, at man lod tvivlen komme ham til gode – man mente, at der var en chance for, at han var faldet i søvn mens han sad op, og "ufrivilligt" var kommet til at hænge sig i sengebåndets løkke, og altså måske ikke havde begået selvmord.

Fra Anne og Esthers Fotoalbum: Øverst guldbryllup i familien i 1914. Yderst til venstre står Valdemar. Hans morfar Jens Andreasen hængte sig i sit fæstehus i Leestrup i 1865. Via foged- og fæsteprotokoller kom Anne og Esther meget tæt på netop denne ane. Th. Esther som barn. Derunder fæste for Jens Andreasen og forlovelsesbillede af Esther og hendes mand Poul.

PROBLEMBØRN BLANDT FORFÆDRENE

På ét eller andet tidspunkt støder de fleste ind i "problembørn".

Det kan være forfædre, der er vanskelige at finde oplysninger om, eller det kan være specielle begivenheder, som man gerne vil undersøge nøjere.

Problembørnene kan fx være uægte – eller ligefrem ukendte barnefædre, personer, der slet ikke er født i Danmark, eller måske en ane, der er omkommet ved selvmord eller ulykke. Her vil man jo uvægerligt stille sig selv spørgsmålet om, hvad der egentlig skete og hvorfor.

Som regel vil der være visse muligheder for at komme videre – og forhåbentlig få løst problemerne – hvis de oplysninger man skal bruge, er så gamle, at de er tilgængelige. Man kan læse mere om tilgængelighedsregler og adgang på Statens Arkivers hjemmesider. Der er en kort gennemgang for reglerne i denne bog på s. 23.

I de fleste tilfælde vil det være et af arkiverne i Statens Arkiver, man skal henvende sig til i de lidt mere specielle sager. Fx. hvis man er interesseret i en faderskabssag eller en ulykke. Her kan et lokalarkiv normalt ikke hjælpe med kopier m.m.

Adopteret

Før 1900-tallet forekom adoptioner ikke særligt ofte. Børn kunne fx være i pleje i årevis, uden at der blev tale om adoption i juridisk forstand.

Adoptioner bliver bevilget af (stats)amtet. Tilladelserne findes i amtsjournalerne, der kan være meget forskelligt indrettet og afleveres til landsarkiverne. Er adoptionen sket i København, er det Overpræsidiets arkiv, man skal have fat i.

Det er i amtsarkivet for dét amt, hvor adoptivforældrene bor, og ikke fx dér hvor barnet er født, at der skal ledes. Tidligere blev journalerne ført kronologisk. Alle sagerne blev ført ind efter hinanden, efterhånden som de kom. Derfor er det bedst at vide nogenlunde, hvornår adoptionen fandt sted. Som regel er der dog et navneregister bag i journalen.

Fra ca. 1900 og frem er journalen som regel inddelt i et saggruppesystem, og i mange amtsjournaler er der en oversigt over de forskellige saggrupper foran i journalen. Der ser man, hvilket nummer adoptionssagen har. Justitsministeriets 7. Kontor har et kartotek over bortadopterede børn, fra år 1900 til i dag. Men for at finde noget her, skal man kende barnets præcise fødselsdato.

Adoptionssager skal være 80 år gamle, før de frit kan udleveres på

arkivernes læsesale. Hvis man gerne vil se en sag, der er nyere, kan man søge om særlig tilladelse. En af de grundlæggende betingelser for at få sådan en tilladelse er, at man selv er "part i sagen". Det skal være én selv, der er adoptivbarnet. Det betyder fx, at der ikke bliver givet adgang for halv-søskende til et bortadopteret barn.

Hvis man får tilladelse til at se en sag, skal man underskrive en særlig formular, før man får lov at se sagen. Formularen giver bl.a. tavshedspligt – det vil fx sige, at man ikke må kontakte personer, som man finder i materialet.

Borgerligt bryllup

Borgerligt ægteskab har været tilladt i Danmark siden 1851. Men det var først i 1923, at alle kunne vælge frit, om de ville giftes på rådhus eller i kirke.

Efter den tid blev borgerlig vielse mere almindelig. Bl.a. var der mange, som blev borgerligt viet, hvis de var fraskilte og skulle giftes igen. Enten fordi de syntes, at det var mest passende, eller fordi deres lokale præst ikke brød sig om at vie fraskilte.

Borgerlige vielser findes i den

borgerlige ægteskabsbog for den kommune, hvor vielsen er sket. Man skal kende vielsessogn/kommune, brudeparrets navne, samt et – nogenlunde – tidspunkt. De borgerlige ægteskabs-bøger afleveres ligesom kirkebøgerne til landsarkiverne, og er omfattede af lignende tilgængelighedsfrister.

De, der blev borgerligt viet før 1923, var personer, der enten stod uden for folkekirken og/eller tilhørte et andet trossamfund. Borgerlig vielse var også en mulighed for par, der tilhørte forskellige trossamfund.

Folk, der stod uden for folkekirken, kunne fx tilhøre jødiske, romersk-katolske eller baptistiske menigheder. Det kunne også være personer, der havde meldt sig ud af folkekirken på grund af en politisk overbevisning. Fx var der mange socialdemokratiske arbejdere, der meldte sig ud i slutningen af 1800-tallet. Folk, som blev borgerligt viede, kunne selv vælge, hvor vielsen skulle ske.

Indvandrere

Mange vil sikkert støde på folk af udenlandsk oprindelse i deres slægt. I områder med mange udenlandske arbejdere kan man være heldig at finde særlig registrering af udlændinge i retsbetjentarkiverne, som findes på landsarkiverne.

I retsbetjentarkiverne finder man som regel protokoller over "udstedte opholdsbøger". Heri står navn og nationalitet på personer, der har fået udstedt – eller fornyet – de lovpligtige opholdsbøger i den pågældende retsbetjents område.

I begyndelsen af 1900-tallet blev det Statspolitiet i København, som

udstedte opholdsbøger til fremmede, og i 1919 oprettedes en egentlig "Fremmedafdeling". For at kunne finde noget i dette arkiv – som findes i Rigsarkivet – skal man kende indvandrersens udlændingenummer, eller benytte det navnekartotek, som arkivet er i besiddelse af.

"Udenlandske" kirkebøger på arkiverne

Enkelte steder var indvandringen af bestemte grupper så stor og organiseret, at indvandrerne har dannet deres egne menigheder med kirkebøger etc. Det gælder fx 1700-årenes franske indvandrere i den religiøse fristad Fredericia. Også de lollandske "roepolakker" havde deres egne, romersk-katolske, kirker i de større byer.

Kirkebøgerne fra de anerkendte trossamfund skal afleveres til Landsarkiverne på samme måde som folkekirkens kirkebøger og er omfattet af lignende tilgængelighedsfrister.

Mikrofilm fra hele verden

Har man udlændinge i slægten, kan det også være en god idé at besøge Mormonkirkens slægtshistoriske læsesale. Her kan man leje mikrofilm af slægtshistorisk relevante kilder fra hele verden. Mormonernes læsesale er åbne for alle, uanset religiøst tilhørsforhold.

En anden søgemulighed er mormonernes store database med slægtshistorisk materiale, Family Search, som rummer oplysninger fra indtastede kilder over hele verden.

Har man svenske aner, er der mulighed for at leje film gennem SVAR, som er en del af det svenske rigsarkiv. På flere af arkivernes læsesale og

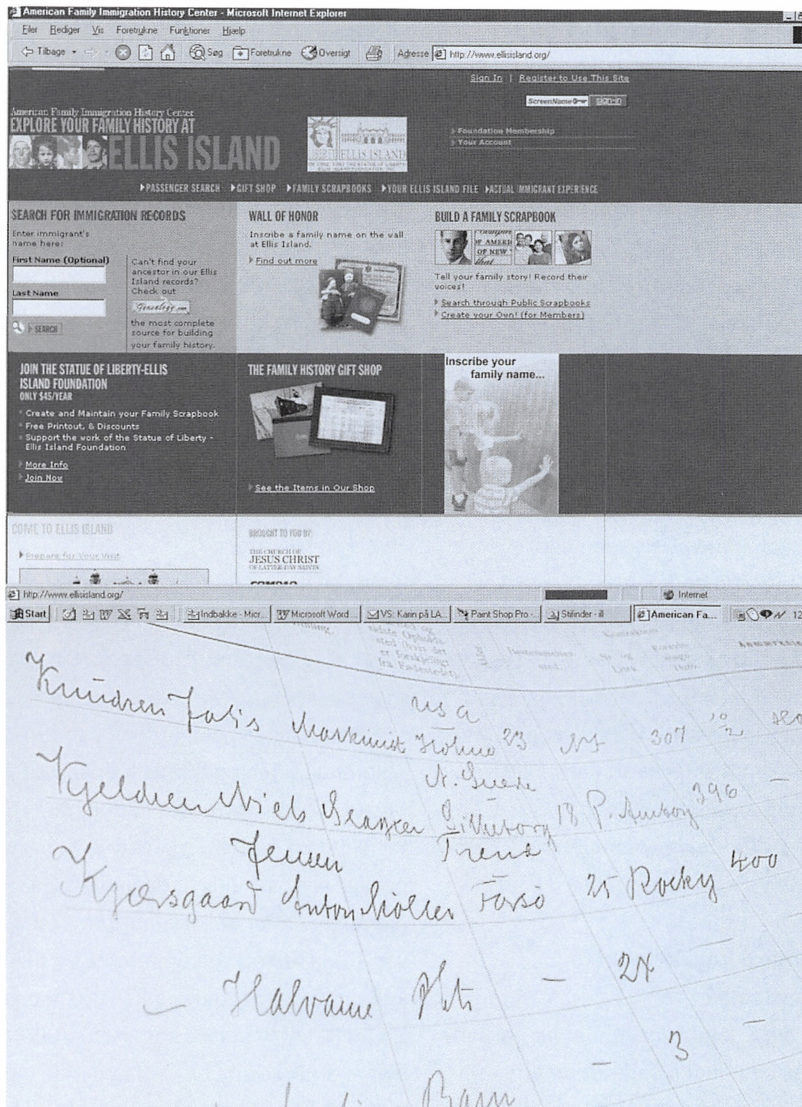
på visse folkebiblioteker samt lokalarkiver, kan man finde SVAR's kataloger, og man kan også finde SVAR på nettet. Man skal selv bestille og betale for leje af materialerne, dog har enkelte folkebiblioteker en særlig låneaftale.

Dramatiske begivenheder

Mange slægtsforskere bliver næsten lykkelige, hvis de finder et "sort får" i stamtræets krinkelkroge. Retssager kan være spændende i sig selv, men vidneforklaringer giver også mange indirekte oplysninger om livet og forholdene på den tid, hvor sagen foregår. Når man går i gang med en retssag skal man dog altid væbne sig med tålmodighed. Som regel skal man finde oplysninger i flere forskellige myndigheders arkiver, før sagen er grundigt belyst.

På landet og i købstæderne findes retssagerne i retsbetjentens arkiv. Frem til retsreformen i 1919 var retsbetjenten en slags juridisk altnuligmand; politimester, dommer, skiftebetjent, tinglysningskontor, notar og Kongens Foged. I København er forholdene lidt specielle, men Landsarkivet for Sjælland, m.m. har udgivet registraturer over de københavnske politi- og domsmyndigheders arkivalier, og her findes grundige indledninger, som forklarer om forholdene.

En retsbetjents "formelle" titel kan være byfoged, herredsfoged eller birkedommer. Byfogeden fandtes i byen – dvs. i købstaden, og hans myndighed gik til bygrænsen. Herredsfogedens område var et bestemt herred, og birkedommeren var dommer i et bestemt område – et birk – hvor fx en herremand havde ansættelsesret. I øvrigt behøvede retsbetjenten ikke

Oplysninger om udvandrere hører til de informationer, man kan finde en del af på nettet. Siten ellislandrecords.org indeholder registrering af alle de indvandrere, der kom til landet via Ellis Island. En af dem er Helles slægtning Anton Kjærsgaard, hvis kontrakt med udvandrereagenten også er registreret i Københavns Politis udvandrereprotokoller. Udvalgte indtil ca. 1908 kan findes i Dansk Demografisk Database (se side 50).

altid at være uddannet jurist. Først fra 1821 blev det et krav, at dommere skulle have en universitetseksamen.

Et langsommeligt arbejde

Retsbetjentens arkiv kan rumme mange forskellige typer af protokoller og dokumenter, svarende til hans

mange forskellige gøremål. I spørgsmålet om retssager er det dels politivæsenet og dels domstolens arkiv, som er interessant. I politimyndighedens forhørsprotokoller, sagelister og politiprotokoller vil sagens undersøgelser ofte startes. Er der grund til det, anlægges en egentlig retssag, og man

må søge videre i justits- og domprotokoller. Som regel er der hverken sager eller personregister før i allernyeste tid – så det kan godt være en langsom og vanskelig opgave.

Højesteret

Hvis man arbejder med retssager, hvor nogle af de implicerede er idømt dødsstraf, går de lavere instansers (eller kommissionsdomstolens) afgørelse videre til Højesteret. Det sker også i andre tilfælde, fx hvis der er tale om sager, der på én eller anden måde er principielle.

Højesterets arkivalier afleveres til Rigsarkivet, og på læsesalen kan man finde oversigter (højesteretsordener) over, hvornår forskellige sager har været behandlet. Andre sager når måske ikke helt til Højesteret, men standser ved landsretterne, hvor der også vil være oplysninger at finde. Landsretternes arkiver afleveres til landsarkiverne.

Skilsmisse

Før reformationen var det meget vanskeligt at blive skilt. Muligheden var der dog, hvis én af parterne var blevet tvunget til ægteskabet, eller led af sygdomme, som var blevet holdt hemmelige og først blev opdaget efter vielsen. Hor eller rømning – at den ene part stak af – var også grund til, at man kunne blive skilt. Eller rettere, man kunne blive separeret – men måtte ikke gifte sig igen. Christian den Femtes "Danske Lov" fra 1683 førte de gamle regler videre, dog med den undtagelse, at fraskilte kunne få tilladelse til at gifte sig igen. Efter reformationen opfattede kirken ikke længere ægteskabet som et sakramente.

Familiens beretninger om forbindelse til Sverige viste sig at være rigtig for Ole og Louise. Selvom deres slægt var fra Skåne, giver "Blekingegården" på Frilandsmuseet Kulturen i Lund alligevel et indtryk af, hvordan et bondehjem kunne se ud på deres forfædres tid.

I tamperretten

Indtil 1797 måtte et par, der ville skilles, forelægge sagen for tamperretten, en særlig kirkelig ægteskabsdomstol. Derefter blev ægteskabs-sager henvist til den almindelige ret, hvor skilsmisse kunne opnås på to måder, enten ved bevilling eller dom. Skilsmisse ved dom er meget sjælden.

Inden separation skulle parterne til gejstlig og verdslig mægling. Man kan være heldig at finde gejstlige mæglinger i præstens embedsbog, den såkaldte "liber daticus", der er en del af pastoratsarkiverne. De afleveres til landsarkiverne. På landsarkiverne findes også amtsarkiverne, der kan indeholde såkaldte "mæglingsprotokoller", hvor de verdslige mæglinger findes. Mæglingen kan i reglen indeholde oplysninger om grunden til, at

et par ønskede at skilles. Herefter, og inden den egentlige skilsmisse "fra bord og seng" skulle parret først være separeret i mindst 3 år.

Oplysninger om skilsmisse i nyere tid – dvs. fra begyndelsen af 1800-tallet og frem til vore dage – finder man derfor lettest i journalen for det amt, hvor skilsmissen har fundet sted. Herfra kan man evt. gå videre til mæglingsprotokollerne. Der er naturligvis ikke nogen garanti for, at selve sagen er bevaret. Selvom man kan finde indførsler i både journal og mæglingsprotokol, kan selve sagen godt være gået tabt. En anden mulighed for at finde oplysninger om skilsmissesager er de blanketregnskaber, som findes i Danske Kancellis/Justitsministeriets arkiv i Rigsarkivet. Hvis en sags akter ikke er bevarede lokalt i amtsarkivet på landsarkiverne, kan man ofte være heldig at finde de "manglende" akter og bilag i fx Justitsministeriets arkiv.

Selv mord, ulykke eller forbrydelse?

Hvis der i dag bliver fundet en person, der er død under uafklarede omstændigheder, bliver der lavet en undersøgelse. I dag kaldes denne undersøgelse "medicolegalt ligsyn", og efter 1919 findes oplysninger herom i politimesterens arkiv.

Tidligere blev der også foranstaltet en undersøgelse af sagen. Det gjaldt jo om at få fastslået, hvorvidt der var tale om et selvmord, en ulykke eller måske ligefrem en forbrydelse, som politi og retsvæsen skulle i gang med at efterforske.

Før 1919 skal man lede efter synsforretninger ("undersøgelser") omkring selvmord og usædvanlige døds-

fald i fogedprotokoller (evt. politiprotokoller) som er en del af retsbetjentarkiverne, der er afleveret til landsarkiverne. Ofte vil man få det første spor af en sådan hændelse ved begravelsesindførslerne i kirkebogen, hvor der fx i feltet for bemærkninger kan stå "hængte sig selv", "fundet død i en vandgrøft på marken" eller lignende. Indførsler af denne type giver et fingerpeg om, at det vil være en god ide at kigge i foged- eller politiprotokoller.

Hvorfor selvmord?

Viste det sig, at der var tale om selvmord, forsøgte myndighederne som regel at finde frem til årsagen. Ofte vil man se, at en del af undersøgelsen kredser omkring den afdødes sindstilstand i tiden op til dødsfaldet. Det oplever man især i tiden indtil 1867, for indtil da måtte personer, der havde taget sig selv af dage, ikke begravnes normalt på kirkegården. Det var ifølge folketroen en temmelig sikker vej til gengangeri og hvileløshed. En undtagelse kunne komme på tale, hvis man fx kunne bevise, at den afdøde ikke havde været ved sine fulde fem, da selvmordet skete. Der kan indkaldes adskillige vidner, naboer og familie, der forklarer, hvordan den afdødes sidste dage har formet sig. Det giver selvsagt et spændende indblik i nogle af dagliglivets gøremål, rutiner og forhold.

Særlige erhverv

De fleste vil opdage, at de har rigtig mange landboere i deres slægt: bønder, husmænd, daglejere, indsidere og deres koner. Men måske støder man også på personer med andre

erhverv, præster, soldater eller skolelærere? I så fald åbner der sig helt nye muligheder for slægtsforskeren.

Finder man forfædre, der har haft et særligt erhverv eller en særlig uddannelse, vil man ofte have mulighed for at finde en del oplysninger via trykt materiale. Gennem tiden er der

mange slægtsforskere og slægtshistorisk interessede, der har haft en særlig forkærlighed for personer med specielle erhverv. I nyere tid har ikke mindst fag- og brancheforeninger udgivet forskellige værker ("stater") som indeholder kortfattede biografier over personer med fx en

bestemt uddannelse eller et særligt erhverv. Ofte vil det lokale folkebibliotek kunne hjælpe med nogle af de mest almindelige.

Hvis ens forfædre har udøvet et særligt håndværk, kan man sikkert være heldig at finde oplysninger om dem i lavsprotokollerne, der findes på

SØNDERJYDER OG KØBENHAVNERE ER HELT SPECIELLE

Hvis man har slægt i Sønderjylland og/eller København, vil der være mange situationer, hvor oplysningerne i dette hæfte ikke passer helt.

København har altid været noget særligt i administrativ henseende, og har forfædrene holdt sig bag voldene, er der specielle kilder, man kan anvende. Fx udførte det københavnske politi 1869-99 halvårlige registreringer af alle københavnere over 10 år. En anden fremragende kilde er politiets registerblade, der dækker perioden ca. 1890-1923 og er en slags "forarbejde" til folkeregisteret. Her finder man, politikreds for politikreds, registrering af personer over 14 år. (Gifte kvinder skal findes på mandens registerblad).

Også borgerskabsprotokoller kan være relevante, ligesom de såkaldte "kopulationsprotokoller", der indeholder oplysning om betaling af den særlige bryllupsskat, som fandtes i København mellem 1735 og 1868. Var ens

københavnske forfædre fattige, kan fattigvæsnets arkiv være centralt, og er forfædrene også begravede i København, findes begravelsesvæsnets protokoller fra 1805-1984. Alle disse arkivalier findes på Københavns Stadsarkiv. Stadsarkivet har til huse på Københavns Rådhus. Der er daglig åbningstid, og arkivets læsesal er – ligesom på de andre arkiver – åbent for alle interesserede.

Også for sønderjyske forfædre gælder en række særlige forhold. Fx findes sønderjyske skifter fra perioden 1867-1920 i amtsretsarkiverne, fordi retsbetjentembedet blev afskaffet i 1867. Den dømmende myndighed overgik herefter til de nye amtsretter. Et andet specielt forhold er, at nyfødte sønderjyder siden 1874 er blevet indført i særlige civile fødselsregistre, der kun findes i denne landsdel. På samme måde findes civile dødsregistre, også med begyndelsesår 1874. En yderligere "specialitet" er, at de sønderjyske kirkebøger allerede fra 1763

førtes i to eksemplarer. Også i forbindelse med folketællinger gælder særlige forhold for Sønderjylland. For 1787 findes der ikke nogen tælling for landsdelen. De første tællinger blev foretaget i 1803 og 1835. Heller ikke for 1850 findes nogen tælling – og man skal naturligvis huske, at det samme gælder for perioden 1864-1916, da Sønderjylland i denne periode ikke var en del af Danmark.

Er man interesseret i at læse mere om de særlige administrative forhold i Sønderjylland, findes en særlig oversigt over dette emne på Landsarkivet for Sønderjyllands hjemmeside på www.sa.dk/laa

Inden man kaster sig ud i den sønderjyske del af slægten, bør man læse lidt om dette specielle emne, fx i "Slægtshistorie i Sønderjylland - en vejledning" af Hans H. Worsøe der senest er udkommet i 1999, og giver en virkelig god introduktion til dette emne.

landsarkiverne. Der er dog også visse lokalarkiver og nogle museer, der ligger inde med lokale lavsprotokoller. Frem til lavsvæsnets afskaffelse i 1857, skulle håndværkere i byerne være organiserede, og man kan her finde mange oplysninger om både svende og mestre.

Hvis man vil arbejde videre med særlige erhverv findes en lang række værker, som det lokale fagbibliotek sikkert har eller kan skaffe.

Testamenter

Den nemmeste indgang til at finde et testamente vil normalt være at finde skiftesagen efter en afdød. Her vil der normalt stå, om der er et testamente, og hvor det er oprettet. Sædvanligvis vil det være i samme retskreds, medmindre der står noget andet. Ofte vil man i øvrigt være så heldig, at skiftesagen indeholder kopi eller afskrift af testamentet, hvis et sådant har været oprettet.

En vigtig forskel på nutidens og fortidens arveforhold er, at barnløse ægtefæller ikke automatisk arvede hinanden. Indtil 1845 fandtes en regel om, at der skulle være børn i et ægteskab, for at parterne automatisk kunne arve hinanden. Før den tid måtte man derfor oprette et testamente, hvis man gerne ville have, at ens efterlevende ægtefælle arvede. Havde en afdød ingen børn, tilfaldt arven andre slægtninge, som regel forældre, søskende og søskendebørn.

Uægte børn og fædre

En far til et uægte barn lader sig ikke altid finde. I ældre tid findes der kun en faderskabssag, hvis barnemoderen har anlagt sagen. Hvis hun selv

havde mulighed for at opfostre barnet uden hjælp, eller hvis hun fx ved privat overenskomst med barnefaderen havde fået et engangsbeløb, var der ikke nødvendigvis grund til at anlægge en sag. For det uægte barn havde alligevel ingen rettigheder til arv efter faderen.

Et barn født uden for ægteskab i fx 1800-tallet havde kun arveret efter sin mor og slægten på moderens side. Er et uægte barn før den tid ikke nævnt i skiftet efter den formodede far, kan man derfor ikke tage det som bevis på, at den afdøde ikke var far til barnet.

Pligt og ed

Tidligere havde den ugifte mor således ikke nogen egentlig juridisk pligt til at afsløre, hvem der var far til hendes barn. Når myndighederne alligevel forsøgte at få kvinden til at udlægge en barnefader i fx 1600- og 1700-tallet, skal årsagen findes i moralske forhold. Begge parter havde syndet imod det sjette bud. Derfor skulle de gøre bod og i øvrigt også betale den såkaldte "lejerstålsbøde", som kan findes i amtsregnskaberne frem til begyndelsen af 1800-tallet under "uvisse indtægter". Kvinden kunne jo vanskeligt nægte, at hun havde født, hvorimod en udlagt barnefar kunne aflægge ed på, at det ikke var ham, der var faderen.

Penge fra sognet

Fra 1763 kunne en barnefader få pålæg om at betale alimentationsbidrag, men kun indtil barnet fyldte 10 år. Derefter ophørte bidragspligten. I 1908 blev loven ændret, således at børnebidraget skulle betales, indtil barnet blev 18, dog med mulighed for at søge

om nedsættelse eller bortfald af bidrag efter at barnet var fyldt 14 år. Fra 1888 kunne moderen få børnepengene fra det offentlige, hvis den udlagte barnefader ikke var i stand til at betale.

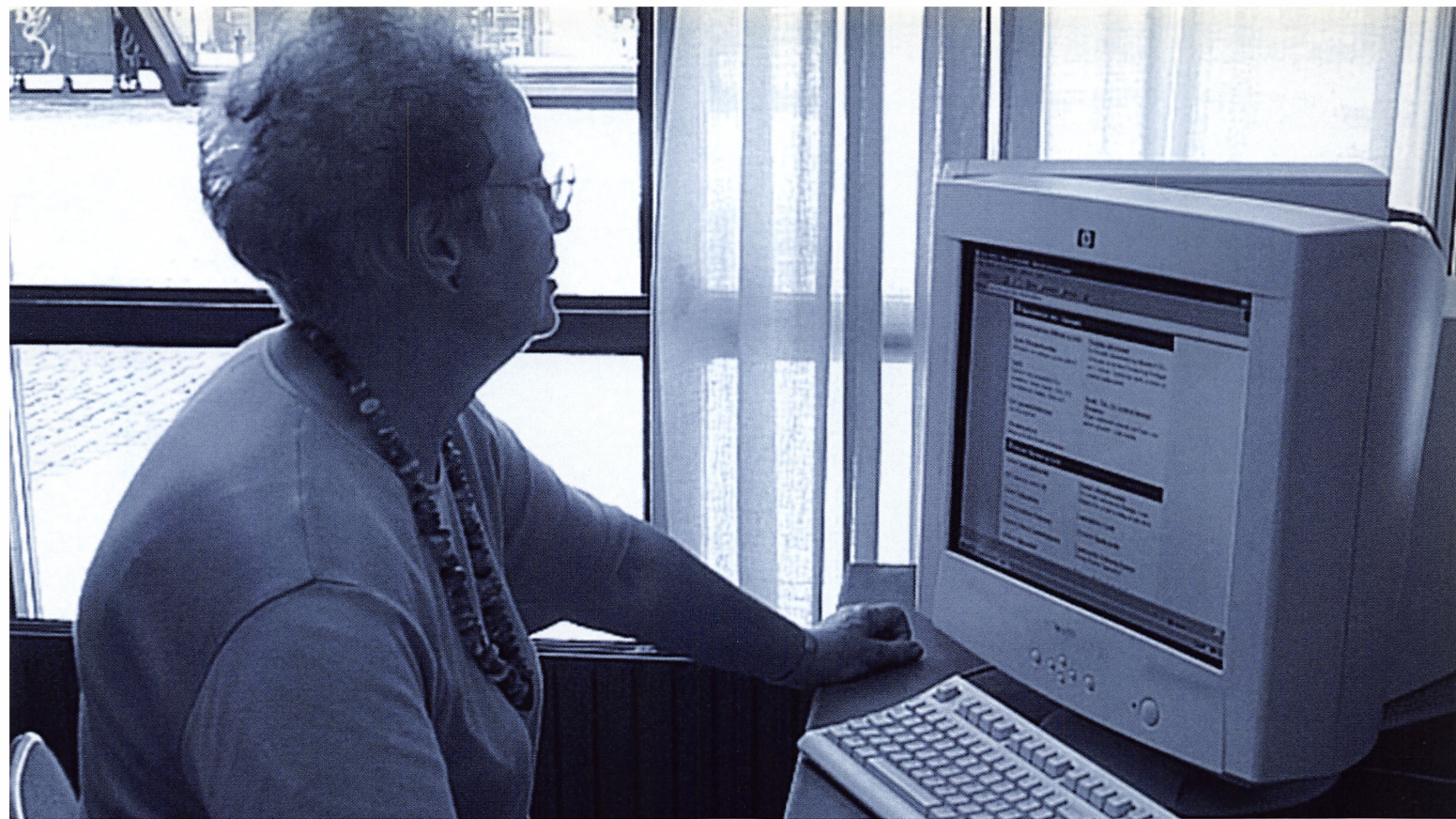
Skete det, at det uægte barn som voksen fik brug for offentlig hjælp, var det ikke fødesognet, der havde forpligtelsen. Det var det sogn, hvor moderen i sin tid havde opholdt sig 10 måneder før fødslen. Dette er baggrunden for, at man som regel finder en oplysning om "Moderens Ophold på ti-månedersdagen" ved et uægte barns indførsel i kirkebogen. I ældre tid kaldes et uægte barn i øvrigt også et slegfredsbarn eller et frillebarn. Det er ofte disse ord, man møder kirkebøgerne.

” HVAD BETYDER DET AT FINDE FORBINDELSEN TIL ANDRE LANDE?

"Det betyder rigtig, rigtig meget. Gladys og Carl er jo blevet vores familie, og vi håber, at kunne besøge dem om 1-2 år.

De sendte jo et videobrev, og det var dejligt at møde hende, som jeg mailer med næsten hver eneste dag. Det kan slet ikke beskrives, hvilken fornemmelse det er, at have slægtninge (fjerne eller ej), der er lige så optagede af de fælles aner som en selv. Hun er guld værd for os, og faktisk er hun nok den person, resten af familien er mest interesseret i." Helle

"Det betyder jo, at vi har fundet det, som hidtil kun har været "en røverhistorie" Ole ”

Under et af sine besøg på Landsarkivet for Sjælland, m.m. benytter Inger lejligheden til at anvende arkivets bruger-pc. På Statens Arkivers hjemmeside er der masser af gode links til slægtsforskere.

ANERNE OG PC'EN

Det er et udbredt håb blandt "nye" slægtsforskere, at man kan lave sin slægtsforskning kun ved at bruge nettet, og oven i købet forholdsvis hurtigt. Det kan man ikke. Men der er alligevel mange gode grunde til at bruge nettet og pc'en.

I dag bruger de fleste et slægtsforskningsprogram til at holde rede på forfædrene. Der sker hele tiden noget nyt på denne front, og det er derfor godt at holde sig orienteret, ikke mindst via hjemmesiden hos foreningen Databehandling i Slægtsforskningen (DIS-Danmark).

Det er en god idé at prøve et par af programmerne inden man beslutter sig endeligt. Det er meget væsentligt at sikre sig, at det program, man vælger, kan eksportere GEDCOM-filer. Ellers kan man ikke bytte aner med andre slægtsforskere ad elektronisk vej.

Arkivernes hjemmesider

Der er flere steder på nettet, som man ikke kommer uden om, hvis man vil slægtsforske. De kan opdeles i to grupper. Steder, hvor man søger oplysninger fra kilder m.m., og steder, hvor man søger information om metoder, kilder etc.

Vil man søge oplysning om, hvordan man slægtsforsker, er www.sa.dk – Statens Arkiver – ét af de uundværlige steder. Her findes generelle oplysninger om, hvordan man arbejder med forskellige problemstillinger, men det er også indgangen til de

enkelte statslige arkivers hjemmesider, hvor man finder mere konkrete oplysninger om de enkelte institutioner. Flere af arkiverne har desuden lagt deres guider på nettet, og på denne måde kan man få et overblik over arkivernes indhold. Nyere materiale er dog ikke med, men det statslige arkivvæsen arbejder på at skabe en stor database med registraturoplysninger. Hos Statens Arkiver findes en omfattende linkliste, der også kan være af interesse for slægtsforskere, og via Statens Arkivers Filmningscenter www.sa.dk/saf kan man købe sine

egne mikrokort og cd-rommer af bl.a. kirkebøger.

På www.lokalarkiver.dk finder man Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA), der er en fælles paraplyorganisation for over 450 danske lokalarkiver, hvoraf nogle er offentlige andre private. Hos SLA kan man finde adresser – både www-adresser og "rigtige" adresser – på lokalarkiver i den egn, hvor ens forfædre levede.

Lokalhistoriske portaler og debat

I den seneste tid er der kommet forskellige lokalhistoriske portaler, der både indeholder søgemulighed over litteratur i database og forskellige "fortællinger" om arbejdspladser, lokalsamfund m.m. De kan give inspiration til temaer og emner, som man selv kunne arbejde med i relation til slægtsforskningen.

Debat med andre finder man fx på www.anetavlen.dk og DIS-forum, på www.dis-danmark.dk.

Databaser med oplysninger

Der bliver flere og flere steder, hvor det er muligt at lave slægtsforskning på nettet, enten ved at søge i indtastet eller i originalt materiale.

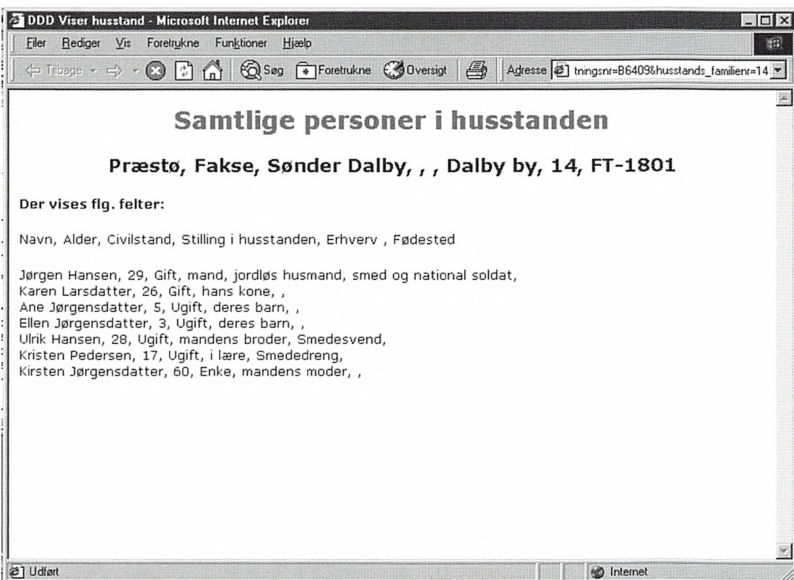
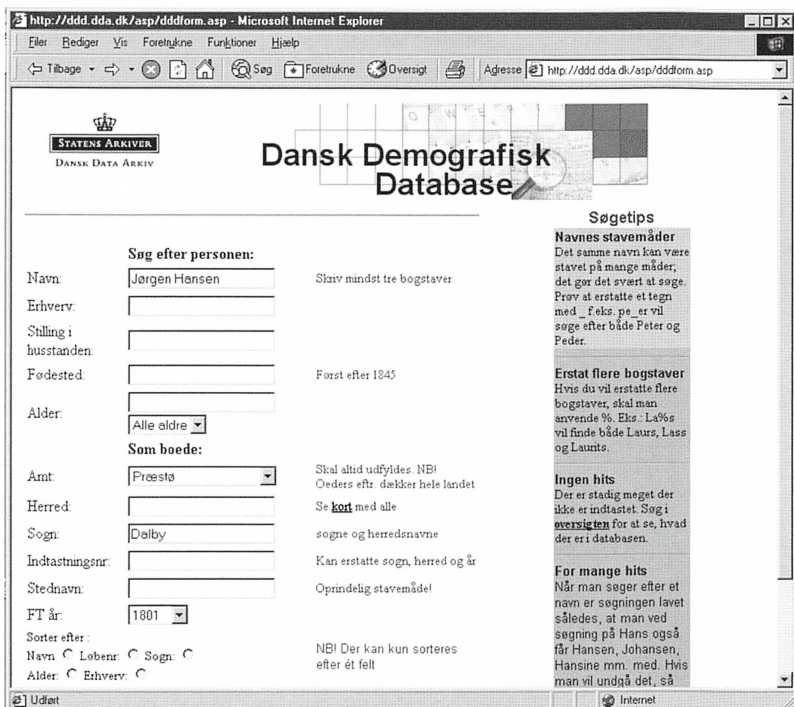
På www.danpa.dk findes Danmarks Nationale Privatarkivdatabase (DanPa), registraturoplysninger med en lang række samlinger, der opbevarer arkivalier af privat oprindelse. Når man søger i DanPa får man ikke adgang til selve arkivalierne, men til oplysninger om dem. Man kan her få viden om, hvilke arkivalier der findes hvor, og korte stikord om, hvad de indeholder. På Dansk Demografisk Database www.ddd.dda.dk finder man den største samling af indtastet materiale,

Bygdens og Stedets Navn, samt Familiernes Antal.	Personenes fulde Navne i enhver Familie.	Hvad ender Person er i Familien.	Perfomens Alder, det Løsbendes Alders Mærker.	Uagt eller alor, og hvor ofte de have været i Gæste eller Entesland.	Personenes Titel, Embede, Forretning, Naadder, Værdings, vet, eller hvad de leve af.	Summa raa Følletallet i hver Bue og Sogn m. v.
Dalby sogn 114 Familier	Jørgen Hansen	Jørgen Hansen	26	Søgn i	Son Jørgen og	223
	Anna Hansens Væb	Jørgen Hansens	20	dehja de	Son Jørgen	
	Anna Hansens Væb	i Leen	22	igift	Son Jørgen	
13 ^{de}	Jørgen Hansens	Jørgen Hansens	30	Søgn i	Son Jørgen og	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	31	dehja de	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	1	igift	Son Jørgen	
13 ^{de}	Anna Hansens	Jørgen Hansens	57	Søgn i	Son Jørgen og	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	49	dehja de	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	17	igift	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	13	—	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	11	—	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	11	—	Son Jørgen	
14 ^{de}	Anna Hansens	Jørgen Hansens	41	—	Son Jørgen	
	Jørgen Hansens	Jørgen Hansens	29	Søgn i	Son Jørgen og	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	20	dehja de	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	5	igift	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	8	—	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	28	—	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	17	—	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	60	Son Jørgen	Son Jørgen	
15 ^{de}	Anna Hansens	Jørgen Hansens	40	Søgn i	Son Jørgen og	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	46	dehja de	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	14	igift	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	11	—	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	6	—	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	3	—	Son Jørgen	
16 ^{de}	Jørgen Hansens	Jørgen Hansens	47	Søgn i	Son Jørgen og	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	33	dehja de	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	11	igift	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	3	—	Son Jørgen	
	Anna Hansens	Jørgen Hansens	1	—	Son Jørgen	

1 I folketællingen for Dalby sogn 1801 findes bl.a. smeden Jørgen Hansen og hans familie, som udover kone og to små døtre, også består af hans bror Ulrik, der er smedsvend og hans mor, Kirsten på 60 år. En 17-årig lærerdreng har de to også.

som kan være af interesse for slægtsforskere i Danmark. Frem for alt kan man søge i en lang række indtastede folketællinger. Oplysningerne er ta-

stet ind nøjagtigt som de står i de oprindelige kilder. Det betyder, at stavemåder m.m. kan variere en del fra de nutidige – og stavemåder af fx det

Ved at søge i DDD efter "Jørgen Hansen" i Dalby forekommer en række muligheder - og her ses husstanden, sådan som den tager sig ud som søgeresultat i databasen.

samme navn eller den samme lokalitet kan variere fra tælling til tælling. Basen rummer også udvandrerprotokoller, men man bør være opmærk-

som på, at de originale protokoller findes på Landsarkivet for Sjælland, m.m., hvor man i øvrigt også kan finde en lang række relevante arkiva-

lier. Desuden findes også en række oplysninger om indvandrede. Takket være Immigrantmuseet som er en del af Farums Arkiver og Museer.

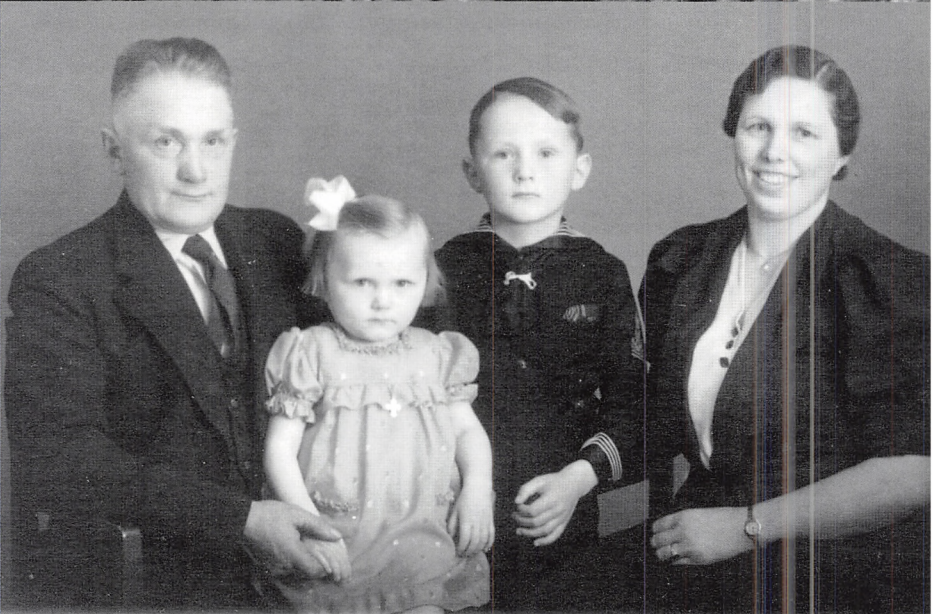
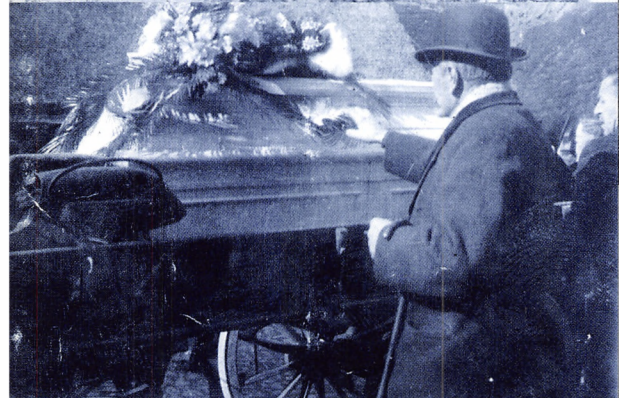
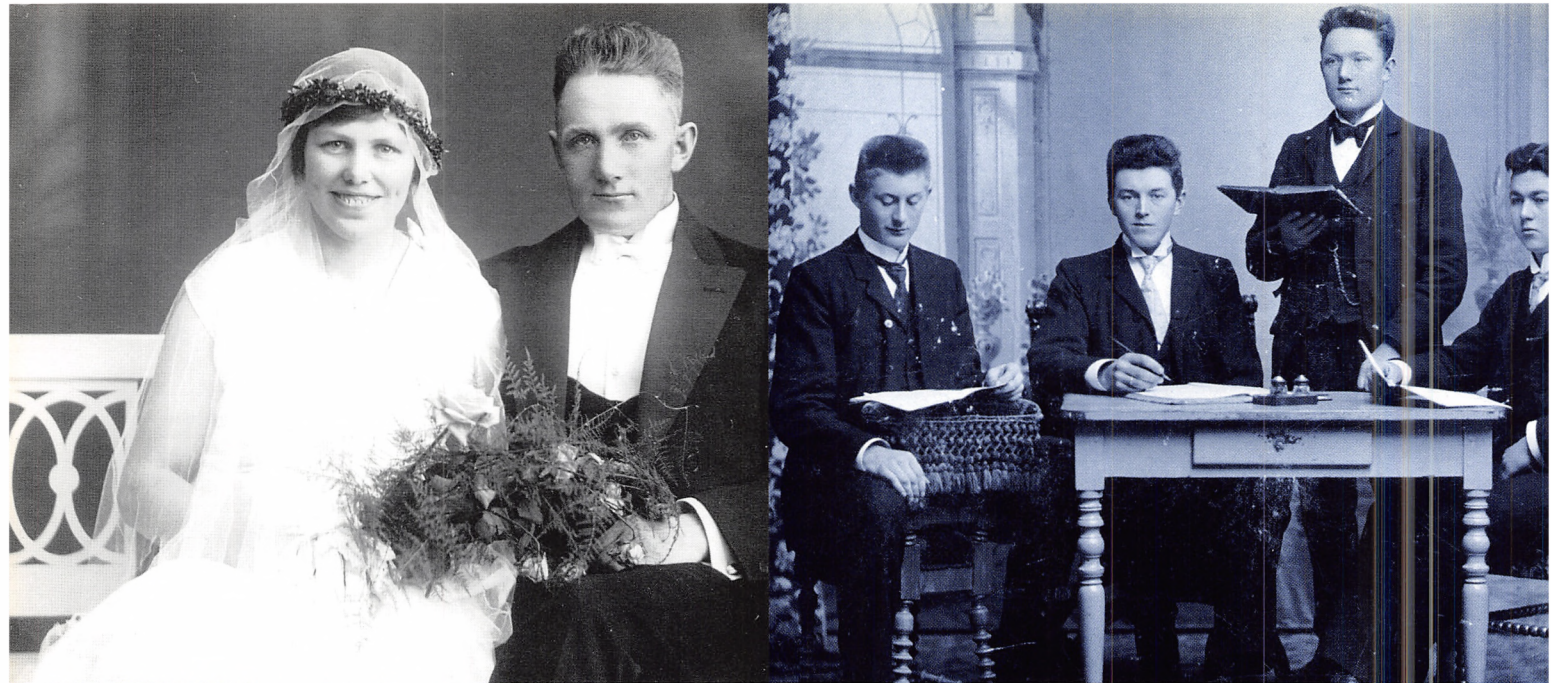
Dansk Demografisk Database er under stadig udvikling – bl.a. takket være de mange frivillige indtastere og Dansk Data Arkiv, der står for projektet.

Pas på nettets oplysninger

Der er utroligt mange websteder om slægtsforskning, ikke mindst stederne, hvor man kan søge i indtastet kilde-materiale. Nettets mange muligheder skal bruges med omtanke, fordi de oplysninger, man finder ved fx at søge i en database over forskelligt indtastet materiale, selvfølgelig kan være for-kerter eller unøjagtige. Man bør altid slå efter i de originale kilder, når man har fundet oplysninger på nettet – en "leveregel" som i øvrigt også kan være god, hvis man anvender trykte anetavler m.m. i sin slægtsforskning.

DE UUNDVÆRLIGE

- www.sa.dk Statens Arkiver
  - www.lokalarkiver.dk Sammen-slutningen af Lokalararkiver (SLA)
  - www.danpa.dk Danmarks Nationale Privatarkivdatabase
  - www.ddd.dda.dk Dansk Demografisk Database
  - www.arkivalieronline.dk Statens Arkivers Filmningscenter lægger originale kilder på nettet
  - www.dis-danmark.dk Foreningen DIS-Danmark med info om slægts-programmer og diskussionsgruppen DIS Forum
- Se også side 94-95.

Fra Stella og Ragnhilds fotoalbum: Øverst tv. Ragnhilds forældres bryllupsbillede. Th. Ragnhilds far (stående) på Vallekilde Højskole. Nederst tv. fra Ragnhilds farfars begravelse. Tv. familien og dens gård.

EN HOBBY FOR LIVET

De fleste, der begynder på slægtsforskning, har svært ved at holde op igen.

Der er som regel lige en ane, der mangler eller et lille mysterium, man gerne vil have løst.

Mange udarbejder slægtsbøger og melder sig ind i foreninger.

Det er en hobby, der er svær at slippe.

Når man har slægtsforsket noget tid, begynder familie og slægtninge tit at interessere sig for sagen. Og man får sikkert også selv lyst til at fortælle. Én af måderne at bevare historierne om anerne på, er ved at lave en slægtsbog. Grundstammen i slægtsbogen er naturligvis anetavlen, hvor alle generationerne stråler ud fra den proband – den person – man har valgt som udgangspunkt. Alle de oplysninger, der er på anetavlen skal naturligvis være korrekte og så fyldige, at andre kan slå dem efter i de originale kilder, hvis de har brug for det.

Men anetavlen er som regel ikke nok. Den indeholder jo ikke alle de supplerende informationer, man har om slægten. Ud fra anetavlen kan man ikke se, at en formoder fx fik 5 dødfødte børn, at en forfader blev sat fra sin gård – eller at en anden var med til at starte en lokalafdeling af murersvendenes fagforening. Alle disse oplysninger kan placeres i tilhørende tekstmapper, hvor man også kan indsætte billeder af lokaliteter, der har betydning for slægten, fotos af personer og fotokopier af arkivalier.

Hvem skriver man for?

Når man laver en slægtsbog, er det et "værk", der sikkert vil give slægtens

medlemmer mange gode oplevelser. Den skal helst være for alle interesserede, så pas på med at lave den for "teknisk" eller for "indforstået". Man laver den – forhåbentlig – også for de kommende generationer. Del bogen op, så hver person eller familie beskrives for sig, gerne med billeder, kopier af dokumenter m.m. På den måde kan man bladre sig igennem slægten og læse bogen næsten som en roman eller et blad. Der er ikke mange, der har lyst til at bruge en slægtsbog, der kun rummer opremser af navne, fødesteder, årstal m.m. Der skal kød på – man skal helst kunne lære sine forfædre og deres liv at kende.

De mere tekniske ting som fx anetavler kan man sætte ind som bilag bagerst i bogen.

Foreninger

Uanset om man er begynder eller gammel og garvet slægtsforsker, er det en god idé at søge samvær med andre i en eller flere af de forskellige slægtshistoriske foreninger.

De fleste foreninger arrangerer forskellige aktiviteter: medlemsmøder, foredrag, udflugter m.m. med emner inden for genealogi og personalhistorie. Emnerne kan fx handle om

forskellige kildetyper eller arkiver og deres brug, specielle befolkningsgrupper, kulturhistoriske emner og meget andet. På foreningernes medlemsmøder plejer der desuden at være rig lejlighed til at udveksle ideer, tips – og forfædre – med andre. Der findes forskellige typer af slægtshistoriske foreninger, som alle har et vist samarbejde. Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie ("Samfundet") er stiftet i 1879 og er dermed landets ældste forening for slægtsinteresserede. Foreningen har en betydelig udgivervirksomhed, bl.a. "Personalhistorisk Tidsskrift", der udkommer to gange årligt.

Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger (SSF) er en paraplyorganisation for de mange lokale slægtshistoriske foreninger og selskaber rundt omkring i landet. I SSF's foreninger mødes slægtsforskere til lokale kurser og samvær, og én gang årligt arrangeres landsdækkende "Slægtsforskerdage". SSF udsender orienteringshæftet "Slægten", hvor man bl.a. kan holde sig ajour med de enkelte foreningers aktiviteter.

DIS-Danmark står for "Data-behandling i Slægtsforskningen" og har sit udspring i "Samfundet". Her mødes personer med interesse

” HVAD SIGER FAMILIEN TIL SLÆGTS- FORSKNINGEN?

*”Stort set alle i familien gaber
højlydt, når vi går i gang.*

*Mine drenge skælder ud, og mine
kolleger får et fjernt blik i øjnene.*

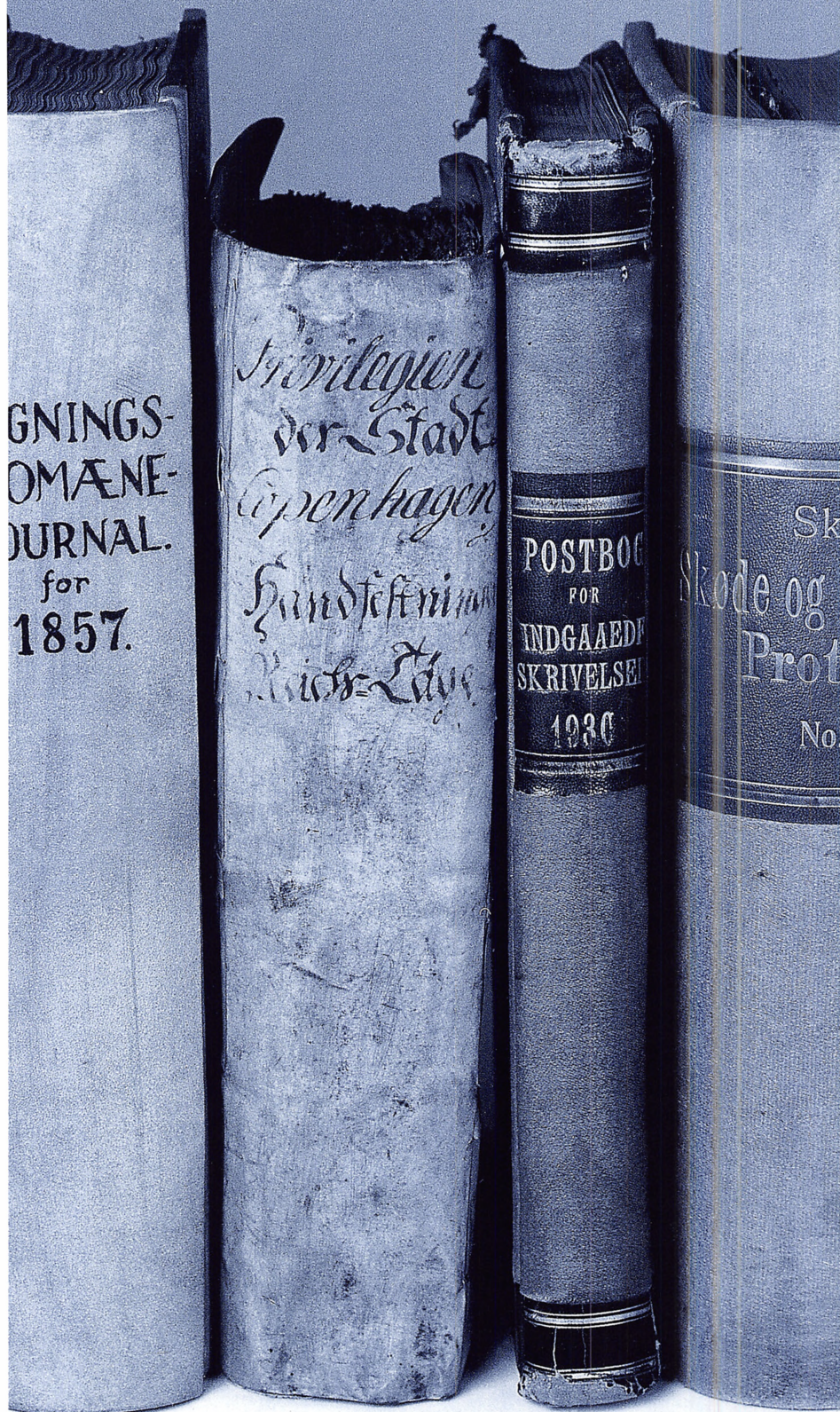
*Vi taler jo om Jens og Ane og alle
de andre, som om vi kendte
dem særdeles godt.*

*Familien aner ikke hvem der er
hvem, og det er lidt krævende altid
at skulle udrede slægtsforholdene
gang på gang. Arbejdet med slægten
fortsætter helt sikkert, men i det
omfang tiden tillader det. Vi vil gerne
have lidt mere kød på vores aner, så
vidt det lader sig gøre.” Helle*

*”I starten var min mors familie lidt
skeptisk, men nu spørger de
interesseret til, hvordan det går,
og hvor langt vi er kommet.
Det lyder næsten som om, de ærgrer
sig over, de ikke selv er med. Vi vil
helt sikkert fortsætte med slægts-
forskningen, måske starte på et
aftenhold for slægtsforskere. Men
der er jo lige det med tiden.” Lene*

*”Familie og venner er utrolig
nysgerrige og spørger tit, hvad der
nu er sket, hvor langt vi er kommet,
og om vi har fundet ud af det, der
driller. De er meget interesserede,
og mange vil gerne selv starte en dag,
hvor de får mere tid.” Stella ”*

for at bruge pc og www i slægtsforskningen. Foreningen arrangerer selvstændige møder og foredrag og er stærkt involveret i det såkaldte KIP-projekt, hvor frivillige indtaster

oplysninger fra folketællinger til Dansk Demografisk Database, som drives af Dansk Data Arkiv. På DIS-Danmarks hjemmeside findes altid information og debat om emner med

relation til foreningens formål, link til medlemmernes egne hjemmesider, omtale af pc-programmer til slægtsforskning m.m.

MATERIALE- OG EKSEMPELSAMLING

- 57 EKSEMPLER FRA KIRKEBOGEN FOR HOLSTEINBORG SOGN
- 64 FOLKETÆLLINGER OG SKIFTEPROTOKOL
- 66 NAVNESKIKKE
- 68 ORD MAN MØDER I KILDERNE
- 83 KIRKEÅRETS DAGE
- 85 ANETAVLE
- 86 ANEARK
- 88 GOTISKE ALFABETER OG HÅNSKRIFTER
- 90 HUSKELISTE TIL LIVSLØBSINTERVIEWS OG ERINDRINGER
- 92 GENEREL ORDLISTE
- 94 ADRESSELISTE
- 96 UDVALGT LITTERATUR

201 1912

EKSEMPLER FRA KIRKEBOGEN FOR HOLSTEINBORG SOGN

På de følgende sider kan man se eksempler på, hvordan en kirkebog i 1830'erne kan se ud, og hvilke typer af indførsler, man møder.

Efter 1812 findes kirkebøgernes indførsler altid i samme rækkefølge, begyndende med "Fødte Mandkøn" og sluttende med "Døde Kvindekøn". Det er væsentligt at bide mærke i denne rækkefølge. Når man skal

bruge fx mikrokort af kirkebøgerne, vil det også være denne rækkefølge, som man finder på kortene.

Der er normalt også et "Jævnførelsesregister", men de har meget forskellig værdi for slægtsforskeren, fordi det ikke er alle kirkebogsførere, der har været lige nidkære i forhold til denne opgave. I nogle tilfælde kan alle personer være indført her alfabe-

tisk efter enten for- eller efternavn, med henvisning til alle indførsler. Dette er det ideelle, men ses desværre yderst sjældent.

Netop kirkebogen for Holsteinborg sogn er på dette tidspunkt så usædvanligt pænt skrevet, at der næsten er tale om kalligrafi. Derfor er den også god at øve sig på, når man skal lære at læse gotisk.

16.

Fødte.
Mandkøn.

No.	År og Datum.	Barnets fulde Navn.	Daabens Datum enten i Kirken eller Hjemme.	Forældrenes Navn, Stand, Haandtering og Voepest.	Fæddernes Navn, Stand og Opholdssted.	Hvor anført i det almindelige Jævnførelses Register.	Anmærkninger.
1834. 6	den 4 ^{de} Juli.	Christen Jørgensen. Søn.	Jimmusdahl den 13 ^{de} August 1834.	1 Pigen Caroline Maria Christensen, Indsidderske hos Fisker Christen Jørgensen i Bisserup som Barnefader udlagt Ungkarl og Matros Jørgen Christian Wulff Jørgensen i Corsøer.	Barn af Pigen Birgitte Maria Jørgensen i Bisserup. Fædderne var: Jørgen Frederik Jacobson og Anthon Jacob Jensen Bøgger af Bisserup, Jørgen Magnus og Jørgen Frederik Jensen i Njengo.	275.	
7.	den 26 ^{de} Juli.	Christian Peder. Søn.	Jimmusdahl den 28 ^{de} Juli af Saabbe og Jørgensen i Bisserup den 7 ^{de} Septem ber 1834.	Jimmusdahl Peder Jørgensen og Jørgen Christian Wulff Jørgensen i Corsøer. Datter: Piserup.	Barn af Gaardmand Hans Nielsen Weller Ellen Stamdatter, Piserup. Fædderne var: Gaardmand Niels Christiansen Jimmus og Hans Olsen Jag Frigard Niels Stamdatter af Bisserup.	276.	2 Madam fød på den 7 ^{de} Septbr 1834.

Fødte mandkøn

FØDTE MANDKØN Christen Jørgensen blev født 4 juli 1834.

1 I rubrikken med forældrenes navn står: "Pigen Caroline Maria Christensen, Indsidderske hos Fisker Christen Jørgensen i Bisserup som Barnefader udlagt Ungkarl og Matros Jørgen Christian Wulff Jørgensen i Corsøer"

TIPS Den lille Christen Jørgensens forældre var altså ikke gift – måske er der en faderskabssag? Den kan man prøve at finde i amtsjournalerne eller blandt de private politisager i retsbetjentarkiverne. Begge dele er afleveret til landsarkiverne. Inden man går i gang med retsbetjenten, bør man dog lige se, om barnets forældre skulle være blevet gift noget tid efter fødslen. Der kan jo have været en særlig grund til, at det ikke lige var muligt at holde bryllup inden. Ofte vil man se, at et par "uægte forældre" siden har giftet sig, i særlige tilfælde måske endda 2-3 år efter, at barnet var født. Ved den nederste indførsel, Christian Pedersen, er der en oplysning i bemærkningsfeltet 2: "Moderen holdt sin Kirkegang den 7 Septbr. 1834". Christians mor er blevet "introduceret", en ceremoni der tidligere havde været en pligt for nybagte mødre. Det var en særlig ceremoni, som en gift kvinde gennemgik ved den første kirkegang efter en fødsel.

TIPS Kvinder blev også introduceret i forbindelse med dødfødsler og sene aborter.

Født e. Kvindekøn.							
No.	Tid og Dato.	Barnets fulde Navn.	Daabens Dato og Sted i Kirken eller Hjemme.	Førelærens Navn, Stand, Haandtering og Boepæl.	Faddernes Navn, Stand og Opholdsst.	Hvor anført i det almindelige Børns- forelles Register.	Bemærkninger.
1	1837 den 30 ^{de} Januari	Caroline, Jens- datter.	Nielsen, Niels den 9 ^{de} April 1837.	Jens Nielsens Søn og Justits- Rådets Bette Peders- datter Jens Nielsens Søn.	Boer af Hans Jørgen Peders Nielsens Kjønster Hansdatter med Nielsens, Søderens og Nielsens Kjønster Nielsens og Jørgen Larsens i Hede og Nielsens Nielsens i Hede.	1837 vaccineret den 28 ^{de} Januar 1837 af Gode- freds	1837 vaccineret den 28 ^{de} Januar 1837 af Gode- freds
2	den 24 ^{de} Januari	Georgine, Sophia Christiane, Nielsens	Jensens, Niels den 12 ^{de} April 1837, og daabens Sted i Kirken den 9 ^{de} April 1837.	Nielsen, Niels Landsdatter, Jørgen Nielsens, Søderens og Nielsens Nielsens, Søderens og Nielsens Nielsens, Søderens og Nielsens	Boer af Hans Jørgen Peders Nielsens Kjønster Hansdatter med Nielsens, Søderens og Nielsens Kjønster Nielsens og Jørgen Larsens i Hede og Nielsens Nielsens i Hede.	1837 vaccineret den 28 ^{de} Januar 1837 af Gode- freds	1837 vaccineret den 28 ^{de} Januar 1837 af Gode- freds

Fødte kvindekøn

FØDTE KVINDEKØN 1 Ved indførslerne af de to små piger, Caroline og Georgine, på denne side i kirkebogen står der også en række oplysninger om, hvem der var gudmoder og faddere. Det gør der ved alle dåbsindførsler. Det er personer, som er gode at lægge mærke til, fordi de tit er familie til dåbsbarnets forældre. Læg også mærke til vaccinationsdato og navn på den, der vaccinerer. Disse oplysninger kan også findes ved konfirmation og bryllup, og kan derfor bruges til at identificere personen med.

KONFIRMEREDE DRENGE 2 Ved Johan Larsens konfirmation står der, at han er stedsøn til Ole Jensen og Ane Oden. Det tyder på, at Ane har været gift før med én der hed Lars. **3** Nummer 6, Lars Pedersen er søn af afdøde husmand Peder Jensen. En god information, når man skal til at finde Peder Jensens begravelse i kirkebogen.

TIPS Læg også mærke til vaccinationsdato og navn på den, der vaccinerer her.

KONFIRMEREDE PIGER Ane Olsdatter var den første konfirmandinde i 1840. Dengang var det almindeligt, at de dygtigste blev konfirmeret først, og Anes karakterer er fine **4**: "Meget gode Kundskaber og meget god Opførsel".

5 I øvrigt er Ane vaccineret i Odense – mon dét også er hendes fødested?

114.

Confirmerede.
Drenge.

No.	Confirmandens Navn og Opholdssted.	Forældrenes eller Husbondens, Pleier forældrenes Navn og Bopæl.	Confirmandens Alder efter Dag og Datum udviist ved Døbe: Attest.	Dom angaaende Kinds Skab og Dyforsel.	Naar og af hvem vaccineret.	Hvor anført i de almindelige Levnsforefæres Register.
1839. 3.	Johan Larsen	Nedskid af Jørgenmand Ole Jensen og Juliane Ane Oden's Bude.	Sat den 4 ^{de} Januari 1825.	Megyl gads Søndstabs og meyl gads Ophøjede.	22 ^{de} Juni 1826 af Jerning Gaellrich i Hjelshøj.	29.
4.	Anders Pedersen	Søn af Jørgenmand Niels Pedersen og Juliane Ane Oden's Bude.	Sat den 20 ^{de} Marts 1825.	Gads Søndstabs og meyl gads Ophøjede.	14 ^{de} Juni 1826 af Hvidkjær og Gaellrich i Hjelshøj.	27.
5.	Niels Vallingens	Jørgenmand Valling Niels Jensen og Juliane Thomsensdatter's Bude.	18 ^{de} Januari 1825.	Megyl gads Søndstabs og meyl gads Ophøjede.	16 ^{de} Marts 1826 af Thomsens.	31.
6.	Lars Pedersen	Af Søn Jørgenmand Beder Jensen og Juliane Ane Oden's Bude.	Sat 6 ^{de} Novemb. 1824.	Samuelij gads Søndstabs og meyl gads Ophøjede.	16 ^{de} Juli 1824 af Hvidkjær og Gaellrich i Hjelshøj.	30.

Konfirmerede drenge

138.

Piger.
Confirmerede.

No.	Confirmandens Navn og Opholdssted.	Forældrenes eller Husbondens, Pleier forældrenes Navn og Bopæl.	Confirmandens Alder efter Dag og Datum udviist ved Døbe: Attest.	Dom angaaende Kinds Skab og Dyforsel.	Naar og af hvem vaccineret.	Hvor anført i de almindelige Levnsforefæres Register.
1840 1.	Ane Oledatter	gaardfoged Ole Nielsen og Juliane Ane Oden'sdatter's Bode.	Sat den 3 ^{de} Januari 1826.	Megyl gads Søndstabs og meyl gads Ophøjede.	29 ^{de} August 1828 af Gaellrich i Odense.	270.
2.	Charlotte Frederikke Oledatter	En meyl waller af Niels Jørgenmand Magdalene Oledatter's Bode.	Sat 2 ^{de} Novemb. 1825.	Gads Søndstabs og meyl gads Ophøjede.	10 ^{de} Marts 1826 af Jerning, Thomsens og Gaellrich i Hjelshøj.	291.
3.	Karen Lorentzdatter	En waller af Søn Niels Lorentz og Juliane Ellen Oden'sdatter's Bode.	Sat 20 ^{de} Septem. ber 1822.	Samuelij gads Søndstabs og meyl gads Ophøjede.	1 ^{de} Juni 1824 af Jerning, Thomsens og Gaellrich i Hjelshøj.	308.

Konfirmerede piger

154. Copulerede.

No.	Brudgommens Navn, Alder, Haandtering og Opholdssted.	Brudens Navn, Alder, Haandtering og Opholdssted.	Hvem Forloverne ere.	Vielses Dagen.	Om Vielsen er foretaget i Kirken eller Hjemme, og i sidste Tilfælde Betsfeltings Datum.	Hvor anført i det almindelige Jerns forefæres Register.	Anmærkning
1834 10.	Enkemand og Bøddler Frantz Kurstein, 57 Aar, i Nisjerup.	Birgitte Husum f. H. Køller, 48 Aar, f. H. i Nisjerup.	Nannings Hvid, og Gaardmand Niels Jacobsens begge fra Nisjerup.	den 12 ^{de} Decem ber 1834.	I Kirken.	(282.) (272.)	
1835 1.	Ungkarl Hans, 25 Aar, f. H. i Nisjerup.	Pige Anne Nielsdatter Nielsen, 20 Aar, f. H. i Nisjerup.	Gaardmand Hans Nielsen og Inspektør Andreas Nielsen begge i Nisjerup.	den 2 ^{de} Februar 1835.	I Kirken.	(316.) (268.)	for en hvid Kvindemenneske af Nisjerup Kommune.
2.	Ungkarl Niels Christen, 27 Aar, f. H. i Nisjerup.	Pige Ellen Hans datter, 20 Aar, f. H. i Nisjerup.	Gaardmand Hans Nielsen i Nisjerup og Gaardmand Hans Hansen i Bagelund de.	den 10 ^{de} Februar 1835.	I Kirken.	(289.) (280.)	for en hvid Kvindemenneske af Nisjerup Kommune.

Copulerede

COPULEREDE 1 Vielsesindførsler kan i reglen fortælle en del om parret og deres nærmeste slægt. Men der er også indirekte oplysninger. Om det første par, Frantz Kurstein og Birgitte Husum står der, at de er hhv. enkemand og enke. Navnet på Birgittes afdøde mand er også nævnt. Ved vielser på denne tid kan der stå, hvem parrets fædre er, men det er langt fra altid tilfældet. Som regel står der, hvor parterne opholder sig, eller hvor de tjener, og hvor gamle de er. Disse oplysninger kan man bruge til eftersøgning i den folketælling, der ligger nærmest på vielsesåret.

TIPS Ingen blandt de to andre par har været gift før. Brudgommene kaldes "Ungkarl" og brudene benævnes "Pige". Havde én af dem i stedet været "Fruentimmer" eller "Kvindemenneske" ville det være et fingerpeg om, at hun havde fået et barn uden for ægteskab.

TIPS Læg altid mærke til forloverne. Det er som regel mandlige slægtninge til brudeparret. Måske deres fædre, brødre, svogre el. lign. Men det kan også fx være den, der er husbond for én af parterne.

TILGANGSLISTE Tilgangslisterne blev ført fra 1812/14 og indtil 1854 i købstæderne og indtil 1874 i landsognene.

Her kan man se, hvem der rejste ind i et bestemt sogn. Som regel er det dog navnlig tyende – dvs. tjenestefolk – der er opført.

TIPS Efter at man holdt op med at føre tilgangs- og afgangslister i kirkebøgerne, har slægtsforskeren en god kilde i sognefogedernes tyendeprotokoller, der som regel findes i retsbetjentarkiverne frem til 1919, og herefter i politiets/domsmyndighedens arkiv frem til ca. 1923.

AFGANGSLISTE Afgangslisterne blev ført fra 1812/14 og indtil 1854 i købstæderne og indtil 1874 i landsognene. Her kan man se, hvem der rejste fra sognet. Ligesom i afgangslisterne er det dog navnlig tyende, der er opført. I denne kirkebog er der også indført bemærkninger om både de afgående og 2 indkommende personers forhold: 3 m.g.v står der fx ved den første på siden, Peder Nielsen. Det står for "meget godt Vidnesbyrd" eller "meget god Vandel". Den næste person, Kirsten Hansdatter på 25, har ikke fået noget godt skudsmål. Under sit ophold i sognet havde hun født et uægte pigebarn 4.

Tilgangsliste.
Ankomne til Sognet.

175.

No.	Navn.	Alder.	Haandtering.	Hvorfra ankommen.	Hvor anført i det almindelige Jevnr forelæses Register.	Anmærkninger.
1.	Kristen Pedersdatter	26.	afbrændt hie Guld.	Furendahl 28/36.		u.g. 41.
2.	Oline Høiers	23.	Joh. Sadrind O. Høiers	Wordingborg 5/36. From		u.g. 41.
3.	Maria Sophia Carlisdatter	23.	Ejendomsforvalter i Sorø Nielsen i Jylland i Sjæ rebjerg.	Hoerslev-Saaw 20/36		g. 41.

Tilgangsliste

Afgangsliste.
Afgaaede fra Sognet formedelt Bortreise.

197.

No.	Navn.	Alder.	Haandtering.	Hvorhen bortreist.	Hvor anført i det almindelige Jevnr forelæses Register.	Anmærkninger.
1836 2	1. Peder Nielsen	25.	Kjends Gremm.	Nedby.		3 u.g. 41.
	2. Kristen Hansdatter	25.	Kjends Bøgh.	Orislemark.		4 f. 22. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. af u.g. hie Orislemark og er udsat 20/36. f. 22. hie Afgang. g. 41. 5/36.
	3. Ludvig Adolph Christen	20.	h. Madsen Hansen	Taarndal		u.g. 41. 5/36.
	4. Maria Pedersdatter	16.	h. Jørgen Ludvigsen	Højested		g. 41. 5/36.
	5. Henriksen	28.	h. Hans Hansen	Najelunde		g. 41. 5/36.
	6. Peder Larsdatter	33.	h. Gremm.	Marvede.		u.g. 41. 5/36.
	7. Christen Christensen	27.	h. Gremm.	Orislemark.		g. 41. 5/36.
	8. Anne Juliane Pedersen	19.	h. Madsen i Sorø	Skjoldskær.		g. 41. 5/36.
	9. Maria Mathiasdatter	17.	h. Jørgen Pedersen	Skatterup.		g. 41. 5/36.
	10. Peder Jensen	19.	Gremm h. Sadrind	Nedby.		g. 41. 5/36.

Afgangsliste

Døde.
Mandkøn.

223.

No.	Dødsdagen.	Begravelsesdagen.	Den Dødes For- og Efternavn.	Stand, Haandtering og Opholdssted.	Alder.	Hvor anført i det almindelige Levnsførelses Register.	Anmærkninger.
1836				1			
1.	den 5 ^{te} April	den 13 ^{de} April	Christen Olsen	Huusmand i Bisserup	64.	275.	
2.	den 4 ^{de} Mai	den 9 ^{de} Mai	Morten Larsen	Huusmand i Sterrede.		306.	2 hængt sig
3.	den 8 ^{de} Mai	den 14 ^{de} Mai	Tens Hansens	Søn af Huusmand Hans Bedensens i Sterrede.	17 Maaned	293.	
4.	den 21 ^{de} Mai	den 27 ^{de} Mai	Frederik Adolph v. Holstein	Landsogns litle søn af Holsteinborg, Sammensvarer, Litle af Slægtboerg.	52.	282.	
5.	den 26 ^{de} Mai	den 30 ^{de} Mai	Nils Andreasens	Søn af Nielsens i Bisserup.	1 Aar	309.	

Døde mandkøn

DØDE MANDKØN De afdøde føres alle ind ind, uden hensyn til stand og alder. På denne side finder man både Lensgreven på Holsteinborg og indsidderens lille søn. På dette tidspunkt vil der som regel være en angivelse af, hvem de afdøde er. Fx står der om den 64-årige Christen Olsen, der blev begravet den 13. april, at han er 1 "Huusmand i Bisserup". I ældre kirkebøger kan oplysningerne være mere sparsomme, men i kirkebøger efter 1891 vil der også stå, hvem en afdød mand er søn af, og hvem han evt. har været gift med.

TIPS Om Morten Larsen fra Sterrede står der i bemærkningsfeltet, at han har "hængt sig" 2. Det kan være en ulykke, men der kan også være tale om selvmord. Ser man en sådan note ved en begravelsesindførsel, kan man i foged- eller politiprotokollerne som regel finde mere om sagen. Disse protokoller er en del af den stedlige retsbetjents arkiv, og de afleveres til landsarkiverne.

Døde.
Kvindekøn.

217.

No.	Dødsdagen.	Begravelsesdagen.	Den Dødes For- og Efternavn.	Stand, Haandtering og Opholdssted.	Alder.	Hvor anført i det almindelige Jeonførelses Register.	Anmærkninger.
1835	4. den 16 ^{de} August	den 20 ^{de} August	Kirstine Larsdatter	En Vælle af Gærdmand Lars Hansen i Bispeup	16 ⁷	298.	
5.	den 24 ^{de} October	den 30 ^{de} Octo- ber.	Ane Maria Veigens datter.	En Vælle af Gærdmand Lars Hansen i Bispeup	41 ¹	268.	
6.	den 15 ^{de} Novbr.	den 21 ^{de} Novbr.	Kirsten Jensdatter	Gærdmand Peder An- derson i Bispeup	44.	298	Sid af Børnebogen
7.	den 2 ^{de} Decem- ber.	den 13 ^{de} De- cember.	Birthe Maria Sommer fød Wiboe.	En Vælle af Gærdmand Lars Hansen i Bispeup	44.	272.	
1836	1. den 4 ^{de} Janu- ari.	den 10 ^{de} Ja- nuari.	Christiane Niels- datter.	En Vælle af Gærdmand Niels Christensen i Bispeup	41 ¹	275.	Sid af Børnebogen

Døde kvindekøn

DØDE KVINDEKØN Siderne med døde kvinder er som regel det sidste, man finder i kirkebogen. En kirkebog som denne fra 1800-tallet vil liste kvinderne med deres navn kombineret med få personlige oplysninger. Efter 1891 vil de personlige oplysninger være mere omfattende.

I tiden før 1812 kan det derimod være sværere at finde oplysning om kvinderne. Fx kan man komme ud for, at der i en kirkebog blot står, at præsten har begravet "gårdmand Hans Niensens kone, 38 år", uden at man bliver oplyst om, hvad kvinden hed.

TIPS I nogle kirkebøger, som fx denne, er der indført oplysninger om, hvad de indførte er døde af. Her er to personer døde af børnekopper i løbet af et par måneder. Har der måske været en lille epidemi?

Optegnelse
 paa Folketallet i *Karise* Sogn under *Troingsvalde* Amt, saaledes som det befandtes
 at være den 1ste Febr. 1801, tilligemed Forklaring om enhver Person's Stand,
 Embede og Næringsvei, m. v. 299

Personens eller Husbondens Navne, samt Familiens Antal.	Personernes fulde Navne i enhver Familie.	Navn og alder af enhver Person i Familien.	Personens Alder, det år, det er født i, og hvor det er født.	Uagtet eller gift, og hvor ofte de have været i Ekte, eller Entefald.	Personernes Titel, Embede, Forretning, Handværk, Næringsvei, eller hvad de leve af.	Summa paa Folketallet i hver Sog. og Sog. m. v.
Jørløseby					Truingsvalde	362
1	Jørgen Jensen - Gaardbeboer	Jørgen Jensen - Gaardbeboer	70	hægt	Land og Gaardbeboer	
	Karen Jørgensdatter - Gaardbeboer	Karen Jørgensdatter - Gaardbeboer	66	hægt	Land og Gaardbeboer	
	Mads Jørgensen - Gaardbeboer	Mads Jørgensen - Gaardbeboer	36	hægt	Land og Gaardbeboer	
	Ostle Olsdatter - Gaardbeboer	Ostle Olsdatter - Gaardbeboer	24	hægt	Land og Gaardbeboer	
	Hans Frederiksen - Gaardbeboer	Hans Frederiksen - Gaardbeboer	31	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	skattekarie Thomsen - Gaardbeboer	skattekarie Thomsen - Gaardbeboer	20	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	Kaas Niels - Gaardbeboer	Kaas Niels - Gaardbeboer	14	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	Kristen Niels - Gaardbeboer	Kristen Niels - Gaardbeboer	17	uagt.	Land og Gaardbeboer	
2	Jørgen Nielsen - Gaardbeboer	Jørgen Nielsen - Gaardbeboer	36	hægt	Land og Gaardbeboer	
	Anne Madsdatter - Gaardbeboer	Anne Madsdatter - Gaardbeboer	36	hægt	Land og Gaardbeboer	
	Anne Marie Jørgensdatter - Gaardbeboer	Anne Marie Jørgensdatter - Gaardbeboer	9	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	Hans Olsen - Gaardbeboer	Hans Olsen - Gaardbeboer	19	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	Daniel Skakkeby - Gaardbeboer	Daniel Skakkeby - Gaardbeboer	15	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	skattekarie Thomsen - Gaardbeboer	skattekarie Thomsen - Gaardbeboer	15	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	skattekarie Thomsen - Gaardbeboer	skattekarie Thomsen - Gaardbeboer	11	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	skattekarie Thomsen - Gaardbeboer	skattekarie Thomsen - Gaardbeboer	8	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	Hans Thomsen - Gaardbeboer	Hans Thomsen - Gaardbeboer	70	uagt.	Land og Gaardbeboer	
3	Kristen Thomsen - Gaardbeboer	Kristen Thomsen - Gaardbeboer	67	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	Niels Christen - Gaardbeboer	Niels Christen - Gaardbeboer	25	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	Ole Christen - Gaardbeboer	Ole Christen - Gaardbeboer	31	hægt	Land og Gaardbeboer	
	Anne Frederiksdatter - Gaardbeboer	Anne Frederiksdatter - Gaardbeboer	21	hægt	Land og Gaardbeboer	
	Barne Olsen - Gaardbeboer	Barne Olsen - Gaardbeboer	1	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	Kristen Nielsen - Gaardbeboer	Kristen Nielsen - Gaardbeboer	48	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	Hans Nielsen - Gaardbeboer	Hans Nielsen - Gaardbeboer	24	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	Frantz Christensen - Gaardbeboer	Frantz Christensen - Gaardbeboer	15	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	Trine Jacobsdatter - Gaardbeboer	Trine Jacobsdatter - Gaardbeboer	19	uagt.	Land og Gaardbeboer	
	skattekarie Thomsen - Gaardbeboer	skattekarie Thomsen - Gaardbeboer	26	uagt.	Land og Gaardbeboer	

FOLKETÆLLINGER OG SKIFTEPROTOKOL

1 FOLKETÆLLING 1801 I folketællingen for Jørløse by, Karise sogn 1801 finder man "Bonde og Gaardbeboer" Jørgen Jensen og Karen Jørgensdatter. Jørgen og Karen er et ældre par i 70'erne og sønnen Mads driver gården for dem. I husstanden bor også Mads' kone "Osle Olsdatter" samt en række tjenestefolk. Der er næppe tvivl om, at Mads er søn af både Jørgen og Karen, fordi der ud for parret står, at begge er "i 1 ste ægteskab".

Personens eller Husbondens Navne, samt Familiens Antal.	Samtlige Personers Navne i hver Gaard, hvert Hus, eller Familie.
Osle Olsdatter	Hans Jensen
	Kristen Jensen
	Frederik Jensen
	Anne Sophie Jørgensdatter
1	Katrine Hansen
	Kristen Olsen
	Hans Hansdatter
	Hans Skakkeby
	Anne Christen
	Ole Christen
	Niels Christen
	Jørgen Mads Christensen
	Peter Christensen
	Jørgen Christensen
	Jacob Larsen
	Anne Sophie Jørgensdatter
	Katrine Larsdatter
	Lise Mathiasdatter
2	Katrine Petersen
	Kristen Christen
	Peter Christen
	Hans Christen
	Anne Christen
	Hans Jørgen
	Katrine Christen
	Sophie Jørgensdatter
1	Mads Jørgen Jensen
	Katrine Olsdatter
	Kristen Christen
	Peter Christen
	Hans Christen

2 FOLKETÆLLING 1845 Ved folketællingen i 1845 var både Mads og "Osle" i Jørlunde stadig i live. Nu var det dem, der var gamle og på aftægt hos de folk, der havde overtaget gården. Man kan ikke afgøre ud fra folketællingen alene om Mads og "Osle" eller "Aasillia", som

Fødselstid, mndt, Kvindens og hendes Ægte, og Amtets Navn.	Personernes Titel, Embede, Forretning, Haandværk, Næringsvei, Stilling i Familien eller hvad de leve af.	Af disse	
		Antal	dom Bar
1844			
1845			
1846			
1847			
1848			
1849			
1850			
1851			
1852			
1853			
1854			
1855			
1856			
1857			
1858			
1859			
1860			
1861			
1862			
1863			
1864			
1865			
1866			
1867			
1868			
1869			
1870			
1871			

afslutning for sin Mandat, da for Skiftet er gaaet over til den nye
 Skiftet indføjet til Lovdagen den 17de d. M. Decemb. 1871. 361

Klarer af: P. Laurin M. P. Laurin Klarer Mandatet af P.

Maria Pedersen Thine Larsen Klarer Mandatet af P.

Klarer: Thine Anders

3.

afslødt Skift samlings; af gaaens Attentekone Margrethe Sophie Juliusdatter, dødt af Grevinge Lynghuuse (indføjet indmeldt 23 Octobr 1871).

Moths med Gode Arvinger, nemlig:

Madsen Mads Andersen af Grevinge Lynghuuse,
 Jørgen Mads Andersen Jørgensen
 og Jørgen Mads Andersen af Grevinge Lynghuuse, der blev berettiget til den 2 1/2 udsiddige Arvinger; Madsen Peter Juliusen og Thine Juliusdatter, begge børn af Madsen og Jørgen og gaaens Pater: Peter Julius Andersen.

Den af Skiftet foretagne formlagede der for:

- 1) Det skattepligtige mængde af 30 Marts d. 1871 for Arvingerne med en del af Gode Larsen Arvinger;
- 2) den: Løst afslødt Arvingerne af 29de d. M.

Dragsholm Birkes Arvinger protokol var besejret og blev formidlet af Madsen til Løst afslødt for den jaagtidende sig i Det skattepligtige mængde af, jaagtes det skattepligtige, og Arvingerne gaaens for den Løst afslødt med Arvingerne formlagede Løst afslødt mængde med Værdi af 33 d. 18 p.

Den 3 udsiddige Arvinger beregnetes, da i formlaget til den af den i den 25 Novemb. 1871 af gaaens Arvinger formlagede den efter Madsen, overlagt og indmeldt sig. Delt i Løst afslødt Løst afslødt af Madsen 53 d. 5 p. for med den: Løst afslødt Arvingerne formlagede formlagede mængde: 1, 2, 4, 6, 7-10, 12, 13, 16, 19-25, 27, 28, 30, 32-35 og 38-42.

Det skattepligtige mængde af jaagtidende: + + +

Arvingerne formlagede:

Registrering

af gaaens Attentekone Margrethe Sophie Juliusdatter; Løst af Grevinge Lynghuuse + +

Dragsholm

1. Netto gaaens mængde af den: Løst afslødt Løst afslødt mængde 28 d. 8 p. 7 p.
2. Madsen af den Løst afslødt mængde, som var overlagt af den 3 udsiddige Arvinger: Løst afslødt mængde 53 d. 5 p. mængde

Denne Dragsholm 81 d. 5 p. 7 p.

Udbytte:

Madsen formlagede:

a) Gode Larsen til Madsen 1 d. 8 p. af 1 d. 8 p. af 81 d. 5 p. 7 p.

hun kaldes her, er i slægt med de nye folk. Her må andre kilder tages i brug. Ved folketællingen i 1845 angives for første gang, hvor de talte personer er født. Her kan man se, at Mads er født "her i Sognet", dvs. Karise, mens hans kone er fra Faxe.

3 EKSEMPEL FRA SKIFTEPROTOKOL Margrethe Sophie Juliusdatter var af-tægtskone i Grevinge Lynghuuse og døde i september 1871. Stedet, hvor hun døde, hørte dengang til "retskredsen" Dragsholm birk. Derfor skal man lede i skifteprotokollen for denne jurisdiktion Margrethe Sophies skifte. Der er et skifte, og billedet viser bobehandlingen. Først nævnes den afdøde og vedkommendes dødssted. Derefter opremses alle arvingerne. Til sidst gengives beløb m.m. fra registreringen, og det bliver afgjort, om der er midler til fordeling mellem arvingerne.

NAVNESKIKKE

For slægtsforskeren er viden om fortidens navneskik også væsentlig at have med i bagagen. Denne viden kan give mange gode tips og ledetråde i jagten på slægten.

Tidligere var det almindeligt, at børn blev opkaldt og fik navn efter andre i slægten, først og fremmest bedsteforældre. Ofte fik den ældste søn farfars navn, den ældste datter fik farmors og de næstfølgende fik morforældrenes fornavne. Der kunne naturligvis varieres; havde morfaderen fx haft en mere betydelig position, eller havde barnets forældre overtaget den mødrene gård, kunne det være naturligt, at farforældrene veg pladsen. Også andre forhold kunne gøre sig gældende; måske var der afdøde søskende, der skulle kaldes op? Måske havde barnets far eller mor været gift før, og havde en afdød ægtefælle, hvis navn skulle anvendes til den førstefødte i det nye ægteskab?

Nogle havde en vis modvilje mod at opkalde efter folk, der endnu var i live, og til tider vil man se, at børnene i en søskendeflok "overtager" bedsteforældrenes navne efterhånden som de dør. Men der er naturligvis ikke tale om nogen fast regel.

Frem til midten af 1800-tallet fik landbobørn i reglen kun ét navn, uden megen variation eller nyskabelse. Efterhånden blev det almindeligt med flere, gerne to, så kunne man jo også opkalde flere personer på én gang.

Efternavne

Før 1850'erne havde stort set alle danskere, som boede på landet, et patronym, dvs. "fadernavn". Efternavnet blev konstrueret ud fra faderens

fornavn. Jens Hansens datter Maren og søn Niels kom derfor til at hedde hhv. Maren Jensdatter og Niels Jensen. Giftede Maren sig senere, beholdt hun som hovedregel sit navn – uanset hvad hendes mand måtte hedde, var hun jo stadig "datter af Jens".

I bymiljøer, og blandt håndværkere, embedsmænd og lignende begyndte man langt tidligere at føre familienavne. I disse kredse var det ikke uvæsentligt at kunne signalere, at man tilhørte en "god" familie, hvilket slægtsnavnet jo borgede for. Adel og præster fik faste slægtsnavne endnu tidligere og i præstestanden blev det almindeligt med latiniserede former af det fædrene erhverv eller hjemstavns navn, fx Faber (smed), Scavenius ("Skagbo") etc. Det er denne tendens, som Holberg gør grin med i "Erasmus Montanus".

Ved navneloven af 1828 forsøgte myndighederne at indføre faste slægtsnavne for alle, men først med en indskærpelse af loven i 1856 begyndte den nye navngivningsmetode at vinde frem, om end ikke med stormskridt. For landbefolkningen var det ret uforståeligt, hvorfor børn skulle døbes, som om de var døtre og sønner af deres bedstefædre, i stedet for fortsat at gøre, som man havde gjort i århundreder.

Man kan også komme ud for, at et forældrepar ikke rigtigt har kunnet forlige sig med de nye regler, men måske alligevel har ladet sig overtale

EKSEMPLER PÅ MANDSNAVNE

Ca. 1890 -

Hr. Niels Hansen

Niels er søn af hr. Hansen.

Eller: Niels er søn af frk. Hansen

Ca. 1830 - 1890

Niels Hansen

Niels er søn af hr. Hansen. Eller:

Niels' far hedder Hans til fornavn.

Niels Hansen Søndergård

Niels stammer fra en gård, der hed Søndergård, hans far hed Søndergård. Eller: Niels er mand på "Søndergård".

Niels Hansen Jensen

Niels' far hed Hans Jensen

Ca.? - 1830

Niels Hansen

Niels' far hedder Hans til fornavn

Niels Møller, Niels Jyde, Gamle Niels, Blinde Niels

Niels får tilnavn efter sit erhverv, det sted han kommer fra, eller efter et karakteristisk træk ved ham selv. Det sidste ses især ved gamle mennesker i ældre tid.

af præsten, sådan at resultatet er blevet en kombination af patronym og slægtsnavn. Også selvom det betød to "-sen-navne", fx Larsen Jensen eller lignende. De uklare forhold betyder, at det kan være lidt vanskeligt på forhånd at udrede navneforholdene for aner født i dette tidsrum.

Den nye navngivningsform vandt dog efterhånden frem, men delvist på bekostning af de tilnavne m.m., som man i det daglige havde anvendt for at skille de forskellige Jens Hansen'er i et sogn ud fra hinanden. En ny navnelov fra 1904 åbnede mulighed for, at de, der ønskede det, frit kunne erhverve nye navne – typisk tog man tilnavne, som slægten før havde båret. Senere blev denne bestemmelse ændret, således at man skulle kunne påvise, at et navn havde været båret af bedste- (og senere evt. også oldeforældre) før man kunne få det. Oplysninger om navnesager kan findes i amtsarkiverne, i visse retsbetjentarkiver og i Justitsministeriets arkiv (for Københavns vedkommende Overpræsidiets arkiv). I en navnesag kan man være heldig at få en lang række oplysninger "forærende", fordi det ikke var ualmindeligt, at fx flere brødre samtidigt ansøgte om at få det samme navn til sig selv og deres familier.

Om navne og transskribering

Som hovedregel bør man bibeholde den stavemåde og form som en anes navn har i kirkebogen ved personens fødsel/dåb. Også selvom den pågældende person måske senere fortrak en anden stavemåde, eller kun benyttede en del af sit navnerpertoire. De præcise navne kan hjælpe slægtsforskeren med at huske forskel på fx Niels Hansen og Njells Hanssøn, og desuden fortæller de præcise navne også en form for kulturhistorie om forfædrene, og det samfund de levede i.

EKSEMPLER PÅ KVINDENAVNE

Ca. 1890-

Fru direktør Niels Hansen

Kvinden er gift med en mand, der hedder Niels Hansen og er direktør. Andre lignende former er fx "professorinde Hansen" og "pastorinde Hansen", hvor kvinden bliver betegnet efter sin mands erhverv og efternavn.

Fru Maren Jensen

Maren er gift med hr. Jensen. Pigenavnet er ukendt.

Eller: Maren er gift og har beholdt sit eget navn. Ægtemandens navn kendes ikke.

Maren Jensen, født Hansen

Maren er gift med hr. Jensen og datter af Hr. Hansen.

Eller: Maren er datter af frk. Hansen. Er Maren gammel og lever omkring 1890 – 1920, kan hendes fødenavn være et fadernavn. Hun er altså datter af en, der hed Hans til fornavn.

Ca. 1830 – 1890

Maren Jensen

Maren er gift med hr. Jensen. Pigenavnet er ukendt.

Eller: Maren er datter af hr. Jensen.

Eller: Marens far hedder Jens til fornavn.

Maren Jensen Søndergård

Maren stammer måske fra en gård, der hed Søndergård.

Eller: Maren er gift med manden på "Søndergård".

Ca. ? – 1830

Maren Jensdatter

Marens far hedder Jens til fornavn.

Maren Niels Hansens, Maren Nielses, Maren Nielskone

(Især i 1600- og 1700 tallet). Maren, hvis efternavn og fadernavn er ukendt, er gift med en mand, der hedder Niels til fornavn.

Maren Møllers, Gamle Maren, Blinde Maren

Maren får tilnavn efter sin mands erhverv, eller efter et karakteristisk træk ved hende selv. Det sidste ses især ved gamle mennesker i ældre tid.

ORD MAN MØDER I KILDERNE

I alle arkivalier vil man møde ord, som kan være svære at læse. Det hjælper, hvis man kender lidt til de typer af ord, man støder på.

På disse sider findes eksempler på typiske ord, man ofte møder i de originale kilder. Når man sidder med et vanskeligt ord er det en god idé at gøre sig klart, hvilken type ord, der kan være tale om. Er det et erhverv, et møbel – eller måske et tillægsord, som beskriver en dyne?

Det er vigtigt at huske, at enhver har sin egen håndskrift. Det havde fortidens skrivere, præster, degne og skolelærere i høj grad også. Derfor vil man ofte opleve, at det kan betale sig at aflure skriverens personlige vaner og skrivemåder i de kilder, man sidder med.

Aftægtskone

Aftægtskone = Vedkommende får understøttelse fra en gård eller et hus og er enke, ellers havde hun blot været Aftægtskone. Et andet ord er "Undertagsmand/kone"

Arbedsmand

Arbedsmand = arbejdsmand. Kan også staves "Arbejdsmand". Arbejderske, hvis det er en kvinde

Arvefæstegårdmand

Arvefæstegårdmand

Aftægtskone

Aftægtskone = Vedkomme har været husmand, men er nu på aftægt

Aftægtsmand

Aftægtsmand = Vedkommende får understøttelse fra en gård eller et hus

Almisselem

Almisselem = Vedkommende får fattigunderstøttelse

Boelsmand

Boelsmand = Vedkommende har et "boelssted" dvs. en ejendom, en "mellemting" mellem en gård og et husmandssted

Bonde og Gaardbeboer

Bonde og Gaardbeboer (ses tit i folketællinger)

Bettler

Bettler = Bettler, tigger

Bødker

Bødker

Dagleier

Dagleier = Daglejer, dvs. løsarbejder. Er det en kvinde, kan hun kaldes "daglejerske"

Daglønner

Daglønner = Daglønner, dvs. løsarbejder

Distriktskirurg

Distriktskirurg = Distriktskirurg. Især ved vaccinationer

Enke

Enke

Enkemadame

Enkemadame

Enkemand

Enkemand

Fattiglem

Fattiglem = Vedkommende får
fattigunderstøttelse

Havende et Hus = Husmand.

(kan ses i folketællinger)

Indsider

= Bor til leje, som regel
løsarbejder

Fisker

Fisker

Hjulmand = "hjultmager"

Hjulmand = "hjultmager"

Indsidderske = Kvindelig indsider

Indsidderske = Kvindelig indsider

Forpagter

Forpagter

Huusfolk = Et ægtepar, der har et
husmandssted

Huusfolk = Et ægtepar, der har et
husmandssted

Jordløs Huusmd. = Husmand uden
egen jord

Jordløs Huusmd. = Husmand uden
egen jord

Gårdbestyrer = Gårdbestyrer

Gårdbestyrer = Gårdbestyrer

Husmand = Husmand

Husmand = Husmand

Kroemand = Kromand

Kroemand = Kromand

Gårdejer = Gårdejer

Gårdejer = Gårdejer

Husmd. og Huggere = Husmand og
brændebugger (eller evt. stenhugger).

Det ses tit, at husmænd har et "ekstra"
erhverv

LandSoldat. Man kan også møde
betegnelserne "Nationalsoldat" eller
"Gevorben (altså: hvervet) Soldat"

LandSoldat. Man kan også møde
betegnelserne "Nationalsoldat" eller
"Gevorben (altså: hvervet) Soldat"

Gårdforpagter = Gårdforpagter

Gårdforpagter = Gårdforpagter

Gårdkone = Gårdkone, kone på en bon-
degård. Ordet Huskone om en der er
gift med en husmand findes også

Gårdkone = Gårdkone, kone på en bon-
degård. Ordet Huskone om en der er
gift med en husmand findes også

Hospitals Lem = Beboer i stiftelse for
fattige og syge eller i et fattighus

Hospitals Lem = Beboer i stiftelse for
fattige og syge eller i et fattighus

Lever af Aftægt

Lever af Aftægt

Muermester = Muermester

Muermester = Muermester

Gårdmand = Gårdmand

Gårdmand = Gårdmand

Høker (primært i by og købstad)

Høker (primært i by og købstad)

nærer sig ved at spinde

nærer sig ved at spinde

Gaar paa Omgang i Sognet = Dvs. at
vedkommende går fra sted til sted
og bliver forsørget

Gaar paa Omgang i Sognet = Dvs. at
vedkommende går fra sted til sted
og bliver forsørget

Inderste = Bor til leje. Arbejder som
regel som løsarbejder, og har egen
husstand

Inderste = Bor til leje. Arbejder som
regel som løsarbejder, og har egen
husstand

næres ved Folkes Godhed = lever af
almisser

næres ved Folkes Godhed = lever af
almisser

Jordemoder = Jordemoder

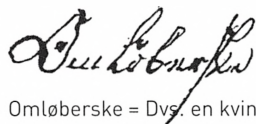
Jordemoder = Jordemoder

Inderste og gaar i Dagl. = Inderste og
går i dagleje. Dvs. løsarbejder

Inderste og gaar i Dagl. = Inderste og
går i dagleje. Dvs. løsarbejder

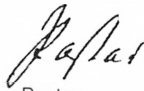
nødliidende = nødlidende, fattig

Omløberske = Dvs. en kvinde uden fast bopæl. Ernærer sig ofte ved tiggeri.
En mand kaldes Omløber

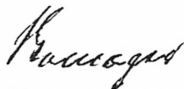
Parsellist = Husmand på en parcel, dvs. jordstykke, der er solgt fra en gård.
Kan også staves "Parcellist"

Pastor

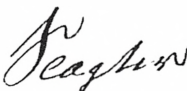
Pige = enten Pige på en gård, tjenestepige; eller ugift kvinde (jomfru) fx ved ægteskabsindgåelse

Skomager

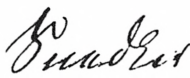
Skræder = Skrædder

Slagter

Smed

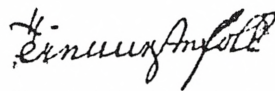
Snedker

Sognefoged

Spillemand

Tjenestefolk . Et andet ord kan være "Tjennestetyende"

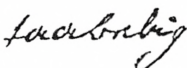
Tjenestekarl

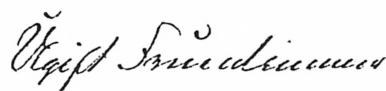
Tjenestepige

Tømmermand = Tømrer

taabelig = Evnesvag, sindssyg el. lign.

Ugift Fruentimmer = Kvinde, der har fået barn uden for ægteskab.

Vanfør, nyder almisse af Sognet.

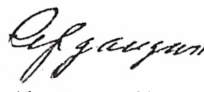
Væver. Man kan også støde på ordet "Væverske", altså hvis der er tale om en kvindelige væver

KIRKEBØGER

I kirkebøgerne vil man naturligvis ofte møde ord, der har forbindelse med de kirkelige handlinger, som er indført. Det er ord som gudmoder, fadder m.m. I de ældre kirkebøger, der ikke er ført på skemaer, vil man også finde betegnelserne for de kirkelige ceremonier nævnt som del af den løbende tekst. "Begravet Hans Nielsens hustru, 37 år" etc.

Afdøde

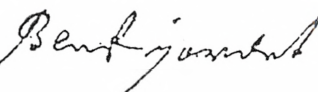
Afgangne = afdøde

Baaren af = båret af... ved dåb i forbindelse med gudmoderens navn.

Begraved = Begravet. Kan også staves "begravet"

Blev jordet = blev jordet, dvs. blev begravet

Blev kast jord paa

Blev kast jord paa = blev kastet jord på,
dvs. blev begravet

Forhenværende

Forhenværende

Jordspaaekastelse

Jordspaaekastelse = Jordpåkastelse

boende i

boende i

for ham lofver

for ham lofver = for ham lover. Dvs.
forlover for brudgommen ved et bryllup

Kirkedøbt

Kirkedøbt (altså ikke hjemmedøbt)

Cautionister

Cautionister = forlovere ved et bryllup

Forlovere

Forlovere

liden

liden. Ses tit om afdøde småbørn.

Ex. "Hans Nielsens liden datter"

Christelig Trolovelse

Christelig Trolovelse = Trolovelse,
lovpligtigt indtil 1799

Forlöftnings Mændene

Forlöftnings Mændene = forloverne

Liigprædiken

Liigprædiken = liigprædiken.
En særlig personlig tale over afdøde,
ud over ritualen

død af

død af

Frembaared til Daaben

Frembaared til Daaben... I forbindelse
med gudmoderen ved dåb

offently absolverede

offentlig absolverede = person/
personer, der har været til
offentligt skriftemål. Fx ugifte mødre

efterlevende

efterlevende

hos hende gik

hos hende gik . Ses ved barnedåb (om
huemor der holder "christenhuen")
eller ved introduktion om den /dem der
følger kirkegangskonen

Publica' absolvered

Publice absolvered person/personer,
der har været til offentligt skriftemål.
Fx ugifte mødre

fadderne

fadderne

hos sine Forældre

hos sine Forældre. Om et yngre men-
neskes opholdssted. Fx. brud/brudgom
eller faddere ved dåb

troeloved

troeloved = trolovet

Fremb. af

Fremb. af = frembåret af... ved dåb i
forb. med gudmoderens navn

foreviste Attester

foreviste Attester

hos sin Fader

hos sin Fader

udlagde til sin Barnefader

udlagde til sin Barnefader. Dvs. angav
den der var far til et barn født uden
for ægteskab

forhen

forhen = "tidligere". Ses tit i forb. med
dødsfald. ex. "forhen Gaardmand
her i Sognet"

hjemmedøbt

hjemmedøbt = hjemmedøbt. Følges ofte
af oplysning om dato for dåbens publi-
cation eller confirmation i kirken

Uægte

Uægte = U-ægteskabelig, født uden for
ægteskab

Aegteviiede
Ægteviiede

FORKORTELSER

Mange præster har brugt forskellige forkortelser. Det kan være forkortelser, der stammer fra latin, som jo var præsternes "fagsprog". Der kan også være tale om mere eller mindre hjemmelavede forkortelser for ord, der optræder hyppigt.

B. B.

b. B = bar barnet. Ses i forbindelse med gudmoderens navn

E. D. K.

E.D.K. = En Datter Kaldet... Ses ved dåb, fulgt af barnets navn

E. S. K.

E.S.K. = En Søn Kaldet... Ses ved dåb, fulgt af barnets navn

Fad.

Fad. = Faddere. Kan også blot forkortes med F. eller som Fadd.

Gmd.

Gmd. = Gårdmand

H.C.H.

H.C.H. = Holdt Christen Huen. Om den der er hue-mor ved dåben. Kan også forkortes h.H. for "holdt Huen"

Hmd.

Hmd. = Husmand

Hst.

Hst. = Hustru

ibid.

ibid- = ibidem, dvs. "sammesteds".
Bruges tit, når fx flere faddere kommer fra den samme landsby

Inds.

Inds. = Indsieder

Introdu.

Introdu. = Introduceret. Ceremoni ved gift moders første kirkegang efter barslen. Ses også som "Int." el. "Introd."

Madme

Madme = Madame

navnl.

navnl. = Navnlig, dvs. "ved navn" eller "kaldet"

Port.

Port. = portavit, dvs. bar. Om den der er gudmoder ved en dåb

Susc.

Susc. = Susceptrix, gudmoder

Test.

Test. = Testes, dvs. Vidner, fx ved en dåb. Dåbsvidner er det samme som faddere

Vacc.

Vacc. = vaccineret

Ætat.

Ætat = ætatis suæ, dvs. i sin alders...
Om dødes alder ved begravelse

CIVILSTAND

I mange sammenhænge beskrives folk ved hjælp af deres ægteskabelige status. Dette gælder ikke mindst kvinder, hvorimod der ikke er helt så mange betegnelser for mænd.

Enke

Enke

Enkemadame

Enkemadame

Enkemand

Enkemand

Frue

Frue. Bruges i ældre tid stort set kun om kvinder, der ikke tilhører bondestanden

Frøken

Frøken. Bruges i ældre tid især om døtre af fx præster, militære mv. Dvs. ikke bondepiger

Gift Kone

Gift Kone = Gift kone

Hustrue

Hustrue = Hustru

Jomfru

Jomfru = ugift kvinde

Kiæreste

Kiæreste = Kæreste. Bruges ofte om præstens og degnens koner. "Præstens Kæreste" = præstens kone

Pige

Pige = Pige, enten Pige på en gård, tjenestepige – eller ugift kvinde (jomfru) fx ved ægteskabsindgåelse

Ugift Fruentimmer

Ugift Fruentimmer = Kvinde, der har fået barn uden for ægteskab

Ungkarl

Ungkarl

FAMILIEMÆSSIG STILLING

Betegnelser for en persons stilling i familien – eller familiemæssige tilknytning, fx til et brudepar, er naturligvis noget, der i høj grad interesserer slægtsforskeren. Navnlige i de ældre kirkebøger kan man være heldig. Der kan fx ved en dåb stå, at "Barnet blev baaret af Mosteren Karen Nielsdatter fra Ørslev" eller lignende. Med en sådan oplysning har man et spor om, hvordan den lilles familie hænger sammen længere ude.

Deres Børn

Deres Børn = Dvs. børn af et netop nævnt ægtepar. Ses tit i folketællingerne

Deres datter-datter

Deres datter-datter. Ord som dattersøn, sønnesøn og sønne-datter forekommer også

Fader

Fader

Hands Kone

Hands Kone = En netop nævnt mands hustru. Ses ofte i folketællingerne

Hans Søsterdatter

Hans Søsterdatter. Ord som søstersøn og broderdatter forekommer også

Hosbonde

Hosbonde = Husbond, mandligt familieoverhoved

Hosbondens Broder Søn

Hosbondens Broder Søn. Ord som søstersøn og broderdatter forekommer også

Konens Moder

Konens Moder

Konens Søster

Konens Søster

Konens Søsterdatter

Konens Søsterdatter

Konens Broderdatter

Konens Broderdatter

Konens Broder

Konens Broder

Konens forældre

Konens forældre

Konens Møster

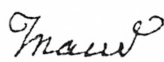
Konens Møster

Madmoder

Madmoder = Madmoder, kvindeligt familieoverhoved

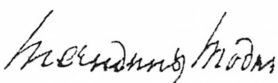
Madmoders Fader

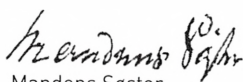
Mand = Manden på gården, husbonden

Mandens Forældre

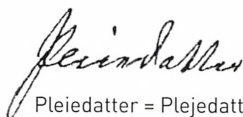
Mandens Moder

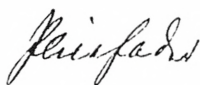
Mandens Søster

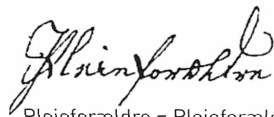
Moder

Pleiedatter = Plejedatter. Plejesøn kan selvfølgelig også optræde

Pleiefader = Plejefar. Plejemoder kan også findes

Pleieforældre = Plejeforældre

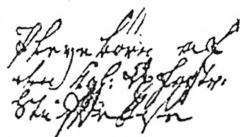
Steddatter

Stedfader. Stedmoder, -søster, broder eller stedsøskende kan også ses

Stedsøn

Pleyebørn af den Kgl. Opfostr. Stiftelse. Barn fra opfostringsstiftelsen. Kaldes også "Skuffe-" eller "Kassebarn"

SKIFTEPROTOKOLLERNE

I registrerings- og skifteprotokollerne kan alle en persons ejendele være skrevet op. Som regel følger registreringen et mønster. Man starter i stuen, og går videre til andre stuer, karle- eller pigekammer, og fortsætter i køkkenet og på loftet. I huggehus og stald slutter registreringen som regel. De genstande, man finder i de enkelte rum, hænger oftest sammen med rummets funktion. Man vil fx ikke finde "et Sængestæd med Omhæng" i stalden eller en "Plov med Behør" i øverstestuen. Nogle af de mindre genstande kan derimod godt optræde på mærkelige steder.

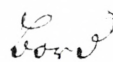
Møbler

De møbler, der findes i et skifte, afspejler den afdødes sociale stand og den tidsalder, som dødsfaldet er sket i. Der er dog variationer mellem by og land. I fæsteprotokoller kan man i øvrigt også finde eksempler

på, at forskellige former for indbo er opført, fordi de følger med gården. Det gælder især "basisting" som bord, bæk o.s.v. samt forskellige redskaber, der er nødvendige for en gårds drift.

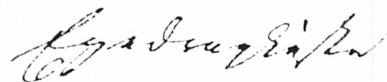
bench = bæk. I de fleste tilfælde den langbæk, der stod under vinduet i de fleste bondehjem

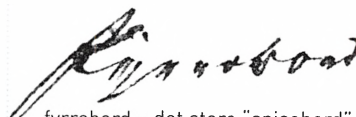
bord = det store "spisebord", som fandtes i stort set alle bondehjem. Ofte vil der være yderligere beskrivelse, fx "bord med lukt Fod", "rødmahlet Bord" eller lignende

Egebord = Bord af egetræ

Egedragkiste. Ofte vil der stå lidt mere, fx "Kiste med Nøgel" eller "med Beslag"

fyrrebord = det store "spisebord", som fandtes i stort set alle bondehjem

fyrre Hengeskab = et lille skab, hvor man som regel opbevarede papirer, rede penge, brændevin og andre væsentlige sager

Fyrrekiste

Fyrrekiste = kiste til klæder m.m. lavet af fyrretræ. Ofte vil der stå lidt mere, fx "Kiste med Nøgel" eller "med Beslag"

Himmel Seng

Himmel Seng = himmelseng. I tilknytning til sengen vil man som regel få en beskrivelse af "Omhængene", dvs gardiner til at trække for. Der vil stå hvilket materiale og måske hvilket mønster, det er lavet i

Jern bilæggerkakkellovn

Jernbilæggerkakkellovn

Jern - Kakkellovn

Jern-Kakkellovn

Klæde Kiste

Klæde Kiste

Klæde skab

Klæde skab

Lehnestol

Lehnestoel = Lænestol. Et sjældent møbel i bondeskifter. Man kan også møde stavemåden "Læhnestoel"

Madskab

Madskab = Stort "klædeskabslignende" skab til opbevaring af madvarer

Sengestue

Sengested. Kan også ses som "Sengested med Omhæng" dvs. med gardiner til at trække for

Slagbenk

Slagbenk = Slagbænk

Stander Seng

Stander Seng = stand seng, fritstående seng uden omhæng

Stoel

Stoel = Stole. Tit vil der også stå, hvad stolen eller stolene er lavet af, fx træ eller halm

Stueuhr

Stueuhr = Stueur, "Bornholmer"

Taburet

Taberet = Taburet

Vindovn

Vindovn = Kakkellovn med fyringslåge ud mod stuen, og aftræk gennem skorsten

Vraaskab

Vraaskab = Vraskab, "Hjørneskab"

Vugge

Vugge

TØJ

Skifteprotokollerne registrerer ofte de afdødes personlige beklædning. Er sagerne ikke meget værd, kan der blot stå "nogle gamle gangklæder" (dvs. hverdagstøj) eller lignende. Men ofte vil der være registrering af stadstøjet, som var penge værd.

Ord, der beskriver stofferne: hvergarn, blåstribet m.m. findes her i bogen under "boligtekstil", men kan naturligvis i de originale kilder også bruges til at beskrive beklædningsgenstande, fx: "Et grønstribet hvergarnsforklæde".

benklæder

benklæder = Benklæder, bukser

Buxer

Buxer = Bukser

Bulle

Bulle = Bul. Ses også som "bol". En meget kort, ærmeløs "trøje" til kvinder

Forklæde

Forklæde

Halstørklæde

Halstørklæde

Hat

Hat

Hose

Hose

Hue

Hue

Kaabe

Kaabe = Kåbe. Et kvindeovertøj

Kaars Klæder

Kaars Klæder = Korsklæder. Let – som regel fint udstyret – "tørklæde" til at sætte oven på kvindehue

Kappe

Kappe = som regel i betydningen kvindeligt hovedtøj. En "kørekappe" kan dog også forekomme

Kiøl

Kiøl = Mande"jakke".
(sml. "Kjole og hvidt")

Knapper

Knapper

Kniplinger

Kniplinger

Krave

Krave

Liin

Liin = Lin. (Til kvindeligt hovedtøj)

Nattrøje

Nattrøje = Nattrøje

Særke

Særke = Særke, "underkjole"

Skindbukser

Skindbukser = Skindbukser

Skjorte

Skjorte = Skjorte

Skjørt

Skjørt = Skørt, "nederdel". Ses også som "skjørt"

Sko

Sko = Sko (af læder, til stads) Ofte står der også at skoene har spænder fx af messing eller sølv

Spænder

Spænder = Spænder. Fx på sko eller til et forklæde

Strømper

Strømper = Strømper. Kan også staves "Strumper" og lignende. Som regel vil materiale og farve også være nævnt

Støvler

Støvler

Træsko

Træsko = Træsko (sjældne i skifter, da det er udpræget hverdagspåkledning)

Trøje

Trøje = Trøje. Bruges ikke kun om ting, der er "lænket" eller "bundet" – dvs. strikket

Tørklæde

Tørklæde = Tørklæde. Ofte = "Pyntetørklæde", naturligvis især hvis det er broget eller af silke

Vanter

Vanter

Vest

Vest – et lignende klædningsstykke er "brystdug"

Ærmer

Ærmer = "Løse" pyntærmmer. Opgives som regel i par, fx "1 par Ærmer"

BOLIGTEKSTIL

I et skifte vil der ofte være oplysninger om "boligtekstiler", dvs. lagner, dyner m.m. Disse ting kunne repræsentere en betydelig værdi. I bondesamfundet var et af statussymbolerne den opredte

seng, forsynet med gode omhæng samt mange tykke og velforarbejdede dyner. Også i byerne vil man dog se skifter, der lægger vægt på at opregne alle de værdifulde puder og dyner.

Blaadigtens

blaadigtens = "Blåmønstrede"

Blaargarns

Blaargarns = Blårgarns-. Man kan også ofte møde "blårlerrids", el.lign. (Blår = de grove dele af hør el. hamp.)

Blaastribet

Blaastribet = Blåstribet

Dreeits

Dreeits = Drejels

Dug

Dug

Dyene

Dyene = Dyne

Filtens

filtens = lavet af filt

Graastribet

graastribet = gråstribet

Gulstribet

gulstribet

Grønstribet

grønstribet

Hampe

hampe = lavet af hamp

Hoveddyne

Hoveddyne = "Hovedpude"

Hovedpude

hoved Pude = Hovedpude

Hvergarnt

hvergarnt = lavet af hvergarn

Hvid

hvid

Hørlærritz

hørlærritz = lavet af hørlærred. Ses også som "hørlærreds", "hørlærrets", og lignende

Håndklæder

Haandklæder = Håndklæder. Som regel menes der de pyntehåndklæder, der hang på omhængssengen

Kattuns

Kattuns = Kattuns-, dvs. lavet af "bomuld"

Lagen

Lagen = Lagen. Som regel opgives lagner i par, fx "et par lagner"

Olmerdugs

Olmerdugs

Overdyne

Overdyne = Dyne, som man har over sig, modsat "underdynen" som man ligger på

Prikket

prikket

Rødstribet

rødstribet

Skind

Skind = lavet af skind. Fx. trøjer, bukser, forklæder, puder. mm

Skindpuude

Skindpuude = Skindpude

Stribet

stribet

Taftes

Taftes = lavet af taft

Tørnet

tørnet = ternet

Olmerdugs

olmerdugs = olmerdugs-, lavet af olmerdug

Underdyne

underdyne = Dyne, som man ligger på, modsat overdynen, som man har over sig

Vadmels

Vadmels = lavet af vadmel

Vaar

Vaar = vår, dvs. pudevår

KØKKEN OG BRYGGESAGER

I mange ældre skifter vil man finde detaljerede registreringer af de sager, der stod i køkken og bryggers. Mange forekommer måske uvante – fx en strippe eller en otting. Andre virker bemærkelsesværdigt nutidige, fx "et Dørslag".

Aag

Aag = åg

Ballen med Jernbaand

baller med Jern baand = Baljer med jernbånd. Ballje kan også staves fx "Ballie" eller "Balge"

Bryggekar

Bryggekar

Bryggerkiedel

Bryggerkiedel = Bryggerkedel

Degntrug

Degntrug = Stort træ-trug til æltning og hævning af dej. Kan også kaldes "bagetrug"

Drifte trug

drifte trug = trug, som bruges til rensning af gryn m.m. Kaldes også "Drøfte-trug"

Dørslag

Dørslag

Egekar

Egekar = Egekar

Fierding

fierding = som regel en bøtte el. lign, der kan rumme en fjerdedel af 1 tønde

Fleske-Olle

Fleske-Olle = stort trækar, hvor kødet opbevares i saltlage efter slagtingen. Også kaldet "Sule-Olden"

Haand-Overn

Haand-Overn = Håndkværn. Blev især brugt til maling af malt ved ølbrygning

Hakkebræt

Hakkebræt = hakkebræt. Brugt sammen med vuggekniv

Ildtang

Ildtang

Jerngryde

Jerngryde

Jern Pande

Jern Pande = Jernpande, stegepande

Karstol

Karstol = Karstol. Trebenet "taburet" med V-formet sæde, som kar og baljer kunne stå på under arbejde

Kjedelskrog

Kjedelskrog = Kedelkrog. Regulérbar krog til ophængning af gryder mm. over åbent ildsted

Kierne

Kierne = Kærne

Kniv

Kniv

Malkekander

Malkekander

otting = beholder, der kan rumme en ottendel af 1 tønde.

Peber Qvern = Peberkværn

qvern = Kværn

Rist = trebenet rist med håndtag, som fx fisk kunne steges på over ildstedets gløder

Rivejern = Rivejern

Saltkar

Selve = Flad, flettet halmkurv til sigtning af mel

Siebøtte = Sibøtte. Træskål, der har et klæde i bunden, som mælken kan sies igennem. Også kaldet "Sikar"

Sigte

Skieppe = Skæppe

Sold

Spand

Standtønder = Opretstående tønder til lagring af forskellige madvarer

Strippe = et mellemstort trækar til at øse med, hvor en af stavene fungerer som håndtag

trefoder = Trefod. Til at placere fladbundet kogegrej, fx stegepander, på inde i det åbne ildsted

Træbism'er = Bismervægt af træ. Man kan også møde "Jernbism'er" eller blot "Bism'er"

Vandspand

Ølflasker

Ølle Tragt = Øltragt. Trægten bruges til at hælde øl på flaske eller lejl

Øreballie = Ørebalje

SMÅTING

Skifteprotokollernes registreringer kan også rumme forskellige småting, pyntegenstande m.m., der kan være svære at placere som egentlige redskaber, husgeråd eller møbler.

blick Lygte = lille, sikkert bærbar, lygte af blik. Kan også staves "blech-Lygte"

boghylde

Eegeskrin = lille skrin til personlige småting. Ofte "med Laas og Nøgel"

Garnvinde

glas Løgte = lille, sikkert bærbar, lygte i glas

Haspe = en slags garnvinde

Kaaber Kiedel

Kaaber Kiedel = Kobberkedel.

Karter

Karter. Som regel opgivet i par, fx "2 par karter"

Leerfad

Leerfad = Lærfad. Andre ting i ler kan fx være tallerkner, thepotte, krus m.m.

Lyse Sax

Lyse sax = Lysesaks

Mangel fiæl og stok

Mangel fiæl og stok = Manglebrædt med stok til at rulle tøjet op på

Messing Becken

Messing becken = Messingbækken. Til at opvarme sengestedet med ved hjælp af gløder

Messing Kiedel

Messing Kiedel = Messingkedel

Morter

Morter

Pyramide

Pyramide = Pyramideformet hylde, "Amagerhylde"

Rok

Rok

Skeer

Skeer

Skilderier

skielderier = Skilderier, billeder

Stager

Stager, som regel vil der stå, hvad de er lavet af, fx træ, messing, tin eller sølv

Steen Kruuse med Laag

Steen Kruuse med Laag = Låg-krus i stentøj

Stettins Tallerken

Stettins Tallerken = Tallerken af tin-emailleret fajance. Tallerkner kan også være lavet af træ, ler - eller porcellæn

Spejl

Spejl. Ofte vil der også stå, hvordan spejlets ramme ser ud

Strygejern

Strygejern

Theepotte

Theepotte = Thepotte

Tinkruus

Tinkruus = Tinkrus

Tintalerkner

Tintalerkner = Tintallerkner

Ølkande

Øl Kande = Ølkande

DYR

En listning af dyrene på en landejendom finder man især i de ældre skifteprotokoller. Dyrene udgjorde ofte en væsentlig del af den værdi, som et landbo-skifte indeholdt. I fæsteprotokollerne kan man også støde på oplysninger om, hvor mange køer m.m., en ny fæster overtog sammen med stedet.

Besætningen

Besætningen

Beester

Beester = bæster, heste

Følle

følle = Føl

Faar

faar = Får. (Får med "grøde", dvs. med lam, drægtig)

gæslinge
gæslinge = gæslinger

gæs
Gæs = Gæs

Gæs med Grøde
Gæs med Grøde = gæs med grøde,
dvs. gæs med gæslinger

gris
Grisse = Grise, småsvin

hest
Hæst = Hest (som regel Hingst)

hestføl
hestføl = føl, hingsteføl

hestplag
hestplag = plag

hingst
Hingst

hoppe
Hoppe

kalfve
Kalfve = kalve

kiør
Kiør = køer

koe
Koe = ko

lamb
Lamb = lam

kvæg
Qvæg = kvæg

kvie
Qvie = kvie

kvie kalfve
qvie Kalfve = kviekalve

spæde kalfve
Spæde Kalve

studekalv
Stud Kalv = studekalv

studekalve
Studlinger = Studekalve

svin
Sviin = Svin

ungsvin
Ungsvin

væder
Væder = Vædder

REDSKABER

I "Huggehuset" og "Porten" kan skifteprotokollerne liste et væld af forskellige større og mindre redskaber og effekter, som kan være svære at genkende for nutidens mennesker. Fx de mange forskellige økser og lignende. Større genstande som plov, harve og vogne, kan man også møde i fæsteprotokollerne.

Båndkniv

Baand kniv = Båndkniv. Mindre kniv til snittearbejde m.m.

Beslagen Vogn

Bestagen Vogn = Vogn med metalbeslag, dvs. ikke udelukkende af træ

Buløxe

bul Øxe = Buløkse. En skovøkse med langt og kraftigt skaft

Gravspade

Gravspade = Gravespade

Greeb

Greeb = Greb

Håndøxe

Haandøxe = Håndøkse

Halskobbel

Halskobbel

Hammel

Hammel

Harver

Harver = Harve

Høsthauger

Hauger = Haver, d.v.s "løse" vognsider til arbejdsvogn. Man kan også møde "høsthauger"

Huggeblok

Huge block = Huggeblok

Hølee

Hølee = Høle

Jern Vægge

Jern Vægge = Kile af jern til brug ved fx træfældning, mm

Korn Harpe

Korn Harpe = Kornharpe. En slags opretstående "soldemaskine" til at rense korn med

Læderseeler

Læderseeler = Seletøj til heste

Meje Jern

Meje Jern = Le til at høste korn med. Man kan også møde "Mejetøj" og "Mejered"

Naur

Naur = Naver, store bor. Bl.a. til udhuling af træ til træsko

Plove

Plove

Plov med Behør

Plov med Behør = Plov med tilbehør

Skær Bænk og Kniv

Skær bænk og Kniv = Bænk, hvor man kan spænde træstykker fast, mens man arbejder med dem

Skære Kiiste

Skære Kiiste = Skærekiste, kasse med påmonteret kniv, hvor man skærer eller "hakker" foder til dyrene

Slibe Steen

Slibe Steen = Slibesten

Spade

Spade

Stie

Stie = Stige

Slæde

Slæde

Tengsel

Tengsel = Lille økse, hvor bladet sidder på tværs. Bruges til at udhule træ, når man fx skal lave et trug

Tælleøkse

Tel Øxe = Tælleøkse. Lille bredbladet økse, hvor skaftet "bøjer" let udad

Tromle

Tromle

Træ Haver

Træ Haver = træhaver, d.v.s "løse" vognsider til arbejdsvogn - "vognsideforlængere"

Tækkelap

Tækkelap = En slags "bred stige", som kan hænges over taget, til at stå på under tækning

Tørvespade

Tørvespade

Vogn

Vogn

Økse

Økse = Økse

KIRKEÅRETS DAGE

Slægtsforskeren har god brug for at kende kirkeårets dage. Disse dage var en levende del af forfædrenes kalender og optræder ikke mindst i kirkebøgerne. "Skiftedage" kan også være nyttige – ligesom de latinske betegnelser for dage, måneder og lignende. Denne liste er udarbejdet på baggrund af "Bauers Calender", som kan købes via Dansk Historisk Fællesråd, og rummer en "evighedskalender", hvorfra det er muligt at opløse latinske betegnelser og "datoer" til nutidige kalenderangivelser.

HELLIGDAGSBETEGNELSER

Dom(inica)	søndag
Adv(entus)	advent
Nat(ivitas Christi)	jul (Kristi fødsel)
Nov(us) A(nnus)	nytår
Epiphania	hellig 3 konger
Jejunium	faste
Pascha	påske
Pentecoste	pinse
Trin(itatis)	trinitatis

SØNDAGE FØR FASTELAVN

Septuagesima ("70.ma")	2. s. før fastelavn
Sexagesima ("60.ma")	1. s. før fastelavn

FASTELAVN

Quinquagesima ("50.ma")	fastelavns søndag
Esto mihi	fastelavns søndag
Blå mandag	mandag efter fastelavn
Hvidetirsdag	tirsdag efter fastelavn
Askeonsdag	onsdag efter fastelavn

DE 5 SØNDAGE I FASTEN

Jejunium	faste
Quadragesima ("40.ma")	1. søndag i fasten
Invocavit	1. søndag i fasten
Reminiscere	2. søndag i fasten
Oculi	3. søndag i fasten
Lætare (midfaste)	4. søndag i fasten
Judica	5. søndag i fasten

PÅSKE

Palmarum	palmesøndag
Dimmeluge	ugen før påskedag
Stille uge	ugen før påskedag
Coena dom(ini)	skærtorsdag
Viridium	skærtorsdag
Passio (domini), Parasceue	langfredag
Sanctum sabbatum	påskelørdag
Sancta dominica	påskesøndag
Resurrexi	påskesøndag

DE 6 SØNDAGE EFTER PÅSKE

Quasimodogeniti	1. s. efter påske
Misericordia	2. s. efter påske
Jubilate	3. s. efter påske
Cantate	4. s. efter påske
Rogate	5. s. efter påske
Vocem jucunditatis	5. s. efter påske
Exaudi	6. s. efter påske

PINSE

Pent(ecoste) pinesøndag	pinesøndag
-------------------------	------------

BEVÆGELIGE HELLIGDAGE

Store bededag	4. fredag efter påske
Kristi himmelfart	6. torsdag efter påske

FASTE HELLIGDAGE 1536-1770*men afskaffede ved frd 26-10-1770:*

De hellige tre konger	6. januar
Kyndelmisse, Mariæ renselse	2. februar
Mariæ bebudelse	25. marts
Skt. Hans (Midsommer)	24. juni
Mariæ besøgelse (Frue dag)	2. juli
Mikkelsdag (Michaelis)	29. september
Allehelgen	1. november
Mortensdag	11. november

LATINSKE HELGENDAGS-NAVNE M.M.

Circumcisio	1. januar
Epiphania	6. januar
Pauli conversio	25. januar
Purificatio Mariæ, Marie renselse	
Candelarum. Kyndelmisse	2. februar
Cathedra Petri, Peders stol	22. februar
Bissextilis (skuddag)	24. februar
40 milites martyres, 40 riddere	9. marts
Annuntiatio Mariæ, Marie Bebudelsesdag	25. marts
Valpurgis (Valborg), Philippi et Jacobi	1. maj
Johannes Baptistæ	Skt. Hans
Septem dormientes, Syvsoverdag	27. juni
Visitatio Mariæ, Marie besøgelsesdag	2. juli
Laurentius	10. august
Assumptio Mariæ, Marie himmelfart	15. august
Bartholomæus	24. august
Severinus (Søren)	23. oktober
Omnium Sanctorum, Alle helgens dag	1. november
Omnium animarum, Alle sjæles dag	2. november
Nat(ivitas Christi)	25. december
Stephanus (Steffen)	26. december

TAKSIGELSESFESTER: FEST(UM) GRAT(IARUM)

1659 (Stormen på Kbh.)	11. februar
1660 (Slaget v. Nyborg)	14. november
1728 (Kbh's brand)	23. oktober

LATINSKE UGEDAGS-NAVNE

Dies	dag
Dies Solis	søndag
Dies Lunæ	mandag
Dies Martis	tirsdag
Dies Mercurii	onsdag
Dies Jovis	torsdag
Dies Veneris	fredag
Dies Saturni	lørdag
Dominica	søndag
Fer(ia)	ugedag
Feria magna/majo	i påskeuge
Feria Prima	søndag
Feria Secunda	mandag
Feria Tertia	tirsdag
Feria Quarta	onsdag
Feria Quinta	torsdag
Feria Sexta	fredag
Feria Septima	lørdag
Hebdomada	uge
Sabbatum	lørdag

LATINSKE MÅNEDS-BETEGNELSER

Mensis/Mense	måned
7br(is) / VIIbr(is)	september
8br(is) / VIIIbr(is)	oktober
9br(is) / IXbr(is)	november
10br(is) / Xbr(is)	december

FLYTTE (SKIFTE-)DAGE: FRA GAMMEL TID

Forår	3. fredag efter påske
Efterår	Mikkelsdag 29. september

Fra 1799 i København, fra 1813 i købstæderne og fra 1817 i landdistrikterne:

Forår	3. tirsdag i april (hvis dagen faldt i påsken, så næste uges torsdag)
Efterår	3. tirsdag i oktober

NAVN _____

_____

FØDT _____

BY OG SOGN _____

DØBT _____

FORÆLDRE _____

_____

GUDMOR _____

_____

FADDERE _____

_____

KONFIRMERET _____

SOGN _____

KARAKTER M.M. _____

VACCINERET D. _____ AF _____

NAVN _____

_____

FØDT _____

BY OG SOGN _____

DØBT _____

FORÆLDRE _____

_____

GUDMOR _____

_____

FADDERE _____

_____

KONFIRMERET _____

SOGN _____

KARAKTER M.M. _____

VACCINERET D. _____ AF _____

VIELSESDATO _____ ÅR _____

ALDER _____

BOPÆL _____

ERHVERV _____

_____

SOGN/STED _____

ALDER _____

BOPÆL _____

ERHVERV _____

_____

BØRN _____	FØDT _____	SOGN _____
BØRN _____	FØDT _____	SOGN _____
BØRN _____	FØDT _____	SOGN _____
BØRN _____	FØDT _____	SOGN _____
BØRN _____	FØDT _____	SOGN _____
BØRN _____	FØDT _____	SOGN _____
BØRN _____	FØDT _____	SOGN _____

NAVN _____

_____

DØD _____

BY OG SOGN _____

BEGRAVET _____

SKIFTEDATO _____

MYNDIGHED _____

ENKE/ENKEMAND _____

ARVINGER _____

_____

_____

_____

_____

LAVVÆRGE _____

FORMYNDER _____

NAVN _____

_____

DØD _____

BY OG SOGN _____

BEGRAVET _____

SKIFTEDATO _____

MYNDIGHED _____

ENKE/ENKEMAND _____

ARVINGER _____

_____

_____

_____

_____

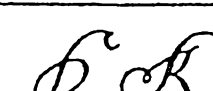
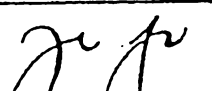
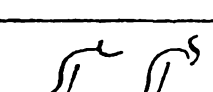
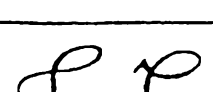
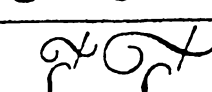

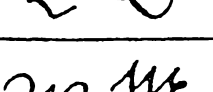
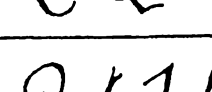
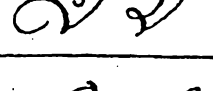
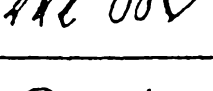
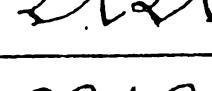

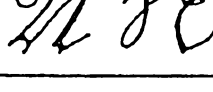

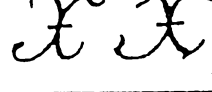

LAVVÆRGE _____

FORMYNDER _____

Skreven A.B.C. med store Bogstaver.
Først. De 24 enfoldte Bogstaver:

1. 	9. 	17.
2. 	10. 	18.
3. 	11. 	19.
4. 	12. 	20.
5. 	13. 	21.
6. 	14. 	22.
7. 	15. 	23.
8. 	16. 	24.

CA. 1750, STORE BOGSTAVER

Dansk Skreven. a. b. c. med smaa Bogstaver

1. De 24 enkelte Bogstaver.

1. a a	7. g g	13. n n	19. t t
2. b b	8. h h	14. o o	20. u u
3. c c	9. i i	15. p p	21. v v
4. d d	10. k k	16. q q	22. e e
5. e e	11. l l	17. r r	23. j j
6. f f	12. m m	18. s s	24. z z

SMÅ BOGSTAVER. NEDENFOR: CA. 1800, ALMINDELIG HÅNDSKRIFT

A B C D E F G H I
 J K L M N O P Q R S
 T U V W X Y Z
 a b c d e f g h i j k l m n
 o p q r s t u v w x y z

HUSKELISTE TIL LIVSLØBSINTERVIEWS OG ERINDRINGER

FORÆLDRE OG BEDSTEFORÆLDRE

Dine forældre

Hvad hed dine forældre?

- Fuldt navn – men også evt. "kælenavne"
- Hvor var de født/konfirmeret
- Hvor blev de gift (evt. hvor er de begravet?)

Hvad kan du huske om dine forældre som personer?

- Udseende
- Vaner
- Talemåder
- Holdninger
- Skolegang og uddannelse
- Arbejde
- Fritidsinteresser/hobbyer
- Fx politisk eller religiøst engagement
- Foreningsliv
- Det holdt de af: musik, tøjstil, livretter, etc.

Fortæl om særlige episoder om din far og mor, som du kan huske

- Hverdagsbegivenheder
- Fester og højtider

Dine bedsteforældre

Hvad hed dine bedsteforældre?

- Fuldt navn – men også evt. "kælenavne" – hvad kaldte du dem?
- Hvor var de født/konfirmeret?
- Hvor blev de gift? (evt. hvor er de begravet?)

Hvad kan du huske om dine bedsteforældre som personer?

- Udseende
- Vaner
- Talemåder
- Holdninger
- Skolegang og uddannelse
- Arbejde
- Fritidsinteresser/hobbyer
- Fx politisk eller religiøst engagement
- Foreningsliv
- Det holdt de af: musik, tøjstil, livretter, etc.

Fortæl om særlige episoder om dine bedsteforældre, som du kan huske

- Hverdagsbegivenheder
- Fester og højtider

SLÆGTEN

Hvad har du hørt om din slægt?

- Hvor "stammer" slægten fra? Hvilken egn/egne kom den fra?
- Slægtshistorier: begivenheder hvor slægtens medlemmer deltog
- Danmarkshistorien og slægten (1864, kvindevalgretskampen, besættelsen ... var nogen med her?)
- Foreninger og organisationer (har nogen i slægten fx haft tillidshverv?)
- Fester og højtider i slægtens liv
- Enkeltpersoner

BARNDOM

Om dig selv og familien

- Hvad er dit fulde navn, hvor er du født og døbt?
- Hvor var dit barndomshjem, hvordan så det ud? – beskriv det
- Havde du søskende? Hvor mange? Fortæl om dem
- Hvordan var dagligdagen i dit barndomshjem?
- "Tonen" i hjemmet? Hvad var tilladt/forbudt?
- Maden – hvad var livretterne? Hvad var "søndagsmad"?
- Tøj og sko – hvordan så det ud? Hvor tit fik du nyt? "Yndlingstøj"?
- Pligter
- "Ritualer" (aftenbøn, godnat-historie, godnatsang ... ?)
- Legetøj, hygge og lege
- Venner og veninder
- Særlige begivenheder – fødselsdag og jul
- Beskriv en "typisk dag" i din barndom

Skolegang m.m.

- Hvor gik du i skole?
- Hvad syntes du om at gå i skole?
- Yndlings- og hadefag?
- Lærere og lærerinder (hvem kunne du lide/ikke lide og hvorfor?)
- Skoletøj og skoletasker – skolemad?
- Klassekammerater (hvem kunne du lide/ikke lide og hvorfor?)
- Konfirmation

UNGDOMSLIV

Uddannelse

- Valg af fag (hvad ville du gerne være? Hvad blev du og hvorfor?)
- Læreplads og uddannelse (Hvordan forløb din uddannelse?)
- Studenterfester/svendegilder m.m.

På vej mod voksenlivet

- "Voksente tøj" / make-up (Hvad var smart? Hvad syntes dine forældre?)
- Det modsatte køn (De første forelskelser, i hvem og hvorfor?)
- Til bal og fest (Musikken, tøjet – hvad blev der spist og drukket?)
- Seksualitet (Det første kys, den første gang – hvordan med prævention og lignende?)

At have en kæreste

- Hvad kaldte man det? (Fx at "være kærester", "gå sammen", "have en pige")
- Hvad lavede I sammen? (Biograf, ture med venner, udflugter, familiebesøg)
- Hvornår var man "et par"?

Dit første job

- Hvor arbejdede du? (Hvordan fik du jobbet?)
- Løn og arbejdsvilkår
- Kollegaerne og livet på jobbet
- Andre ansættelser, som du vil fortælle om?

Fritid og hjemmeliv

- Fritid (hobbyer, rejser, højskoleophold ...)

- Foreninger (politisk, religiøst m.m.)
- Din første lejlighed/værelse (Fortæl hvor det var, og hvordan der var indrettet)

Forlovelse og ægteskab?

- Blev du forlovet? (Ring på? forlovelsesgilde? gaver? Hvem var med?)
- Bryllup – hvorfor/hvorfor ikke? (Kirke? Rådhus? Fortæl om begivenheden)

VOKSEN LIV

Voksenlivet

- Hvornår syntes du, at du "blev voksen"?

Fortæl om dit liv, efter at du blev gift/fik børn

- Hvordan gik en typisk dag?
- Fortæl om særlige begivenheder (fødsel & død, slægtsbegivenheder, fester, højtider)
- Fritidsinteresser/hobbyer og rejser
- Fx politisk eller religiøst engagement
- Foreningsliv
- Det holdt du af i denne periode: musik, tøjstil, livretter, etc.
- Hvilke ønsker havde du/I dengang for fremtiden?
- Hvilke ønsker havde du/I for børnene?
- Hvordan gik det? Hvad tænker du, når du ser tilbage?

Livet som ældre

- Beskriv dit liv lige nu
- Hvor bor du? (hvordan og hvorfor?)
- Hvordan går en "typisk dag"?
- Hvad "ser du hen til" i hverdagen?
- Hvad holder du af netop nu? (musik, tøjstil, livretter, etc.)

Hvis du er pensionist

- Hvordan var det at holde op med at arbejde? (Evt. at din ægtefælle holdt op?)
- Livet uden arbejde (hobbyer, dagligdag, rejser ...?)
- Pensionistbolig – beskyttet bolig? Hjælp i hverdagen?

Tilbageblik

- Hvad tænker du, når du ser tilbage på dit liv i dag?
- Hvad har været det bedste i dit liv?
- Den største glæde – Den største sorg?
- Hvad blev som du tænkte? Hvad blev anderledes og hvorfor?

Fremtiden

- Hvordan ser du på tilværelsen lige nu?
- Hvilke ønsker har du for fremtiden for dig selv?
- Hvad ønsker du for børn/børnebørn?

GENEREL ORDLISTE

Aftægt

En privat aftale om alderdoms-forsørgelse, hvor en person mod at afstå sin ejendom, understøttes indtil sin død af de nye ejere.

Arkivalier

Samlende betegnelse for dokumenter, protokoller, pakker m.m.

Arkivskaber (Arkivfond)

Myndighed, institution eller privatperson, der har skabt et arkiv.

Birk

En "privat retskreds", hvor fx en herremand har retten til at besætte embedet som birkedommer/birkefoged i en bestemt jurisdiktion.

Folketællinger

Opgørelse over antallet af indbyggere i Danmark en bestemt dag i et bestemt år. Udført med varierende intervaller. Ældste folketælling er fra 1769, men er dårligt bevaret og ikke anvendelig for slægtsforskere. Derfor regnes tællingen 1787 normalt som den første.

Fæsteprotokol

Protokol indeholdende de fæstebreve, som er udstedt af en bestemt jordejer til vedkommendes fæstere. Påbudt fra begyndelsen af 1700-tallet.

Gregoriansk kalender

Det kalendersystem, der anvendes i dag. Danmark overgik fra den tidl. julianske kalender år 1700, hvor datoerne "sprang" fra 18. feb. til 1. marts.

Guide

I arkivterminologi: En form for håndbog med summarisk oversigt over de arkivalier, som findes på institutionen. Flere af de statslige arkivers guider findes på nettet.

Inderste/Indsidder

En person, der bor til leje, men har sin egen husstand og altså ikke er tyende.

Indfæstning

Den éngangsydelse som en fæster betaler for at få en ejendom i fæste.

Introduktion

Ceremoni i forbindelse med en gift barselkones første kirkegang efter fødslen. I princippet tvungen indtil 1797, men med forskellige muligheder for undtagelse. Praktiseredes i visse sogne på frivillig basis langt frem i 1800-tallet.

Jordebog

En protokol med oplysninger om en hovedgårds eller jordejers besiddelser.

Kirkebog

Pastoraternes protokoller til registrering af kirkelige handlinger, der har fundet sted i det/de tilknyttede sogne.

Landgilde

Den årlige afgift eller "husleje" som en fæstebonde betaler til jordejeren.

Landsarkiv

Et statsligt arkiv, der indsamler arkivalier fra myndigheder i en

bestemt region/landsdel. Der findes landsarkiver for hhv. Nørrejylland (Viborg), Sønderjylland (Aabenraa), Fyn (Odense) samt Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm (Kbh). Fx skal de originale kirkebøger, samt arkivalier fra lokale dommere, politimestre m.m. afleveres til landsarkiverne.

Lejermål

Samleje mellem to ugifte parter, hvilket i ældre tid var strafbart. Der skulle betales lejermålsbøde og parret skulle gennemgå offentligt skriftemål, hvilket blev afskaffet i slutningen af 1700-tallet. I tilfælde af, at mindst én af parterne var gift, var der i stedet tale om hor.

Lokalarkiv (lokalhistorisk arkiv)

Et ikke-statsligt arkiv, der indsamler arkivalier af privat herkomst, fx foreningsarkiver, erindringer m.m. Mange lokalarkiver har desuden kopier af fx kirkebøger og folketællinger fra lokalområdet.

Lægdsruller

Protokoller indeholdende lister med oplysninger vedr. mulige/eksisterende soldater i et bestemt område – et lægd, hvilket normalt svarer til et sogn. Før den almindelige værnepligt indførtes i 1849, var kun mænd af bondestand forpligtede til at "springe soldat". Efter 1849 gjaldt værnepligten i princippet alle, dog med ganske få undtagelser. Landsarkiverne har lægdsruller fra deres område fra ca. 1849. I Rigsarkivet findes ruller fra hele landet komplet fra 1789.

Matrikel

Ordet betegner en form for fortegnelse, og bruges især om ejendomme (matrikelnummer) og grundlaget for deres beskatning. Ordet kan også ses fx i forbindelse med lærde skoler, hvor der i så fald er tale om en liste over studerende.

Mikrofiche/Mikrokort

Små flade filmkort på størrelse med 1/2 A4-ark. Mange kilder til slægtsforskning kan ikke ses i original, men er filmede på denne type kort, der ses i særlige læseapparater på arkivernes læsesale.

Ministerialbog

Det samme som kirkebog. "Hovedministerialbog" er det af præsten førte eksemplar, som har juridisk gyldighed. "Kontraministerialbog" er en slags "kopibog". Bestemmelsen om kirkebøger fra 1812 fastsatte, at hoved- og kontrabøger ikke måtte opbevares sammen. Herved ville man mindske faren for, at begge bøger skulle gå tabt ved fx brand.

Realregister

En slags "indholdsfortegnelse" til skøde- og panteprotokoller i en bestemt jurisdiktion. Via realregisteret er det muligt at finde henvisninger til indførsler vedr. en bestemt ejendom i de kronologisk førte skøde- og panteprotokoller.

Retsbetjent

Betegnelse for den juridiske myndighed uden for København frem til retsreformen i 1919. Retsbetjentembedet rummede bl.a. politi- og

domsmyndighed, tinglysningsvirksomhed m.m. Retsbetjentens titel kunne være by-, birke- eller herredsfoged.

Register

Systematiseret indgangshjælpemiddel til fx en protokol eller lign.

Registratur

En form for "indholdsfortegnelse" eller oversigt over, hvilke arkivalier, der findes fra en bestemt arkivskaber. En registratur er ikke et register, og indeholder således ikke indgange til indholdet i de beskrevne arkivalier.

Registreringsprotokol

Indeholder registrering af indhold i dødsboer fra en bestemt jurisdiktion.

Rigsarkiv

Statsligt arkiv, hvis virkefelt primært er centraladministrationens arkivalier, hvilket vil sige fx ministerier, styrelser m.m. Har dog også privatarkiver.

Skifteprotokol

Den protokol, hvor en skifteforvalter indfører oplysninger om behandlingen af de dødsboer, der hører under hans jurisdiktion. Kan i ældre tid også indeholde registreringsforretninger.

Skøde- og panteprotokol

Protokol, der indeholder registrering af hæftelser, handler m.m. vedr. de enkelte ejendomme i en bestemt jurisdiktion.

Stadsarkiv

Offentligt drevet arkiv, der typisk varetager en kommunes arkiv.

Statens Arkiver

Omfatter Rigsarkivet, de fire landsarkiver, Dansk Data Arkiv samt Erhvervsarkivet.

Patronym

Fadernavn, dvs. at et barns "efternavn" er konstrueret ud fra faderns fornavn tilføjet "-søn", "-sen" eller "-datter". Formelt afskaffet med dåbsforordningen i 1828.

Proveniens

I arkivterminologi er proveniens betegnelsen for et arkivs herkomst, dvs. den myndighed, institution el.lign. der har skabt arkivalierne.

Transskribering

En "oversættelse" eller gengivelse med latinske bogstaver af en tekst, der oprindeligt er skrevet med gotisk håndskrift.

Tilgængelighed, tilgængelighedsregler

Tidsgrænser og regler for, hvornår og hvordan arkiverne må stille bestemte typer af arkivalier til rådighed for brugere.

ADRESSELISTE

FORENINGER

Samfundet for dansk genealogi
og Personalthistorie
v/ Birgit Flemming Larsen
Klostermarken 13
9000 Aalborg
www.genealogi.dk
webmaster@genealogi.dk

DIS-Danmark

Databehandling i Slægtsforskning
v/ Svend-Erik Christiansen
Hvedebjergvej 24
8220 Brabrand
www.dis-danmark.dk

Sammenslutningen af
Slægtshistoriske foreninger

v/ Elsebeth Ib
Marie Grubbes Vej 9
7100 Vejle
www.ssf.dk

ARKIVER

Sammenslutningen af Lokalararkiver

Vejle byhistoriske arkiv
Enghavevej 2
Boks 235
7100 Vejle
Tlf: 75 84 08 98
www.lokalarkiver.dk

Rigsarkivet

Rigsdagsgården 9
1218 Kbh. K
Tlf: 33 92 33 10
www.sa.dk/ra
mailboks@ra.sa.dk

Landsarkivet for Sjælland,
Lolland-Falster & Bornholm
Postboks 661, Jagtvej 10
2200 Kbh. N
Tlf: 32 24 82 23
www.sa.dk/lak
mailboks@lak.sa.dk

Landsarkivet for Fyn

Jernbanegade 36A
5000 Odense
Tlf: 66 12 58 85
www.sa.dk/lao
mailboks@lao.sa.dk

Landsarkivet for Nørrejylland

Ll. Sct. Hansgade 5
8800 Viborg
Tlf: 86 62 17 88
www.sa.dk/lav
mailboks@lav.sa.dk

Landsarkivet for Sønderjylland

Haderstevvej 45
6200 Åbenrå
Tlf: 74 62 58 58
www.sa.dk/laa
mailboks@laa.sa.dk

Dansk Data Arkiv

Islandsgade 10
500 Odense C
Tlf: 66 11 30 10
www.dda.dk

Føroya Landsskjallasavn

(Færøernes landsarkiv)
W.U. Hammershaimbsgøta 24
Fr. 100 Tórshavn
Tlf: (+298) 31 66 77
www.lss.fo

Grønlands Nationalmuseum og Arkiv

Hans Egedevej 8
Postboks 145
3900 Nuuk
Tlf: (+299) 32 26 11
www.natmus.gl

Det danske Udvandrerarkiv

Arkivstræde 1,
Boks 1731
9100 Ålborg
Tlf: 99 31 42 20
www.emiarch.dk

Arbejderbevægelsens Bibliotek
og Arkiv

Nørrebrogade 66D
2200 Kbh. N.
Tlf: 35 36 15 22
www.aba.dk

Dansk Folkemindesamling

Christians Brygge 3
1219 Kbh. K.
Tlf: 33 13 58 00
www.dafo.dk

Kort- & Matrikelstyrelsens Arkiv

Rentemestervej 8
2400 Kbh.N.
www.kms.dk

Dansk Slægtsgårdsarkiv

Gl. Estrup
Randersvej 4
8965 Auning
Tlf: 86 48 48 16
www.slaegtsgaardsforeningen.dk

**MORMONERNES
SLÆGTSHISTORISKE
CENTRE**

Skovvejen 50
4200 Slagelse
Tlf: 39 27 24 33

Kaltoftevej 27
700 Fredericia
Tlf: 75 91 08 38

Riishøjvej 20
9000 Ålborg
Tlf: 98 13 11 57

Lahnsgade 58
5000 Odense C
Tlf: 66 14 15 84

Langenæs allé 31
8000 Århus C
Tlf: 86 14 15 84

Spangsberg Møllevej
6700 Esbjerg
Tlf: 75 45 77 25

Niels Juelsvej 51
9900 Frederikshavn
Tlf: 98 42 77 33

Maglegårds allé 83
2860 Søborg
Tlf: 44 97 06 48

*Via mormonkirkens slægts-
historiske centre er det muligt
at leje mikrofilm af fx bevarede
kirkebøger og folketællinger
fra hele verden.*

HÆFTER, MV.

Personalhistorisk Tidsskrift
v/ Jørgen Mikkelsen
Landsarkivet for Sjælland,
Jagtvej 10
2200 Kbh. N.
*Udkommer to gange årligt
med længere artikler om
genealogi*

Slægt og Data
v/ Hanne Marie Rud
Thøger Larsens alle 48
2750 Ballerup
Tlf: 44 66 17 04
hanne@rud.net
Medlemsblad for DIS-Danmark

Hvem Forsker Hvad
www.hvemforskerhvad.dk
info@hvemforskerhvad.dk
*Publikation, der udkommer én
gang årligt, og bl.a. indeholder
aneefterlysninger mv.*

Slægten
Eksp: Birgit Øskov
Rolighedsvej 56
9400 Nørresundby
Tlf: 98 17 63 76

Journalen
Tidsskrift om lokalhistorie
Eksp: K.M. Sørensen
Ormslevvej 432
8260 Viby
Tlf: 86 28 33 71

Siden Saxo
Magasin om Danmarkshistorie
Rigsarkivet
Rigsdagsgården 9
1218 Kbh. K.
Tlf: 33 92 33 10
www.sidensaxo.htm

HJEMMESIDER

www.anetavlen.dk
Aneefterlysninger, spørgsmål
og svar m.m. drevet af Slægts-
historisk Forening for
Storkøbenhavn

www.hvemforskerhvad.dk
Forum for efterlysninger
i forbindelse med slægts-
forskning og lokalhistorie

www.sa.dk
Statens Arkiver

www.lokalarkiver.dk
Sammenlutningen af
Lokalarkiver (SLA)

www.danpa.dk
Danmarks Nationale Privat-
arkivdatabase

www.ddd.dda.dk Dansk
Demografisk Database

www.arkivalieronline.dk
Statens Arkivers Filmningscenter
lægger originale kilder på nettet

www.dis-danmark.dk
Foreningen DIS-Danmark med info
om slægtsprogrammer og diskus-
sionsgruppen DIS Forum

UDVALGT LITTERATUR

Lærebøger

- Anna Louise Ahlstrøm: Lær Slægtsforskning. Berlingske fritidsbøger 1986.
 Albert Fabritius og Harald Hatt: Haandbog i slægtsforskning. Schultz, rev. udg. 1963.
 Hans H Worsøe: Håndbog i Slægtshistorie. Politikens Forlag 2001.
 Knud Prange: Mit navn er Jensen. DR Forlaget 1989.

Interviews

- Carsten Bregenhøj: Etnologisk interviewteknik. Dansk Historisk Fællesforening 1971.
 Charlotte S. H. Jensen: Sådan laver du interviews. Bogfabrikken 1990.

Gotisk skrift

- Henning Jensen: Gotisk Skrift - læsebog for begyndere og lidt øvede. Dansk Historisk Håndbogsforlag 1990.
 Anna Elise Møldrup: Gotisk Skrift: Vejledning i Læsning af Kilder til Slægtsforskning. J.H. Schultz 1977.
 Vivian Sandau: Gotisk håndskrift: et selvstudium. Kbh. Stadsarkiv 1999.
 Georg Simon: Gotisk skrift: læsning af slægts- og lokalhistoriske kilder. Reitzel 1998.

Til inspiration

- Elo Harfot: Trævlerødder. Alternativ slægtshistorie. Dansk Historisk Håndbogsforlag 1984.
 Charlotte S. H. Jensen: Mig og Mine. Slægtsforskning for børn. Odense Universitets Forlag 2001.
 Tage Kaarsted: Godt klaret, Sofie. 12 historiske fortællinger. Poul Kristensen, Herning 1993.
 Sven Lindqvist mfl.: Grav hvor du står: håndbog i at udforske et arbejde. SOC, Kbh. 1982.

Tidsskrifter, m.m.

- Hvem forsker Hvad 1968 -
 Personalhistorisk Tidsskrift (udgives af Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie) 1881-
 Slægt og Data (udgives af DIS-Danmark) 1978 -
 Slægtsgården. Tidsskrift for Dansk Slægtsgårdsforening 1942 -

Har du tænkt på, hvem dine forfædre og formødre var? Hvad de hed, hvor de boede, og hvordan deres liv formede sig?

Slægtsforskning er for alle, uanset alder og uddannelse. Og landets mange arkiver bugner af materiale, som slægtsforskeren kan udnytte.

I *På Sporet af Slægten* lærer du grundtrinnene i slægtsforskning. Du vil se eksempler på kilder og ord, du kommer til at møde i de gamle dokumenter. Du vil lære, hvor du skal lede efter

kilderne, og hvilke oplysninger du kan få fra de forskellige kilder.

Hurtigt vil du opdage, at der med slægtsforskningen åbner sig en verden, der kan give en fascinerende indsigt i din slægt, og som indeholder spændende viden om, hvordan dine forfædre har levet.

Alle har en anetavle, der venter på at blive fyldt ud. Med denne arbejdsbog står du med det bedste grundlag for at komme i gang.

på
SLÆGTEN
af

STATENS ARKIVER
LANDSARKIVET FOR SJÆLLAND
LOLLAND-FALSTER & BØRNHOLM

DR
MULTIMEDIA

9 1788779-531956

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK